

SIXTUS SYRJÄSEN PUUTARHAN, "EPILÄN KYLPYLÄN" HISTORIASELVITYS JA MAASTOINVENTOINTI

Opinnäytetyö

Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Lepaa 17.3.2005

Pauliina Siltanen

SIXTUS SYRJÄSEN PUUTARHAN, "EPILÄN KYLPYLÄN" HISTORIASELVITYS JA MAASTOINVENTOINTI

Opinnäytetyö

Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Lepaa 17.3.2005

Pauliina Siltanen

HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
Maisemasuunnittelun koulutusohjelma
Lepaantie 129
14601 Lepaa

OPINNÄYTETYÖ

Työn nimi *Sixtus Syrjäsen puutarhan, "Epilän kylpylän" historiaselvitys ja maastoinventointi*

Tekijä *Pauliina Siltanen
Hiiroksentie 19
37500 Lempäälä
044-5096772*

Tilaaja *Tampereen kaupunki, yhdyskuntapalvelut, suunnitteluyksikkö
Frenckellinaukio 2K
PL 487, 33101 Tampere
Yhteyshenkilö Marjaana Tuoriniemi puh. 050-4067182*

Ohjaaja *Marketta Nummijärvi*

Hyväksytty _____ .20_____ arvosanalla _____

Hyväksyjä

Arvosana-asteikko 5 = kiitettävä, 4-3 = hyvä, 2-1 = tyydyttävä

Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Tekijä	Pauliina Siltanen	Vuosi 2005
Toimeksiantaja	Tampereen kaupunki, yhdyskuntapalvelut, suunnitteluyksikkö	
Työn nimi	Tampereen Epilän kylpylän historiaselvitys ja maastoinventointi	
Työn säilytyspaikka	HAMK, Lepaa	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Tampereen Epilässä sijaitsevan entisen yksityispuutarhan, sittemmin kaupungin omistukseen siirtyneen alueen historia sekä tehdä kohteesta nykytilainventointi. Alueen historian selvittämisen ja inventoinnin tarkoituksena oli määrittää alueen arvo puutarhan jatkosuunnittelua varten.

Tutkimuksessa perehdyttiin alueen rakennelmien historiaan sekä puutarhakokonaisuuden historiaan kirjallisuuden avulla. Lisäksi selvitettiin entisen omistajan sukulaisten haastatteluiden avulla puutarhan tilaa sen perustamisvuosista lähtien aina nykypäivään asti. Omistaja Sixtus Syrjäsen henkilökuvan kautta etsittiin puutarhan alkuperäistä tarkoitusta ja merkitystä.

Nykytilaininventoinnissa alueella sijaitsevista rakennelmista laadittiin kartta ja niiden kunto arvioitiin silmämääräisesti. Lähes kaikki alueen puuvartiset kasvit inventoitiin kartalle ja tehtiin havaintoja niiden kunnosta ja koosta. Alue jaettiin kasvillisuusvyöhykkeisiin pääpuulajin sekä vallitsevan kenttäkasvillisuuden mukaan.

Kohde todettiin tutkimuksessa ainutlaatuiseksi suppapuutarhaksi, jossa on erikoisia ja osin hyvin säilyneitä rakennelmia. Tutkimuksessa alueella ei havaittu merkittäviä tai harvinaisia kasviyksilöitä. Työssä eriteltiin jatkosuunnittelussa tärkeitä seikkoja ja annettiin kunnostusehdotuksia alueen säilyttämiseksi. Alue nähtiin toimivana kokonaisuutena, mutta tällä hetkellä huonokuntoisena. Tutkimuksessa todettiin myös jatkotutkimusten olevan tarpeen muun muassa rakenteiden osalta.

Asiasanat puutarhat, puutarhataide, historia, suojele, inventointi, Tampere, Epilä

Sivut 69 + liitteet

Landscape design degree programme

Author	Pauliina Siltanen	Year 2005
Commissioned by	The city of Tampere	
Subject of thesis	The historic and analyse of the park "Epiläs bath" of Sixtus Syrjänen in Tampere	
Archives	Häme Polytechnic, Lepaa	

ABSTRACT

The objective of the analysis was to find out the history of the garden in Tampere Epilä. At the present the city of Tampere owns the garden, but it also has been in privat ownership. The second objective was to make an inventory of gardens plants and constructions. The purpose of history research and inventory was define the value of the garden for the future design.

The books were helpfull in the research of the history of the constructions and garden design. Information of gardens history from the building until to nowadays find outed from former owners family interviews. The purpose make a personal picture of the owner Sixtus Syrjänen was to find out some goals and meanings to build the garden.

The position of the gardens construction was marked in the map and the state was estimated without exact analysis. Almost every plants were inventoried in the map and were also made perceptions about state and size. The area was shared according to most popular tree species and predominant vegetation.

The object was established in the research unique garden due to where it exists. There is special and partly well keep constructions in the garden. There were any rare or remarkable vegetation in the area. The important matters was analysed thinking about future design and also gave maintenance motions to conserve the area. The garden was seen functional wholeness, but in bad condition at the present. The constructions need also more research in the future.

Keywords gardens, garden architecture, history, conservation, inventory, Tampere - Epilä

Pages 69 + appendices

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIMUSMENETELMÄT.....	2
2.1	Kirjallisuus.....	2
2.2	Arkistot.....	2
2.3	Haastattelut.....	3
2.4	Valokuvat.....	3
2.5	Maastoinventointi.....	4
2.6	Arvottaminen.....	4
3	KOHTEEN YLEISKUVAUS.....	5
3.1	Kohteen sijainti ja koko.....	5
3.2	Luonnonolot.....	7
3.2.1	Maaperä ja maaston muodot.....	7
3.2.2	Kasvillisuus.....	9
3.3	Kaavoitustilanne.....	9
3.4	Nykytila ja käyttö.....	11
4	HISTORIASELVITYS.....	11
4.1	Historiallinen kartta-aineisto.....	12
4.2	Epilän kylpylän puutarhataiteellisia piirteitä.....	13
4.2.1	Roomalainen arkkitehtuuri ja puutarha.....	13
4.2.2	Puutarhakulttuuri 1900-luvun taitteen Suomessa ja Tampereella ja sen vaikutus tutkimuskohteeseen.....	15
4.2.3	1920-luvun klassisismi.....	17
4.3	Epilän historiaa.....	18
4.4	Sixtus Syrjäsen historiaa.....	19
4.5	Rauhalinna.....	22
4.6	Rauhalinnan puutarha.....	25
4.6.1	Yläpuutarhan rakenteet.....	27
4.6.2	Alapuutarhan rakenteet.....	35
4.6.3	Puutarhan kasvillisuus.....	37
4.6.4	Elämää puutarhassa.....	40
5	NYKYTILAN INVENTOINTI.....	50
5.1	Rakenteet.....	50
5.2	Kasvit.....	51
5.2.1	Yksittäispuut ja – pensaat.....	51
5.2.2	Kasvillisuusvyöhykkeet.....	52
5.3	Arvottaminen.....	55
5.4	Ajatuksia puutarhasta.....	60
6	ALUEEN TULEVAISUUS.....	60
6.1	Ajatuksia jatkosuunnittelusta.....	61
6.2	Ensisijaiset hoitotoimenpiteet.....	62
7	YHTEENVETO.....	65

9 LIITTEET

Liite 1 Ylöjärven seutukartta vuodelta 1928. Lähde: Pirkanmaan maanmittauslaitos

Liite 2 Yleiskartta vuodelta 1960. Lähde: Pirkanmaan maanmittauslaitos

Liite 3 Virastokartta vuodelta 1960. Lähde: Pirkanmaan maanmittauslaitos

Liite 4 Asemakaavamuutos vuodelta 1987. Lähde: Tampereen kaupunginarkisto

Liite 5 Rakenneinventointilomake

Liite 6 Rakenneinventointikartta

Liite 7 Kasvi-inventointilomake

Liite 8 Kasvi-inventointikartta

Liite 9 Luettelo alueelta havaituista kasveista

Liite 10 Detalji kylpylärakenteesta

1 JOHDANTO

Tampereen Epilässä Kangasalan, Kalevan ja Pyynikin harjujonoa jatkaa Epilän harju, jonka itäpäähän on muodostunut jääkauden vaikutuksesta suppa. Tämän supan länsipuolelle rakensi Oy Sahanterän johtaja Sixtus Syrjänen 1800-luvun lopussa itselleen huvilamaisen asunnon. Supasta hän kiinnostui, kun sen pohjalle kertyi vettä Porin radan lisäraiteen rakentamisen yhteydessä. Taiteellisena ja romanttisena luonteena hän sai ajatuksen rakennuttaa kymmenellä työmiehellään lammikkoon saarekkeen ja sen reunamille paviljongin. 1930-luvun alussa tehtaalla oli pula-ajan takia huonot ajat ja patruuna Syrjänen halusi mieluummin palkata työntekijät puutarhaansa töihin kuin erottaa tehtaalta. Puutarha valmistui vuonna 1939, jolloin Syrjästen hopeahääpäivää vietettiin.

Puistosta ei tiettävästi ole tehty suunnitelmaa, vaan se on muotoutunut pitkän ajan kuluessa harrastajan omien näkemysten ja muualta saamien vaikutteiden mukaiseksi. Rakenteiden syntyä on ohjailnut paitsi muualta saadut puutarhavaikutteet myös Sixtus Syrjäsen mielikuvitus. Puutarhan istutettu kasvillisuus on ollut hyötypainotteista ja siellä on kasvanut vain muutamia koristekasveja.

Vuonna 1988 huvila purettiin ja sen tilalle rakennettiin rivitaloja. Suppa siirtyi Tampereen kaupungin omistukseen. Alue on hyvin jyrkkää ja vaikeakulkuista, minkä vuoksi sen hoitotoimenpiteet ovat jääneet vähäisiksi. Kaupunki on kuitenkin halunnut säilyttää puutarhan rakenteet. Tällä hetkellä alue on umpeenkasvanut ja Tampereen kaupunki haluaa selvityksen sen historiasta ja nykytilasta, jotta kohteen tulevaisuutta voitaisiin suunnitella. Tutkimuksessa on tehty yhteistyötä Tampereen kaupungin suunnitteluyksikön suunnittelija Marjaana Tuoriniemen ja maisema-arkkitehti Ranja Hautamäen sekä Tampereen kaupungin museotoimen tutkija Ulla Lähdesmäen kanssa, lisäksi lausuntoja on antanut professori Maunu Häyrynen Turun yliopistosta.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää alueen historia sekä tehdä alueesta nykytilainventointi. Historian selvittämisen ja nykytilan inventoinnin avulla halutaan ymmärtää alueen arvo ennen ja nyt sekä puutarhan rakentamisen tavoitteet. Lisäksi pyritään selvittämään onko alueella merkittävää suojeeluarvoa kasvillisuuden suhteen ja määrittämään kohteessa tapahtuneita muutoksia. Näiden tietojen perusteella voidaan hahmottaa alueen tulevaisuutta. Tavoitteena on myös pohtia jatkosuunnittelun vaihtoehtoja ja ongelmia sekä tehdä ehdotuksia alueen tulevaisuudesta. Tavoitteena on antaa alueen metsäiselle puustolle hoitosuosituksia. Työn tärkein ja laajin osa ovat historiaselvitys ja kasvillisuusinventointi.

Aihe on tärkeä, sillä kaupunkien viheralueet ovat kutistumassa maankäytön uudelleen arvioinnin myötä. Laajamittaisen täydennysrakentamisen vuoksi kaupungit kasvavat tällä hetkellä sisäänpäin. Rakennuspaineen alla monet puistot kutistuvat ja historialliset alueet saattavat jopa unohtua. Siksi on tärkeää selvittää myös Epilän kylpylän alueen arvo ennen ja nykyään. Nyt puisto on ollut vuosia koskematta. Metsänhoitotoimenpiteitä ei

ole tehty, koska alueen nykyistä ja entistä tilaa sekä historiallista merkitystä ei ole selvitetty.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimuksessa käytettiin useita erilaisia lähteitä. Yleisen historian selvittämiseen käytettiin kirjallisuutta sekä muutamia luotettavia internetlähteitä. Suurin painoarvo itse tutkimuskohteen historian selvittämisessä oli kuitenkin suvun sekä ympäristön entisten asukkaiden haastatteluilla. Myös kartta-aineisto oli historian tutkimisessa merkittävässä roolissa. Osio, jossa tarkastellaan kohteen nykytilaa, koostuu lähinnä maastossa tehdyistä havainnoista ja mittauksista.

2.1 Kirjallisuus

Varsinaisesta tutkimuskohteesta, Sixtus Syrjäsen talon puistosta ei tiettävästi ole olemassa kirjallista, painettua materiaalia. Kirjallisuutta onkin tutkimuksessa käytetty lähdeaineistona lähinnä kerrottaessa Tampereen ja erityisesti Epilän historiasta. Tutkimustyön aikana vertailtiin muita vastaavanlaisia selvityksiä, mutta kohteen ollessa hyvin ainutlaatuinen, vertailua oli hyvin vaikeaa tehdä. Suomessa on tehty laajasti tutkimuksia kartanoiden sekä eri suunnittelijoiden laatimista puistoista, mutta vastaavanlaista yksityispihaa ei tiettävästi ole tutkittu. Tutkimuskohteen tyylin määrittämisessä käytettiin puutarhataiteen sekä rakennustyylin historiasta kertovia teoksia. Asiantuntijalausuntojen avulla kirjallisuudesta saatiin enemmän viitteitä aikakauden ja kohteen rakennustyylistä. Tampereen historiasta oli hyvin saatavilla aineistoa, myös Epilän historiaa koskevat Epilä-Seuran julkaisemat kirjat olivat suurena apuna työssä.

2.2 Arkistot

Tutkimuksessa perehdyttiin Tampereen kaupungin omiin kartta-aineistoihin sekä Maanmittauslaitoksen materiaaliin alueesta. Varsinaista puutarhasuunnitelmaa tai puutarhaa kuvaavaa yksityiskohtaista karttaa tutkimuksessa ei tullut esiin. Epilä on liitetty Tampereen kaupunkiin vasta vuonna 1945, joten sitä vanhempia asemakaavoja kohteesta ei ole. Kaavakartat on talletettu Tampereen kaupungin arkistoihin. Osa kartta-aineistosta saatiin Tampereen Maanmittauslaitoksen arkistosta. Kartta-aineistoa käytiin läpi 1928 vuoden kartoituksesta aina nykyhetkeen.

Pirkanmaan maakuntamuseossa on Janne Joen tekemä historiaselvitys Epilän roomalaisesta kylpylästä ja Sixtus Syrjäsestä. Janne Joki ei kuitenkaan ole arkistoinut aineistojaan maakuntamuseoon, mutta toimi tässä tutkimuksessa yhtenä kuvien ja artikkeleiden, sekä suullisten tiedonantojen välittäjänä. Tampere-seuralla on arkisto Tammerkoski-lehdistä, joita on julkaistu aina 1940-luvun alusta. Lehdissä on artikkeleita ja tarinoita Tampereen ilmiöistä ja henkilöistä, muutamia myös Sixtus Syrjäsestä, Oy Sa-

hanterästä sekä kylpylästä. Nämä lähteet olivat tärkeänä apuna tutkimuksen alussa kokonaisuuden hahmottamiseksi sekä uusien lähteiden löytämiseksi, mutta haastatteluissa saatujen tietojen perusteella niissä oli osin virheellistä tietoa.

2.3 Haastattelut

Tutkimuksen historiaosassa tärkeimpänä lähteenä olivat suvun jäsenten haastattelut. Tutkimuksen aikana kesällä 2004 aiheesta kirjoitettiin paikallislehdissä ja Aamulehdissä. Kirjoittelu sai aikaan useita yhteydenottoja ihmisiltä, jotka olivat asuneet lähellä Rauhalinnaa. Näiden soittajien joukossa oli myös Sixtus Syrjäsen lapsenlapsia.

Epilän historiaa on tutkinut Janne Joki, jolta saatiin tietoja niin kylpylään liittyvistä asioista kuin Epilänkin historiasta. Tämä aineisto oli hieman hajanaisista ja vailla tarkkoja lähdeviitteitä. Lähteiden oikeellisuutta pyrittiin tarkistamaan kirjallisuuden ja suvun haastatteluiden perusteella.

Sixtus Syrjäsen lapsista elossa ovat vielä hänen poikansa Rauni Syrjänen ja Aimo Syrjänen. Neljä vanhempaa sisarta ovat kuolleet. Vanhempi poika Rauni muistaa parhaiten kylpylän rakentamisen ajat, hän oli 15-vuotias kun puutarhan kylpylärakennelmaa ryhdyttiin perustamaan. Sixtusksen lapsenlapset muistelivat mielellään lapsuuttaan Rauhalinnan puutarhassa. Vanhimman lapsen Tauno Syrjäsen poika, jo eläkkeelle jäänyt peruskoulun opettaja Erkki Syrjänen antoi laajan haastattelun. Hän oli viettänyt puutarhassa aikaa yhdessä veljensä Lasse Syrjäsen sekä ystävänsä Pekka Paunun kanssa. Erkki ja Lasse Syrjänen asuivat isänsä Tauno Syrjäsen kanssa Rauhalinnan naapurissa. Iiro Tainio kirjasi muistojaan ylös paperille. Hänen äitinsä Pirkko Tainio, joka oli perheen kolmanneksi nuorin, oli kertonut aikoinaan lapsilleen mm. juhlista, joita talossa vietettiin. Rauni Syrjänen ei taas näitä juhlia muista, sillä oli vielä pieni tuohon aikaan. Pirkko Tainion isosisko Sirkka Siljamäen poika Mikko Siljamäki on vanhin tutkimukseen tietoja antanut lapsenlapsi ja hänen muistonsa erosivat hieman muiden tiedoista.

Merkittävimmäksi haastatteluksi osoittautui Rauni Syrjäsen haastattelu, sillä hän on asunut Rauhalinnassa syntymästään asti aina vuoteen 1987 saakka. Lapsenlapsien haastattelut tukivat ja täydensivät Rauni Syrjäsen tiedonantoja.

2.4 Valokuvat

Valokuva-aineisto oli merkittävä lähde rakenteiden alkuperäisen asun määrittämässä sekä pihan kasvillisuuden tutkimisessa. Valokuvia saatiin Epilän historiaa tutkineelta Janne Joelta, jolle niitä oli lahjoittanut Rauni Syrjänen sekä Aimo Syrjäsen tyttäret Taru ja Satu Syrjänen. Lisäksi saatiin tutkimuskäyttöön valokuvia lapsenlapsilta Iiro Tainiolta ja Erkki Syrjäselältä. Muutamia kuvia tutkimuskäyttöön lainasi myös Rauni Syrjänen.

Tutkimuksessa käytetty kuvamateriaali sisälsi vain yhden rinnepuutarhasta otetun kuvan, jossa näkyy kylpylärakennus (kuva 22). Kuvia on otettu paljon itse talosta Rauhalinnasta niin vuosisadan alussa kuin myöhemminkin aina talon purkamiseen asti. Yleensä kuvat on otettu ihmisistä, jolloin puutarhasta näkyy osia. Kuitenkin kasvit erottuvat melko selkeästi ja puutarhan rakenteet ja esineistö ovat myös hyvin havaittavissa valokuvissa. Myös puutarhan muuttuminen näkyy hyvin eri vuosina otetuissa kuvissa. Valokuvien avulla oli mahdollista luoda kartta puutarhan menneestä asusta.

2.5 Maastoinventointi

Nykytilan selvittämiseksi havainnointi maastossa oli ensisijaisen tärkeää. Pääosin inventointi suoritettiin kesällä ja syksyllä 2004. Kaikkien ruohovartisten kasvien löytämiseksi aluetta havainnoitiin useaan kertaan kevään, kesän ja syksyn aikana. Inventoinnissa kartoitettiin alueen maastonmuodot, nykyään erottuvat rakenteet sekä kasvillisuus. Yksittäisiä puita ja pensaita alueelta kartoitettiin 276 kappaletta. Kasvit numeroitiin inventointijärjestyksessä. Inventoidut kasvit listattiin ja niiden koko, rungonympäryys, kunto ja mahdolliset toimenpiteet kirjattiin listaan. Kartalle merkittiin myös marjapensasalueet sekä omenapuiden kannot. Supassa melko selvästi erottuvat kasvillisuusvyöhykkeet jaoteltiin pääpuulajin sekä aluskasvillisuuden ja kenttäkerroksen päälajien mukaan. Kasvillisuusvyöhykkeistä kirjattiin ylös niiden tyyppikasvit, sekä muut vyöhykkeeltä löytyneet kasvit.

Rakenteiden inventoinnissa ei menty kovin yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Ne kartoitettiin ja niistä laadittiin nykytilaa vastaava kartta. Rakenteet listattiin ja niistä merkittiin silmämääräisesti havainnoitu kunto sekä rakennusmateriaali. Tässä tutkimuksessa toteutettu rakenteiden inventointi voi toimia pohjana tarkemmille asiantuntijatutkimuksille.

2.6 Arvottaminen

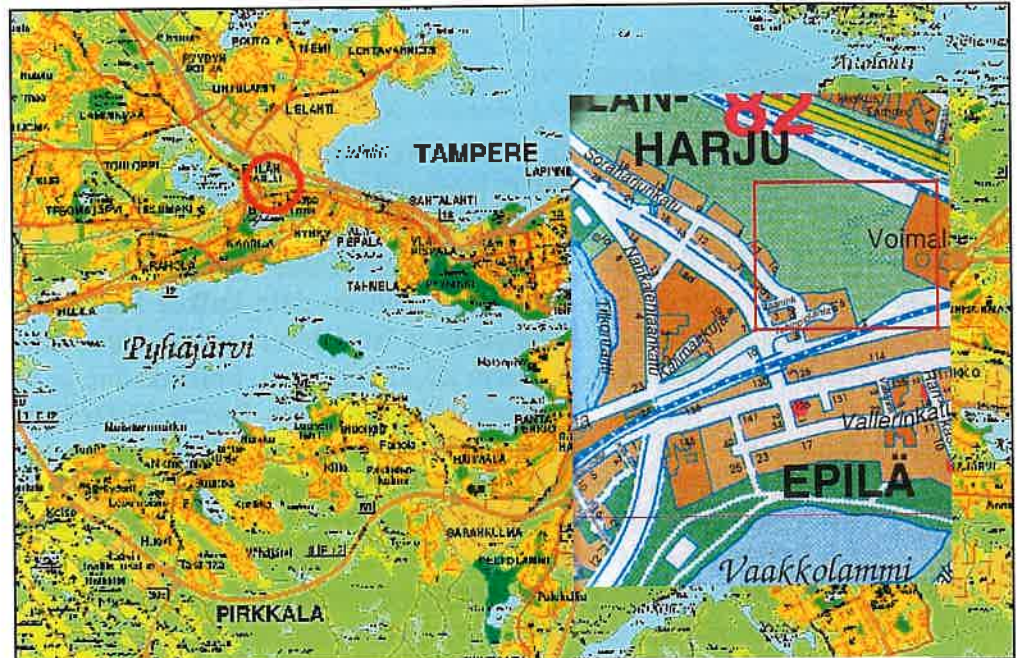
Puiston merkitystä pohdittaessa tulisi huomioida sen arvo eri näkökulmista. Tässä tutkimuskohteessa arvottaminen koettiin ensisijaisen tärkeäksi sen omaperäisyyden ja hankalan vertailtavuuden vuoksi. Puiston arvoa voidaan tutkia monelta taholta mm. symbolisena, ekologisena sekä taide- ja kulttuurihistoriallisena kohteena. Arvottamisessa pyrittiin pohtimaan paitsi alueen merkitystä ennen, myös nykypäivänä. Arvottamisessa käytettiin apuna Norjalaista kriteeritaulukkoa (Stakes 2004), joka vastasi parhaiten tämän kohteen laatua.

3 KOHTEEN YLEISKUVAUS

3.1 Kohteen sijainti ja koko

Tampereen kaupungin kautta kulkee kaakko-luode-suunnassa yksi maamme merkittävimmistä harjujaksoista, joka saa alkunsa jo Salpausselältä ja kulkee yhtäjaksoisena aina Pälkäneelle ja Kangasalle ja sieltä edelleen Tampereen ja Ylöjärven kautta Hämeenkyröön yhtyen Hämeenkanakaaseen. Tampereen keskustasta länteen päin kulkee kapea kannas, joka jää kahden vesistön, Pyhäjärven ja Näsijärven, väliin. Heti kannaksen jälkeen alkaa Epilänharju. Harju jää kahden tien, Epilänkadun ja Paasikiventien, väliin. Pispalan valtatie kääntyy ennen harjua luoteeseen. Rautatie haarautuu juuri ennen harjua. Porin rata kulkee Epilänharjun itäpäässä ja jatkaa lounaaseen, pohjoiseen menevä rata kulkee Epilänharjua mukaillen sen pohjoispuolella Paasikiventietä.

Tutkimuskohteen vieressä, ratojen haarassa sijaitsee Lielahden voimala. Voimala on viistokuvassa (kuva 1) hallitsevana maisemassa, mutta jää ratojen väliin niin, ettei vaikuta maisemaan puistosta käsin kovin paljoa. Piippu on helppo havaita, samoin voimalasta kuuluva melko voimakas humina. Asutus kohteen ympärillä on pääasiallisesti matalaa rakennuskantaa kuten rivitaloja ja omakotitaloja. Kohde rajoittuu suoraan asutusalueeseen ainoastaan länsirajaltaan. Syrjäsen huvila sijaitsi tutkimusalueen länsipuolella ja nykyinen alue rajoittuu puutarhaan johtavaan kiviseen kaarisiltarakennelmaan. Alue muodostaa kolmion, jota koillisessa rajaa harjulle kulkeva kevyen liikenteen polku, idässä ja koillisessa voimalaitoksen vie-reinen sorakenttä, pohjoisessa harjulla kulkeva soratie. Kaakossa tontti rajoittuu Porin rataan ja VR:n rata-alueisiin. Epilänharju nousee ylös luoteeseen. Rauhalinnan tontti oli alun perin n. 3,5 hehtaarin kokoinen. Aivan Rauhalinnan ympärillä ollut puutarha oli n. 0,45 ha. Nykyään talon kohdalle on rakennettu rivitaloja. Tutkimuksen kohteena olevan jäljelle jääneen puutarhan pinta-ala on n. 1,7 ha.

KARTTA 1. Kohteen sijainti Tampereella. Lähde: Tampereen kaupunki

KUVA 1. Ilmakuva kohteesta, joka sijaitsee voimalan ja rivitaloalueen välissä. Eteläpuolella kulkee junarata. Epilän harju nousee ylös luoteeseen. Kuvasta ei erotu yksityiskohtia, koska kasvillisuus on niin rehevää. Lähde: Tampereen kaupunki

3.2 Luonnonolot

Epilän aluetta rajaavat kaksi harjua: pohjoisessa Epilän harju, lounaassa Risuharju. Alueella on kaksi vesistöä, Tohloppi-järvi sekä Vaakkolammi. Tohlopin pinnan korkeus on yli 32m ylempänä kuin Pyhäjärven, joten Epilän seutu sijoittuu kokonaisuudessaan melko korkealle (Epilä-Seura ry:n julkaisuja 2.1989).

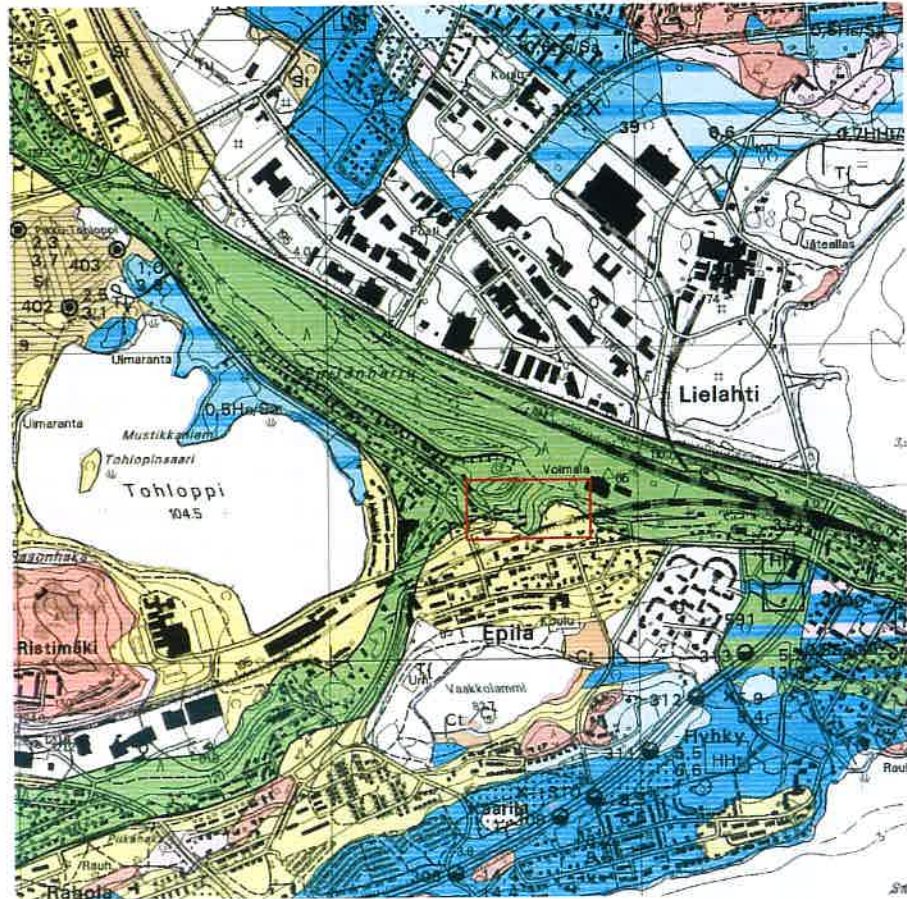
3.2.1 Maaperä ja maaston muodot

Tutkimuskohde sijoittuu Epilän harjun kaakkoiskulmaan. Se sijaitsee luonnon muodostamassa suppapainanteessa. Epilän harjun suunta on jään peräytymissuunta kaakosta luoteeseen. Harjun vyöhykkeittäin lajittunut maaperäaines koostuu lohkarista, kivistä, sorasta, hiekasta ja karkeasta hiedasta. Epilän supan pohjoispuolella aivan ylärinteessä on runsaasti noin puoli metriä halkaisijaltaan olevia kiviä. Supan pohja, siellä oleva lammen pohja, sekä kaakkoinen kulma on maaperäkartan mukaan karkeaa hietaa eli hienoa hiekkaa rakeisuudeltaan # 0,2–0,06 mm. Muuten suppa on karkearakeista lajittunutta hiekkaa rakeisuudeltaan # 2-0,2 mm (kartta 2).

Epilän kylpylä sijaitsee suppamuodostuman pohjalla. Harjujen supat muodostuivat vasta jääkauden jälkeen. Sulavesivirtoihin saattoi kulkeutua jäälohkareita, jotka hautautuivat soraan ja hiekkaan. Siellä ne säilyivät sulamatta jopa vuosisatoja. Lopulta vuotuinen keskilämpötila nousi niin paljon, että myös tämä ns. "kuollut jää" sulii. Jäälohkareen sulaessa sen päälle jäänyt hiekka romahti alemmas ja jäljelle jäi kuoppa. Näin syntyneet suppakuopat eli supat ovat harjumaisemassamme säännöllinen erikoisuus. Hautautuneiden lohkariden vaihtelevasta koosta ja muodosta johtuen supat ovat hyvin monimuotoisia. Jäälohkareen pinnanmuodot ja syvyys vaikuttivat syntyvän supan muotoon. Suurimmat supat voivat olla jopa 50m syviä ja jyrkimpien rinteiden kaltevuus n. 30 astetta. Osittain hautautuneet jäälohkareet jättivät syntyvän supan reunoille kivikkoisen vallin. Usein supan pohjalle muodostuu soinen tai kirkas lampi. Harjujen kohdalla pohjavesi nousee korkeammalle. Hienojakoinen maakerros toimii tiivisteinä, jotta vesi pysyy lammessa. Lammet kasvavat usein ajan kuluessa umpeen. Supassa kasvuolot vaihtelevat suuresti lyhyillä etäisyyksillä, jolloin sen eri osissa esiintyy selvästi eri kasvillisuusvyöhykkeitä. Yleensä supissa vallitsee ns. kellari-ilmasto: siellä on talvella lämmintä ja kesällä viileää. Supan pohjalla havupuiden taimet paleltuvat helposti, mikäli lämpötilaa tasaavaa vettä ei ole. (Hirvas, H. 1990)

Myös Epilän harjussa sijaitseva suppa on muodostunut edellä mainitulla tavalla ja on ollut todennäköisesti kellari-ilmastoineen hyvinkin tavallisen supan kaltainen. Epilän suppa on kuitenkin muuttunut aikojen saatossa ja puutarhavihjelyyn yhteydessä paljon. Supassa on ollut melko paljon pyöreitä kiviä, joista on tehty erilaisia rakennelmia. Pääasiassa kasvillisuutta on raivattu ja sinne on istutettu tilalle uusia kasveja. Puutarhan hoidon lakat-

tua alkuperäiset supan tyyppikasvit ovat jälleen vallanneet tilaa puutarha-
kasveilta siellä niitä paremmin menestyvinä.

KARTTA 2. Maaperäkarta. Kohde rajattu punaisella. Keltainen väri kuvaa hienoa hiekkaa, vihreä väri karkearakeista lajittunutta hiekkaa. Lähde: Pirkanmaan maanmittauslaitos

3.2.2 Kasvillisuus

Alueen koillisrinteessä on harjuolosuhteisiin tyypillistä männikköä ja luoteisrinteessä kuusikkoa, muualla vallitsee suppaolosuhteisiin tyypillinen sekalehtimetsikkö. Alueelle on muodostunut erilaisia kasvillisuusvyöhykkeitä, joissa pääpuulajeina kasvavat vaahterat, hieskoivut, haavat, harmaalepät ja raidat. Suurin osa puustosta on n. 30–50 vuotta vanhaa. Valokuviosta päätellen pohjoispuolen männyt ja kuuset olivat kymmenmetrisiä jo 1920-luvulla joten ne lienevät iältään ehkä satavuotiaita. Männyt ja kuuset ovat moitteettomassa kunnossa, muualla joitakin puita on kuollut pystyyn, muutamia kaatunut. Lisäksi alueella esiintyy paljon ns. alikasvanutta puustoa, eli varjossa kasvaneita, heikkovartisia ja heikkohaaraisia nuoria puita. Tämä puusto on yleisimmin pihlajaa, tuomea ja koivua.

Aluskasvillisuutena on muun muassa taikinamarjoja ja punaviinimarjapensaita. Kenttäkerros on tyypillistä tuoreen ja osittain kostean lehtometsän pohjaa, kuten kieloja, saniaisia, lillukoita, mustakonnanmarjoja, vuokkoja, käenkaalia ja vuohenputkia. Varsinaista sammalkerrosta ei ole, vaan sammalia esiintyy lähinnä kivien, betonirakenteiden ja kaatuneiden puiden pinnoilla. Alueen nykyistä kasvillisuutta on käsitelty tarkemmin luvussa 5 sekä liitteissä 7 ja 8.

Puutarhassa kasvatettiin 1920–1950-luvuilla pääasiassa hyötykasveja. Tässä tutkimuksessa myöhemmin mainituista ruohovartisista koristekasveista ei paikalla ole inventoinnin yhteydessä tehty havaintoja. Sen sijaan omenapuiden kantoja ja herukkapensaita alueella vielä on.

3.3 Kaavoitustilanne

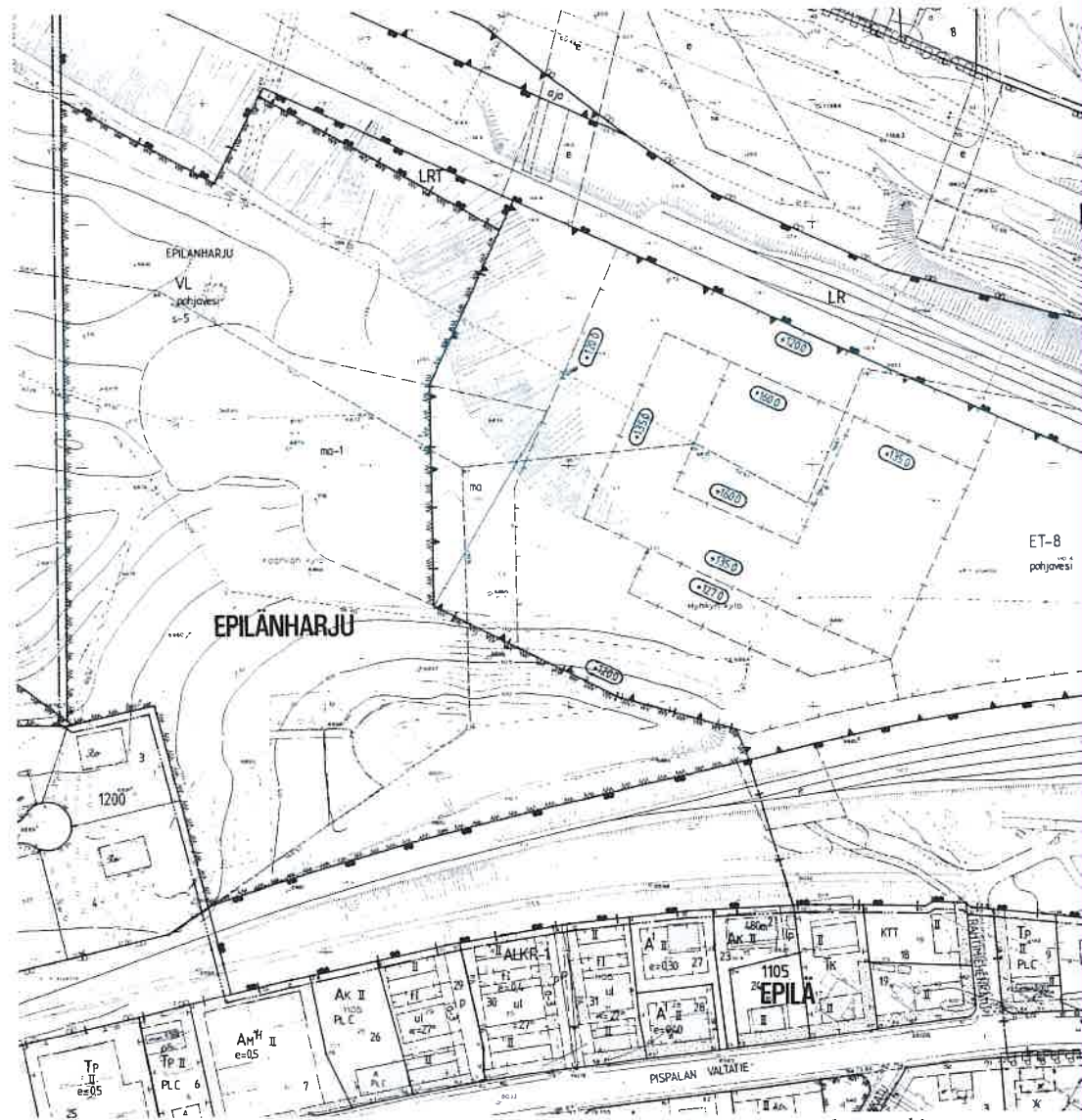
Kantakaupungin yleiskaavassa (1998) tutkimuskohde ja koko Epilän harju on luokiteltu maiseman- ja luonnonhoitoalueeksi varatuksi lähivirkistysalueeksi. Alkuperäinen luonnonympäristö on säilytettävä. Puiden kaataminen, kaivamis-, louhimis-, tasoittamis-, ja täyttötöyt tai niihin verrattavat toimenpiteet ovat alueella luvanvaraisia. Alueella sallitaan vähäinen luonnonympäristön huomioonottava yleistä virkistystoimintaa palveleva rakentaminen.

Yleiskaavan viherverkko ja suojelu -kartassa (1998) tutkimusalue kuuluu niin ikään yhdessä Epilän harjun kanssa viheralueena säilytettävään alueeseen ja on luokiteltu merkittäväksi viheralueena säilytettäväksi alueeksi.

Voimassa olevassa asemakaavassa 1984 (kartta 3) tutkimusalue on luokiteltu lähivirkistysalueeksi. Asemakaavan mukaan alueen puusto säilytetään siten, että sallitaan vain maisemanhoidon kannalta tarpeelliset toimenpiteet. Alueella on maankaivu ja soranotto kielletty. Lisäksi on annettu määräys vanhojen sorakuoppien täyttämisestä ja metsittämisestä. Alue on pohjavesialuetta, jolla ei saa pitää ilman vesioikeuden lupaa sellaista varastoa, säiliötä, johtoa, viemäriä tai laitosta, mistä likaa tai muuta veden laatuun vaikuttavaa ainetta voi päästä pohjaveteen.

Aivan tutkimusalueen pohjoispuolelle on kaavoitettu alue, jolle saadaan rakentaa maanalainen, suljettu polttoainevarasto. Varasto tulee maisemoida istutuksin. Voimalan alue on yhdyskuntateknistä huoltoja palvelevien rakennusten ja laitosten aluetta. Asuinalue, jolla Rauhalinna ennen sijaitsi, on kaavoitettu rivitalojen ja muiden kytkettyjen talojen korttelialueeksi. Alueen eteläinen osa on merkitty alueeksi, jossa tulee säilyttää olemassa oleva puusto ja sallittu vain maisemanhoidolliset toimenpiteet (kts liite 4).

Tampereen kaupungin oman viherluokituksen mukaan alue kuuluu hoito-
luokkaan E 3, suojelualueet ja sen viheraluetyyppi on 8, harjut ja rinteen.

KARTTA 3 Asemakaavakartha kohteesta vuodelta 1984. Lähde: Tampereen kaupunki

3.4 Nykytila ja käyttö

Tutkimuskohde jää painanteeseen kasvillisuuden peittämänä niin, että sitä on vaikea huomata, jollei tiedä sen olemassa olosta. Aluetta käyttävät lähinnä ulkoilijat, koiranulkoiluttajat, lapset leikkipaikkanaan ja nuoriso satunnaisesti oleskeluun. Kohteeseen pääsee rivitalojen yhteisten alueiden päästä asukkaiden tekemiä portaita pitkin. Porin radan varrella kulkee pieni polku, jota pitkin alueelle voi tulla betoniaidan ylitse. Epilän harjulla kulkee ulkoilupolku, joka ei tule kovin lähelle aluetta. Harjulta kuitenkin kulkee paljon pieniä polkuja, joita pitkin kohteeseen pääsee melko helposti. Alueelle voi tulla myös Lielahden voimalan vierellä sijaitsevalta hiekkakentältä. Puistoon ei johda virallista reittiä ja kaikki edellä mainitut ovat verrattain vaikeakulkuisia.

Puistoa rajaavat betoniset muurirakenteet lähes joka suunnalta. Museovirasto on tehnyt maakuntamuseon kanssa paikalla katselmuksen, jossa on arvioitu kohteen tilannetta, ongelmia ja toimenpidetarpeita. Museoviraston kanssa on alustavasti käyty keskusteluja siitä, että heidän betonirakenteisiin erikoistunut asiantuntijansa voisi tehdä Epilässä kuntokartoituksen. Osa rakenteista on vaarallisia. (Lähdesmäki, U. 2004). Viheralueen hoito on ollut hankalaa, koska alueen nykyistä ja entistä tilaa tai sen historiallista merkitystä ei ole selvitetty. Vaikeakulkuisuutensa takia sitä on myös ollut työlästä pitää kunnossa. Hoitamattomuutensa takia alue on ehkä viestinyt välinpitämättömyydestä ja siellä olevia rakenteita on tahallisesti rikottu. Ympäristön asukkaat pitävät paikkaa tärkeänä, mutta vaarallisena siellä mielellään leikkiville lapsille.

Tutkimuksen aikana puistossa tavatut lähialueen asukkaat ja käyttäjät ehdottivat, että alue kunnostettaisiin tai jopa ennallistettaisiin. Nykyisiä rakenteita pidettiin vaarallisina ja alueen yleiskunnon koettiin olevan huono.

4 HISTORIASELVITYS

Tutkimuksessa kohteen historiaa tarkasteltiin monesta eri näkökulmasta. Arvottamisen kannalta koettiin tärkeäksi asettaa kohde oman aikansa puutarhakulttuuriin, paikalliseen kulttuuriin, tehdasyhteisöön sekä arkkitehtuuriin. Kohdetta tarkasteltiin suhteessa Suomen puutarhakulttuuriin sekä Tampereen puutarhakulttuuriin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Pohdittaessa Epilän paikallishistoriaa sivuttiin puutarhan ja sen omistajan arvomerkityksiä kaupunginosassa. Lisäksi pohdittiin tutkimuskohteen tyyllisiä ja arkkitehtonisia suuntauksia.

Yleiskuvan tutkimisen ohella pyrittiin luomaan henkilökuva myös koko tutkimuskohteen luojasta, Sixtus Syrjäsestä. Hänen henkilökuvaansa kautta pyrittiin ymmärtämään hänen asemansa sen ajan yhteiskunnassa sekä hänen ajatuksensa luomastaan ympäristöstä.

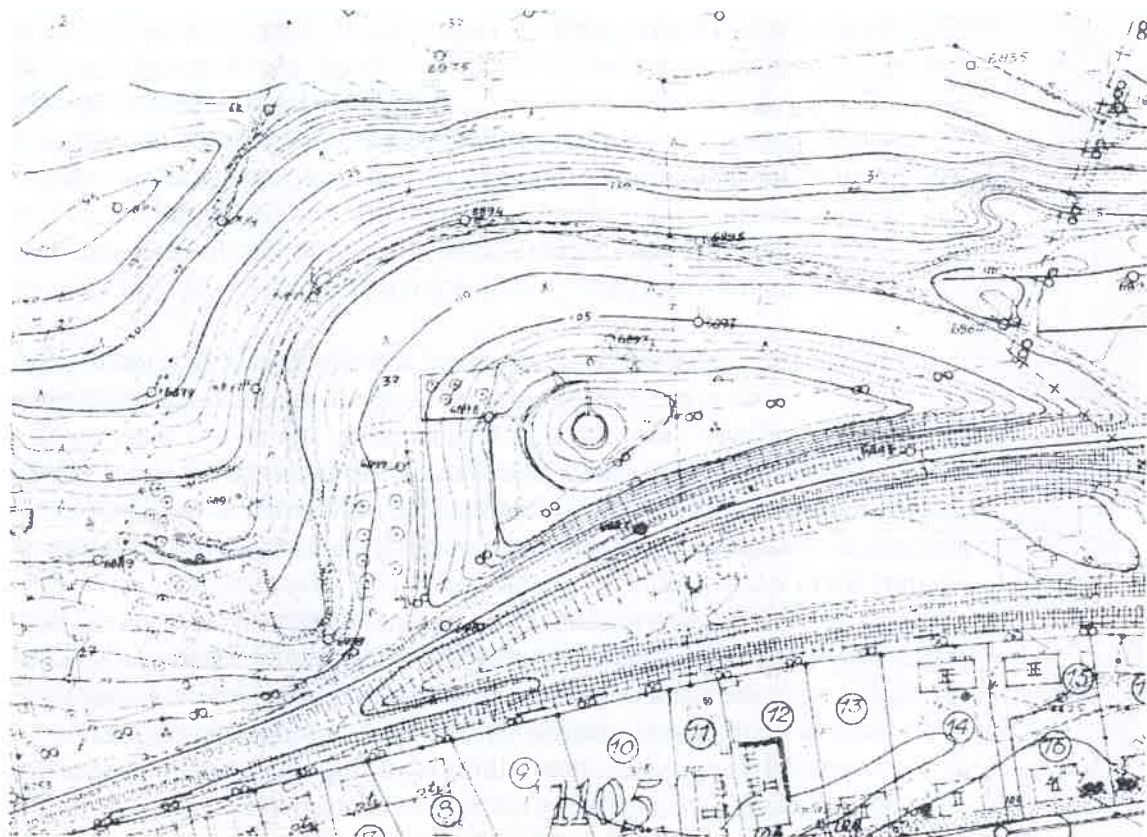
Yhtä aikaa tutkimuksen edetessä perehdyttiin myös vanhoihin karttoihin. Karttojen oikeellisuutta tulkittiin myös Sixtuksen toiseksi nuorimman po-

jan, Rauni Syrjäsen kanssa. Haastattelut tukivat tutkimuksen aikana muista lähteistä havaittuja seikkoja ja olivat tärkeänä osana kohteen yksityiskoh-
tien tutkimisessa. Valokuvista ja haastatteluista sekä nykytilainventoinnis-
ta saatujen tietojen mukaan ryhdyttiin luomaan karttaa, joka kuvaisi aikaa
heti kylpylän rakentamisen jälkeen.

4.1 Historiallinen kartta-aineisto

Kohteesta ei ole tiettävästi tehty puutarhasuunnitelmaa tai karttaa. Tutki-
muksessa on ollut kuitenkin apuna Tampereen kaupungin kaavakarttoja,
joissa tutkimuskohde on kuvattu melko tarkasti. Epilä on liitetty Tampe-
reen kaupunkiin vasta 1940-luvulla. Näin ollen ensimmäinen asemakaava-
kartta, jossa kohde rakennettuna näkyy, on tehty vuonna 1953 (kartta 4).
Ainoa sitä vanhempi löytynyt kartta oli Ylöjärven seutukartta vuodelta
1928 (liite 1). Seutukartta sekä vuoden 1960 yleiskartta (liite 2) ja virasto-
kartta (liite 3) eivät yltäneet kuitenkaan vuoden 1953 asemakaavakartan
tarkkuuteen. Vuonna 1987 tontista on tehty kaavakarttamuunnos rivitalo-
jen kaavoittamisen takia (liite 4).

Vuoden 1928 (liite 1) kartassa nykyisen voimalan kohdalla oli valtion
hiekkakuopat. Vielä ainakin 1960-luvulla Lielahden asemalta kulki tie
tontille. Vuoden 1960 virastokartassa (liite 3) erottuu puutarhassa kulkeva
polku, joka lähtee ylhäältä radan varresta, jatkaa yläreunaa pitkin, ja mut-
kittelee alas lammen rantaan ja päättyy tontin itäpäähän, ilmeisesti idässä
kulkevan betonimuurin eteläpäähän. Saman vuoden yleiskartassa (liite 2)
näkyy lampi saarineen, virastokarttaan lampea ei ole merkitty. Kaikista
tarkimmin aluetta kuvaa vuoden 1953 kaavakartta (kartta 4). Kohdetta ei
ole varsinaisesti kaavoitettu vaan kaavoitusalue loppuu Porin rataan. Kaa-
vakarttaan on kuitenkin merkitty hyvin tarkasti mm. puutarhan eri raken-
teita kuten ”heiluttaja”, ns. laulajanpaikka, omenatarhat, muurit ja polusto.
Rakenteet ovat samoilla paikoilla tässä kartassa kuin tätä tutkimusta varten
kartoitetussa kartassa, josta voisi päätellä, että kartta on hyvin luotettava.

KARTTA 4. Kaavakartta 1953 Lähde: Tampereen kaupungin arkisto

Vuoden 1953 asemakaavakartan, suvun haastatteluiden, valokuvien ja nykytilainventointien pohjalta luotiin kartat 5, 6 ja 7. Niihin merkittiin ole-massa olleet rakennukset, rakenteet, pensaat ja puut. Nämä kartat kuvaavat tarkimmin 1940-luvun tilannetta, aikaa välittömästi kylpylärakennuksen valmistumisen jälkeen.

4.2 Epilän kylpylän puutarhataiteellisia piirteitä

Tutkimuskohde on puutarhataiteen edustajana hyvin poikkeuksellinen. Jo maastonmuodoltaan se poikkeaa huomattavasti perinteisistä suomalaisista kartanoiden ja huviloiden puutarhoista. Yhdeksi tutkimuskohteeksi muodostui puutarhan rakennelmien taidehistoriallisten piirteiden hahmottaminen. Myös puutarhan sijoittaminen osaksi oman aikansa puutarhakulttuuria on tärkeää sen arvottamisen ja ymmärtämisen kannalta.

4.2.1 Roomalainen arkkitehtuuri ja puutarha

Koska yksi puutarhan merkittävistä rakenteista kulki suvussa nimellä roomalainen kylpylä, on seuraavassa verrattu roomalaisia puutarhoja ja rakennuksia tämän tutkimuksen rakennelmaan yhtymäkohtien ja vaikutteiden havaitsemiseksi.

Tyypilliseen antiikin roomalaiseen puutarhaan kuului asuinrakennus sekä pienempiä piha- ja puutarharakennuksia. Puutarhat erottivat vauraamman väestön köyhemmästä, joka asui ahtaissa ja korkeammissa taloissa. Roomalaisten huviloiden yhteydessä puutarhataide oli parhaimmillaan. Huvilat jaoteltiin sen mukaan olivatko ne maalla, kaupungissa vai esikaupungissa. Maatiloilla puutarhanhoito keskittyi lähinnä viljelyyn, hedelmä-, viini-, ja kasvitarhoihin. Myöhemmin alettiin rakentaa yhä hienompia viljoja myös maalle, joissa ei enää maanviljelystä ollut. (Sinisalo, A. 1997)

Roomalaisen huvilan puisto oli avoin ja sen reunoilla kasvoi plataaneja sekä sypressejä. Puiden välissä oli pensasaitoja, runkoja kiersivät köynnökset. Taustalla sijaitsi ruusutarha, sen takana pieni puutarhamaja. Keskitilassa oli matalia istutuksia ja ruohokenttää. Tiet oli katettu pergoloilla ja reunustettu pensasaidoilla. Pihat olivat usein ns. peristyylipuutarhoja, joissa piha oli ympäröity katetuilla pylväskäytävillä. (Sinisalo, A. 1997)

Kreikkalaisiin verrattuna roomalaisten julkiset rakennukset ja talot olivat ulospäin vaatimattomampia. Niitä ei koristeltu maalauksilla tai veistoksilla. Sen sijaan he harrastivat päätykolmioiden ja niiden yläpuolella olevien friisien ja räystäslisöjen kreikkalaistyylistä veistoskoristelua. Nämä olivat käytössä vielä tynnyriholvi- ja kupolitekniikan kehittämisen jälkeenkin. Tämä mahdollisti uudenlaisia rakennuksia kuin mitä kreikkalaiset olivat tehneet. (Huovila, P. 2004)

Pylväät olivat tärkeä visuaalinen elementti. Vahvat seinät ja katon taitavasti jaettu paino muuttivat pylväät lähinnä rakennusten koristeelliseksi lisäksi. Ne voitiin joko upottaa seinään tai litistää sitä vasten suoraviivaisen vaikutelman aikaansaamiseksi. (Huovila, P. 2004)

Rakennusaineena säästäväiset roomalaiset käyttivät tiiltä ja laastia, jotka sitten peitettiin kalliilla marmorilla. Roomalaisten kykyä käyttää ja kattaa tehokkaasti suuria tiloja hyödynnettiin etenkin eräässä kaupungin keskeisessä palvelumuodossa, suurissa kylpylöissä. Niiden vesirakennustekniikka oli ensiluokkaista. Kylpylöissä oli toimiva lattialämmitys ja kylmä ja lämmin vesi johdettiin säiliöistä putkia pitkin kylpijöitten käyttöön. (Huovila, P. 2004)

Epilän kylpylässä on havaittavissa joitakin vaikutteita Rooman aikaisista rakennelmista. Katoksessa on haettu pylväillä tunnelmaa ja niiden yläpäässä on havaittavissa jopa pienet kapiteelit. Koristeellisuutta ei ole haettu, liekö tyydytty kreikkalaisten doorilaiseen tyyliin tai sitten rautabetonirakentaminen on ollut sen verran työlästä, että on jouduttu tyytymään vähempään. Epilässä pienellä alalla on kahdeksan pylvästä ja siltikin katto niiden päällä sortui, holvaustekniikkaa ei käytetty. Tosin yläpuutarhan kaarisilta tehtiin holvimalliseksi. Koristeellisena yksityiskohtana kylpylä-rakennelmassa voidaan pitää kahdeksankulmaista saunan ikkunaa, joka on saattanut olla suhteellisen vaikea toteuttaa.

Epilän kylpylä ei edusta tyylipuhtaasti roomalaista puutarhataidetta tai arkkitehtuuria. Kuitenkin roomalaisen puutarhan kanssa yhteistä Epilässä

oli avoimuus ja reunoilla kasvavat puut. Alun perin terassipuutarha todellakin oli hyvin avoin, mutta myöhemmin puutarhaan istutettiin runsaasti omenapuita, jolloin sen avoimuus hävisi. Tästä voidaan päätellä, ettei avoimuuden luominen ollut alkuperäinen tarkoitus, vaan ennemminkin rakentamista helpottava seikka. Koska idea kylpylästä todennäköisesti syntyi suppaan tulleesta vedestä, täytyi Syrjäsellä olla ajatus lammessa uimisesta. Tästä ajatuksesta ehkä syntyi kylpylä-nimitys rakennelmalle.

4.2.2 Puutarhakulttuuri 1900-luvun taitteen Suomessa ja Tampereella ja sen vaikutus tutkimuskohteeseen

Syrjäsen huvilan puutarhan rakennelmat ovat valmistuneet 1920–1930-luvuilla. Ne ovat olleet omana aikanaan ihmeellisiä ja outoja asioita, joiden rakentamiseen ei kaikilla ollut varaa eikä innostusta. Kuitenkin 1800-luvun loppupuolella puutarhat alkoivat olla enemmän myös muiden kuin varakkaiden ihmisten asia. Tavallisetkin ihmiset siirsivät talojensa lähelle koivuja ja joitakin jalompiakin puita. Suomalaisissa puutarhoissa käytettiin samoja kasveja kuin muuallakin Euroopassa; ruusuja, liljoja, verenpisaroita, palmuja ja kamelioita. 1800-luvun loppupuolella ihannoitiin runsautta ja sen koettiin olevan yhtä kauneuden kanssa. Puutarhoissa ja elämässä yleensäkin oli tuona aikana tiettyä prameutta ja paatoksellisuutta. Pihoihin istutettiin nimikkopuita, rakennettiin lehtimajoja, kuvioistutuksia, simpukkareunuksia, kaarisiltoja ja näköaloja. Muualla Euroopassa runsauden ihailussa menttiin monesti ehkä liiankin pitkälle, mutta Suomessa pihat jäivät hieman maltillisempaan asuun useimmiten rahanpuutteen takia. (Ruoff, E. 2001)

Myös Epilässä pihaan rakentui kaarisillan ja portin yhdistelmä, jonka päältä saattoi katsella avautuvaa suppaa. Pihasta paikkansa löysi myös tahkonkivi, josta heilutettiin junalle. Agaaveja ja erilaisia koristekasveja oli aina varallisuuden ja innostuksen mukaan. Omenapuille annettiin talon väen nimiä ja ehkä koristeellisuuden tavoitteena oli korostaa perheen asemaa Epilän tehdaskaupunginosassa, toisaalta luoda viihtyisä ympäristö niin omalle perheelle kuin joskus merkittävillekin vieraille. Lehtimajakin oli suunnitteilla ylärinteeseen. Jaloista puista esimerkkinä on mahtava douglaskuusi, joka on kenties istutettu jo 1920-luvulla.

1800-luvun herraskartano- ja huvilapuutarhoissa pyrittiin saamaan puutarhasta sisätilojen jatke, sisustettu ulkoilmahuone. Puutarha tarjosi asukkaille tilaisuuden rentoutua ja päästä eroon arkimaailmasta. Porvariensa puutarhoissa näkyi erityisen paljon huvimajoja. Varakkaat ja asiaan perehtyneet rakensivat ehdottomasti ainakin yhden huvimajan puutarhaan, isommilla tonteilla useamman. Kaupunkitonteille ei yleensä mahtunut kuin yksi. Huvimajat olivat hyvin poikkeavia toisistaan. Suosituimpia olivat telttakattoiset kahdeksankulmaiset huvimajat. Myöskin antiikin temppeleitä muistuttavia rakennelmia tehtiin. (Häyrynen, M... 1989)

Varsinaista huvimajaa Epilässä ei ole. Kylpylän tarkoituksena oli oletettavasti toimia paitsi huvimajana, myös funktionaalisessa merkityksessä:

saunana, käymälänä sekä ehkä myös puheidenpitopaikkana, jonkinlaisena kokoontumisen ja esiintymisen näyttämönä. Puutarhan terassointi taas saattoi olla pelkästään käytännön kysymys hyvin jyrkkärinteisessä maastossa, toisaalta se oli myös pitkään ollut yksi historiallisten puutarhojen elementeistä.

Kovin yleistä puutarhaviljelyä ei Suomessa ollut kuitenkaan 1800-luvun jälkipuoliskollakaan. Vielä 1920-luvullakaan puutarhat eivät olleet yleisiä, vaikka viranomaisten harjoittaman asennemuokkauksen tavoitteena oli, että kasvitarha ja puutarha tuli olla myös köyhillä eikä vain kouluilla ja herraskartanoilla. Tampereella hienoihin puutarhoihin ja pihoihin oli vain harvoilla varaa. Tehdaskaupunkina Tampereella oli vain muutamia varakkaampia perheitä, jotka saattoivat panostaa pihaansa koristetarkoituksessa. 1800-luvulla kaupunkiin ryhdyttiin perustamaan julkisia puistoja, jotka saivat vaikutteita kartanoiden puistoista. Myös Finlaysonin, Frenckellin ja Pellavatehtaan puutarhoista saatiin esikuvia, vaikka ne olivatkin pääasiassa hyötypuutarhoja. 1910-luvulla Tampereelle rakennettiin vilkkaasti omakotitaloja, joiden suhteellisen isoilla tonteilla pystyi ryytimaata pitämään. 1916 perustettiin Suomen ensimmäinen siirtolapuutarha Hatanpäälle. Kaupunkilaisille oli aina ollut tarjolla pieniä viljelypalstoja, koska se oli välttämätöntä normaalien elintarpeiden hankkimiseksi. Kaupunkien vuokratkasarmien pihoihin ei perunapenkkejä kuitenkaan mahtunut ja kaupunkien kasvaessa vapaan viljelysmaan määrä kaupungeissa väheni. (Hokka, J. 2004)

Tampereella 1920-luvun ihanne oli suurkaupunki, jonka keskustaan tuli rakentaa korkeita umpikortteleita, kun taas laitakaupungin tuli olla väljää ja vihreätä yksityistalojen aluetta. 1920-luvun kuluessa voimistui ajatus kaupungin toimintojen eriyttämisestä asemakaavoituksella eli mm. tehtaat, toimistot ja asuminen haluttiin sijoittaa kaupungin eri osiin. Vähitellen esiin astui lähiöteoria, ja esikaupunkialueille alettiin kaavoittaa vaatimatompia omakoti- ja rivitaloalueita. (Hokka, J. 2004)

Epilä on hyvä esimerkki tällaisesta tehdaskaupunginosasta. Sinne syntyi nopeasti monta merkittävää tehdasta ja niiden työntekijät asuivat samassa kaupunginosassa tehtaiden omistajien kanssa, kaikki lähellä työpaikkaa.

Puutarhataiteeseen vaikutti 1900-luvun alussa Englannissa ja Saksassa läpimurron saavuttanut arkkitehtoninen virtaus. Suomeen se tuli Saksasta, jossa suunnittelijat Paul Olsson ja Bengt Schalin saivat koulutuksensa. Tälle arkkitehtoniselle muotopuutarhalle tyypillisiä piirteitä olivat etenkin symmetria, aksiaalisuus ja pohjakaavojen pitkät perspektiivit. Lisäksi pyrittiin muodostamaan erillisiä tiloja paviljongein ja leikatuin pensasaidoin. Tilat "väritettiin" kasvillisuudella niin, että muodostui yhtä väriä sisältävä tila. Tyyliin kuului olennaisesti myös runsaat yksityiskohdat kuten veistokset ja kukkauurnat. (Nikula, R. 1993) Epilässä käytettiin juuri veistoksia ja kukkauurnia. Puutarha muodostui ikään kuin osista, mutta todennäköisesti vain maastonmuotojen pakottamana. Symmetriaa puutarhassa ei esiintynyt kuin korkeintaan rakenteiden täsmällisessä ulkomuodossa.

Maunu Häyrysen mukaan (1992) 1910-luvun loppu ja 1920-luku olivat Suomessa arkkitehtonisen puutarhan aikaa. Lukuisia puutarhakohteita suunniteltiin ympäri Suomen yhdenmukaisesti samaan tyyliin. Puutarhat olivat aksiaalisia ja niissä oli mm. pergoloita ja aurinkokelloja. Usein pää-rakennuksen välittömässä läheisyydessä ollut puutarha oli hyvinkin formaalinen, muualla puutarha edusti enemmänkin maisematyyliä.

4.2.3 1920-luvun klassisismi

Epilän roomalaisesta kylpylästä puhuttaessa ei pidä myöskään sivuuttaa nopeasti ohi mennyttä tyyliuuntaa, 1920-luvun klassisismia. Rakennelmissa on selvästi havaittavissa juuri tälle tyyliuunnalle ominaisia piirteitä ja koska tyyli vaikutti juuri ennen varsinaista rakentamisajankohtaa, voidaan myös olettaa sen vaikuttaneen Syrjäsen suunnitelmiin.

Uusklassisismi syntyi rokokoon vastareaktion ja jatkeena 1700- ja 1800-luvun Euroopassa. Uusklassisismi oli antiikista vaikutteita saanut kulttuurivirtaus. Arkeologian ja historian tutkimuksen saavutuksiin tahdottiin puhaltaa henkeä ja esille tuotiin "herkkätuntoisen esteetikon" näkökulma. Antiikin henki ilmeni "jalona yksinkertaisuutena ja tyynenä suuruutena". Rakennuksiin palasivat yksinkertaiset ja suoraviivaiset muodot. Uusklassisismi oli Eurooppalainen ilmiö, jossa haluttiin yksinkertaistaa muotokieltä ja palata antiikin klassisismien rauhalliseen harmoniaan. (Wirkkala, E.2004)

Epilän kylpylässä on vain vähän viitteitä suoraan antiikin Kreikkaan ja Roomaan. Sen sijaan uusklassisismien yksinkertaistavia piirteitä on havaittavissa kylpylärakennelman kaarevassa ja suoralinjaisessa muotokielessä, sekä kaiteiden ja aitojen massiivisessa tyyliässä.

Uusklassisismien jälkeen tuli monia muita tyyliuuntia. Myöhemmin uusklassisismi nosti taas päätään ja oli vallitseva 1910–1930 luvuilla. Klassististen rakennusmuotojen tulkinta nousi taas esiin. Rakennustekniikka oli kehittynyt ja mm. ulkoseiniin tehtiin ilmarako lämmöneristämiseksi, välipohjissa käytettiin rautabetonia ja monessa talossa oli vesi- tai höyrykeskuslämmitys. Puutaloissa oli sahalauta pystyvuoraus, joka maalattiin keittomaalilla. Julkisivut olivat sileäksi rapattuja tai punatiilisiä, niissä käytettiin vaaleita värisävyjä sekä säästeliäästi sijoitettuja pelkistettyjä klassisia koristeaiheita, kuten medaljonkeja, nauhoja ja pilastereita. (Wirkkala, E.2004) Tyyliuunnan suomalaisena monumenttina pidetään J.S. Sirenin suunnittelemaa eduskuntataloa. (Koivisto, P. 2004) Puutarhataiteessa mm. Kultarannan puiston pergola edustaa puhtaasti tätä uusklassisismia. (Uino, P. 2001) Tätä aikaa kutsutaan usein 1920-luvun klassisismiksi tai pohjoismaiseksi klassisismiksi, myös uusklassisismi saatetaan mainita tätä aikaa tarkoitettaessa.

Itsenäisyyden alkuvuosina Suomessa korostettiin pohjoismaista yhteenkuuluvuutta. Niukat taloudelliset voimavarat pakottivat pelkistykseen, mutta se oli myös ihanteena. 1920-luvun klassisismi eroaa 1800-luvun

uusklassisismista ja 1910-luvun arkkitehtuurista aiheiden vähydessä, niukkuudessa ja tiukkuudessa, joka oli tarkoituksellista. 1930-luvulla funktionalismi alkoi vaikuttaa niin rakennustyyliin kuin puutarhoihin. Koko vuosikymmen oli näiden kahden tyyli-suunnan rinnakkaiseloa funktionalismin jatkuvasti lisääntyessä. (Koivisto, P. 2004)

Epilän kylpylä edustaa varhaista rautabetonirakentamisen aikaa, ja se muistuttaa rapattua, sileää pintaa. Ainoastaan siitä puuttuvat tälle tyyli-suunnalle hyvin ominaiset päätykolmiot. Näköalaterassi katoksen päällä estää tällaisten rakennelmien mahdollisuuden.

Epilän ”roomalainen kylpylä” edustaa todennäköisimmin pohjoismaista klassisismia. Tällaisia puutarhapaviljonkeja rakennettiin 1920- ja 1930-luvuilla arkkitehtonisen puutarhatyylin yhteydessä. 1930-luvulla niitä rakennettiin enää vähemmän koska funktionalismi alkoi lyödä läpi puutarhoissakin, mutta jotkut harrastivat sitä vielä silloinkin. Suoraan antiikista tai renessanssista kylpylä tuskin on saanut esikuvaansa. (Häyrynen, M. 2004)

Suomen puutarhoja tutkineissa teoksissa on usein jaettu puutarhat muotopuutarhoihin sekä maisematyyliin puutarhoihin. Suomen puutarhataide on kuitenkin ollut tyyleiltään monimuotoista ja saanut vaikutteita monelta taholta. (Häyrynen, M. 1992) Epilän kohdetta tulisikin tarkastella yksilöllisenä tyylikokonaisuutena puutarhataiteen kannalta. Sen rakenteet ovat helpommin tulkittavissa rakennustaiteen historian kannalta, mutta kokonaisuutena puutarhan tyylin hahmottaminen onkin vaikeampaa. Terrasointiin ja rakenteisiin vaikutteet ovat tulleet todennäköisesti edellä kuvailluista 1900-luvun alun englantilaisesta ja saksalaisesta muotopuutarhasta. Sen sijaan maisematyyliä voisi olla havaittavissa puutarhan muotokielessä, lammikossa ja metsikössä. Mitään dendrologista lajikeräilyn tavoitetta puutarhalla myöskään ei todennäköisesti ollut, sillä muutamia jalopuita ja koristepensaita lukuun ottamatta kasvillisuus muodostui hyöty- ja luonnonkasveista.

4.3 Epilän historiaa

Jotta olisi helpompi käsittää Sixtus Syrjäsen luoman puutarhan sijoittuminen oman aikansa yhteiskuntaan ja paikalliseen ympäristöön, haluttiin tutkimuksessa ottaa esille Epilän kehittyminen kaupunginosana ja tehdasyhteisönä. Epilää kaupunginosana leimaavat juuri tehtaot, jotka myös olennaisesti liittyvät tutkimuksen kohteen rakennuttajaan.

Ennen 1900-lukua Näsijärven lähipitäjistä tuotiin vainajat vettä pitkin Pirkkalan tai Harjun hautausmaalle Lielahden Hiedan satamaan. Kirstut kannettiin polkua pitkin Epilänharjun ylitse. Tätä polkua kutsuttiin Ruminbundariksi ja ainoa siitä jäänyt osa kulkee juuri Syrjäsen Rauhalinnan pohjoispuolella. Epilän harjulla käytiin taisteluja viime sotien aikana ja harjulla sijaitisi myös ilmatorjuntapatteristo. Siellä on yhä edelleen jäänteitä

tä sodista, esimerkiksi tykkipattereiden kuoppia. (Joki, J. Valokuva-arkisto)

1890-luvulla asutus alkoi levitä Tampereen keskustasta Pispalaan, Hyhkyn ja Epilään. Vuonna 1895 valmistui Porin rata, jonka mukana asutuksen oli helppo levitä. Yksi rautatiepysäkki tehtiin Epilään. Epilässä haarautui myös maantie, joka johti länteen Nokialle ja toinen haara luoteeseen Ylöjärvelle. Maanomistajat huomasivat omistamansa maan arvon, ja harjunrinteet ja järven rannat laitettiin tuottamaan. Otto Thuneberg (1865–1941) toimi Kaarilan kunnallisneuvoksena ja omisti lähes kaikki kylän maat. (Kaarninen, M. 2004) 1895 lehdessä oli ilmoitus, jossa : "Maata vuokrataan herroille huvilapaikoiksi Pyhäjärven rannoilta ja Epilän pysäkin luota ja työmiehille asuntotonteiksi Tahmelasta, Pispalasta ja Epilän pysäkin luota. Lähemmin Pirkkalan Kaarilasta" (Sallinen, E. 1979).

Otto Thuneberg ryhtyi kehittämään alueen teollisuutta. Epilässä toimineet suurimmat teollisuuslaitokset olivat Epilän Konepaja Oy, Oy Epilän Nahkatehdas Ab, Oy Excelsior Ab, Oy Sahanterä sekä Tampereen Tapettitehdas ja sen sisaryhtiö Winter. Tutkimuskohteen perustaja, Sixtus Syrjänen omisti Oy Sahanterän tehtaan ja oli osakkaana myös Konepajan toiminnassa. Epilässä muodostui tehtaiden myötä kaksi väestöryhmää. Tohlopin järven rannat ja Epilän harju rakennettiin täyteen herrojen huviloita, tehtaiden lähellä taas asuivat työntekijät. Tehtaat omistivat taloja ja huoneita ja vuokrasivat näitä työläisille. (Kaarninen, M. 2004) Tehtaat lopettelivat sosiaaliuudistusten takia toimintaansa 1960-luvulla. Epilän rautatieasema poistettiin käytöstä 1926–27 liian ahtaana. Uusi Lielahden asema aloitti toimintansa vuonna 1927. (Joki, J. Valokuva-arkisto)

4.4 Sixtus Syrjäsen historiaa

Sixtus Simon Syrjänen syntyi 1876 Sääksmäellä ja valmistui kone- ja sähköteknikoksi Helsingin Teknillisestä koulusta 1896. Hän työskenteli Tammelan konepajalla, Sommers Af Hällström & Waldensilla (myöh. Kone ja Terä) laivakonesuunnittelijana ja asui Tuomiokirkon vieressä, kunnes muutti Epilään vuonna 1906. (Joki, J. 1999) Hän oli naimisissa Emmi os. Hinkkalan kanssa ja sai tämän kanssa neljä lasta, kolme tytärtä Sirkan, Kertun ja Pirkon sekä yhden pojan Taunon. Emmi kuoli pian Pirkon syntymän jälkeen ja Sixtus solmi toisen avioliittonsa Emmiin serkun, Selman kanssa vuonna 1914. Tästä avioliitosta syntyi kaksi poikaa Rauni ja Aimo. (Syrjänen, E. Henkilökohtainen tiedonanto 15.6.2004)

Sixtus oli perehtynyt terien valmistukseen suunnitellessaan teränvalmistuskoneet tehtaalle. Kotimaassa sahanterillä alkoi olla kova menekki. Hän sai yhtiökumppanikseen kunnallisneuvos Otto Thunebergin ja he perustivat Oy Sahanterän vuonna 1910. Tehdas sijaitsi Thunebergin mailla ja osakkaina toimi paikallisia sekä tehtaan työntekijöitä. Syrjänen perusti Otto Thunebergin sekä Kalle Emil Salmen kanssa myös Epilän Konepaja Oy:n Sahanterän rakennusten viereen 1911. Parhaimmillaan Sahanterä ja Konepaja työllistivät yhteensä 200 työntekijää. (Kaarninen, M. 2004)

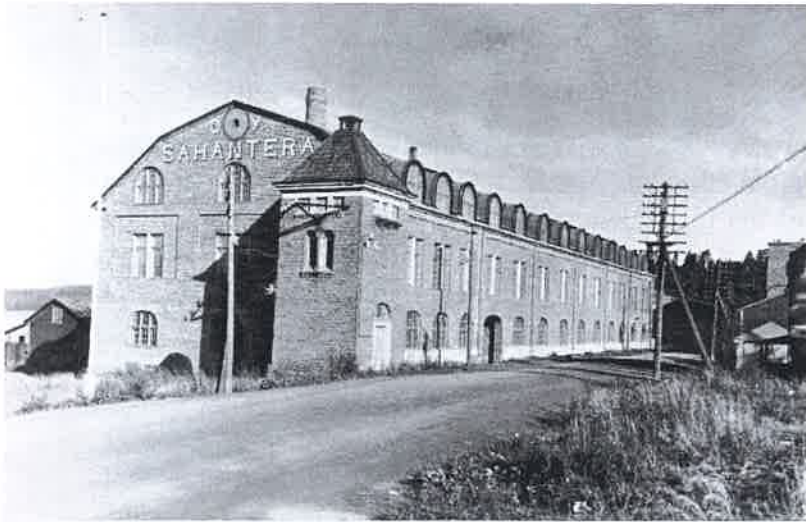
Kapinan aikoihin 1918 kaappasivat omat sukulaiset osake-enemmistön Sixtukselta ja hän perusti Helsinkiin Oy Helsingin Sahanterän. (Joki, J. 1999) Kansalaissodassa Sahanterän konttorirakennus ja varastosuojat palloivat. Samoin kävi Konepajan tehdasrakennukselle sekä isännöitsijän talolle. Sodan jälkeen Sahanterä rakennutti uudet toimitilat Epilän Konepajan kanssa. (Kaarninen, M. 2004) Helsingin Sahanterä yhdistettiin Oy Epilän Sahanterään kun Sixtus seuraavana vuonna sai osake-enemmistön takaisin. (Joki, J. 1999)

Sahanterä kukoisti ja tuotantoa kehitettiin jatkuvasti uusien materiaalien myötä. Sixtus oli merkittävässä roolissa tuotekehittelyssä. Vuonna 1930 aloitettiin viilojen valmistus. Tämän jälkeen koitti pula-aika, jolloin tehtaalla toimintaa jouduttiinkin supistamaan. Työntekijöitä vähennettiin, mutta Sixtus Syrjänen sai idean Roomalaisesta kylpylästä, joka työllistäisi miehet. (Kaarninen, M. 2004)

Talvisodan aikana tehtaalla valmistettiin aseita, muun muassa kranaatteja, jonka takia Epilää ja tehtaita pommitettiinkin rajusti. Yhtään vahinkoa ei kuitenkaan syntynyt tehtaisiin. Sixtuksen vanhin poika, Tauno Syrjänen määrättiin ministeriön toimesta Sahanterän johtoon, koska Sixtusta pidettiin liian vanhana johtamaan asetehdasta. Sodan aikana Sahanterä huolehti jatkuvasti työntekijöistään ja heidän taloistaan tuomalla muun muassa lämmityspuita taloihin. (Syrjänen, E. Henkilökohtainen tiedonanto 15.6.2004)

Oy Sahanterä lopetettiin vuonna 1976. Työsuojeluasiat eivät olleet ihan kunnossa ja halpatuontitavara valtasi markkinat. Viimeiset vuodet tehdas pyöri suvun omilla rahoilla. Sixtus Syrjänen kuoli lähes 94 vuotiaana 1970 ja johti melkein viimeiseen asti Sahanterää yhdessä kolmen poikansa Taunun, Raunin ja Aimon kanssa. (Joki, J. 1999)

Sixtus oli hyvin romanttinen ja taiteellinen persoona, joka ihannoiti kauneutta, luontoa ja kulttuuria. Hänen kuusi lastaan ja monet heidän lapsistaan olivat ja ovat myös hyvin musikaalisia ja taiteellisia. (Joki, J. Henkilökohtainen tiedonanto 19.5.2004)

KUVA 2. Oy Sahanterän tehdas vuonna 1936
(Kuvan omistaa Erkki Syrjänen, kuvaaja tuntematon)

KUVA 3. Sixtus Simon Syrjänen
(Kuvan omistaa Erkki Syrjänen, kuvaaja Laurent)

KUVA 4. Tauno Syrjänen toimi yhtenä
Sahanterän johtajana
(Kuvan omistaa Erkki Syrjänen, kuvaaja tuntematon)

KUVA 5. Syrjästen perhe 1920-luvulla. Ylhäältä vas. Sirkka, Pirkko, Kerttu ja Tauno.
Alhaalla vas. Rauni, Selma, Sixtus ja Aimo. (Kuvan omistaa Erkki Syrjänen, kuvaaja tuntematon)

4.5 Rauhalinna

Tutkimuksessa puhutaan Sixtus Syrjäsen asuintalosta nimellä Rauhalinna. Tällä nimellä suku tuota taloa kutsui ja kutsuu yhä edelleen. Alun perin ratavartija Ritalan itselleen rakentama talo siirtyi maakauppojen kautta Sixtus Syrjäselle vuonna 1906 (Kaarninen, M. 2004). Se oli itäisin monista muista varakkaista huviloista harjulla. Syrjänen laajensi taloa ja siitä rakennettiin suuri, monin ruutuikkunoin koristeltu talo. Puutarhan puolella olevat parvekkeet olivat aluksi avoimia, mutta veden valuessa kirjastoon toinen jouduttiin kattamaan. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004) Syrjäsen luonnetta kuvaa hyvin se, kuinka talon katto oli lovettu laajennuksen yhteydessä niin, että suurehko mänty saisi kasvaa paikoillaan ja levittää latvustaan niin pitkälle kuin oli tarpeen (kuva 7). Tontille siirrettiin rataa pitkin myös kaksi kuusta tehtaiden alueelta, koska Sixtus ei halunnut niitä kaadettavan. (Joki, J. Henkilökohtainen tiedonanto 19.5.2004)

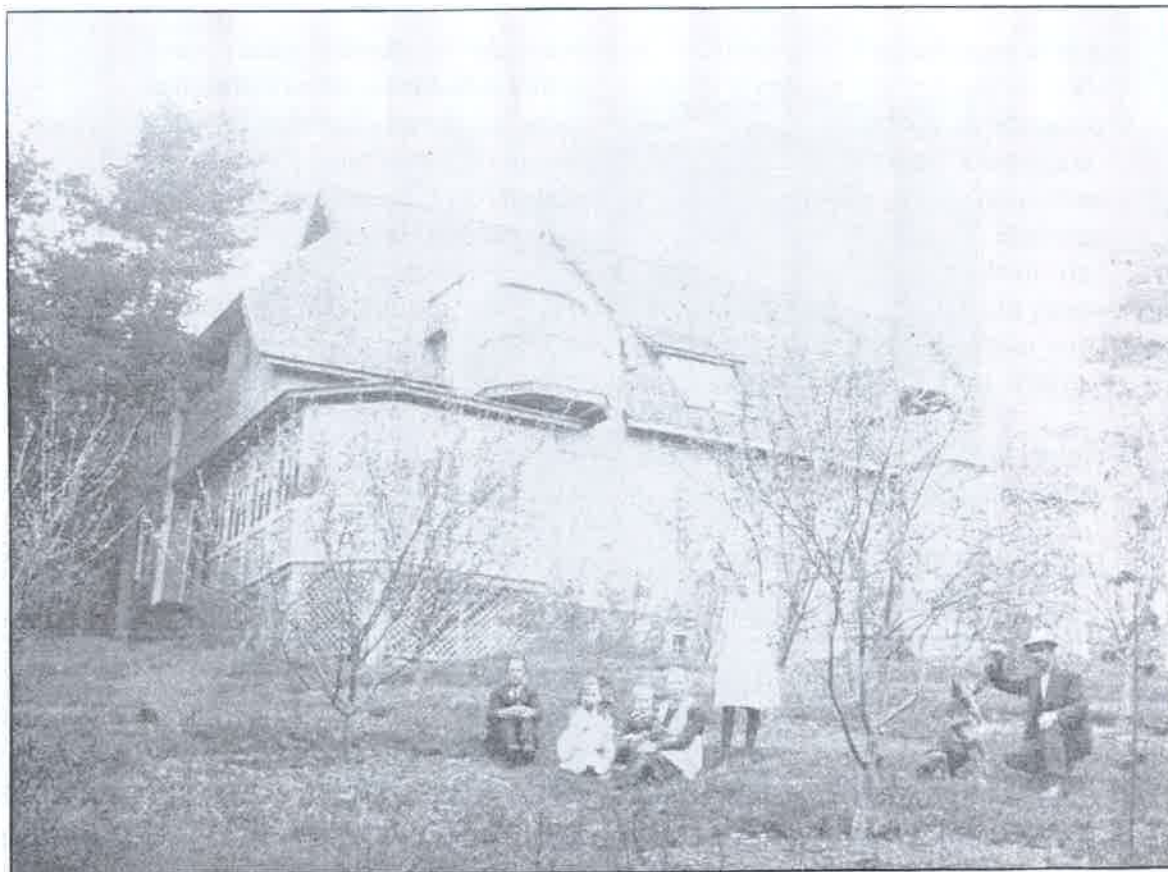
Talosta puhuttiin nimillä ”tuhannen ikkunan talo” ja ”Epilän kaunein talo”. (Joki, J. Henkilökohtainen tiedonanto 19.5.2004) Syrjäsen liiketoimien ansiosta talosta käytettiin yhteen aikaan myös nimitystä ”lusikkalinna”. Rauhalinnan isäntäparia Sixtusta ja Selmaa lapset ja lapsenlapset kutsuivat ”linnanpapaksi” ja ”linnanmammaksi”. Talo oli keltainen, mutta 60-luvulla se maalattiin vihreäksi. (Syrjänen, E. Henkilökohtainen tiedonanto 15.6.2004)

Talon alla pohjoispäässä oli jo valmiina kellari, jonne pääsi ulkokautta. Sitä käytettiin perunakellarina. Kun taloa laajennettiin, rakennettiin talon alle toinenkin, isompi kellari, jossa oli mm. pannuhuone ja vesiallas palovaaran takia. Isompaan kellarin pääsi sisältä. Täältä kellarista kulki puutarhaan maan alla tunneli. Rauni Syrjänen oletti, että tunneli olisi tehty viemärintitarkoituksessa. Iiro Tainio ja Erkki Syrjänen taas muistelivat vanhempiensa kertoneen tunnelin olleen juhlienviettäpaikka ja viinikellari (Syrjänen, E. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004, Tainio, I. 2004). Enää 1930-luvulla siellä ei kuitenkaan säilytetty muuta kuin jäitä. Alusta oli melko kostea. Tunneli oli n. 15 metriä pitkä ja sinne pääsi talon alta kellarista sekä polulta, joka kulki alapuutarhassa. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Talon alusta oli verhoiltu aluksi ristikkoritolalla (kuva 6). Myöhemmin alusta valettiin ja kahdeksan nurkkakiveä siirrettiin Lielahden asemalta saapuvan tien päähän, ennen talon pihaa (kuva 10) (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004). Talon päässä oli puinen vesisäiliö, joka keräsi sadevettä. Vaikka Sixtus oli hyvin innovatiivinen ja kokeili rohkeasti uusia asioita, ei vesijohtovettä saatu taloon Sixtuksen elinaikana. Koska hyvää kaivoa ei tontille saatu, Pispalan (Tahmelan) lähteen vettä tuotiin auton lavalla metallisella säiliöllä saunalle ja vesi kannettiin taloon. (Syrjänen, E. Henkilökohtainen tiedonanto 15.6.2004)

KUVA 6. Rauhalinna ennen laajennusta. Vuosiluku tuntematon. (Kuva Tammerkosi-lehti 1979, kuvaaja tuntematon)

KUVA 7. Rauhalinna kesällä laajennuksen jälkeen. Kuva otettu 1920-luvun alussa. (Kuvan omistaa Janne Joki, kuvaaja Janné)

KUVA 8. Rauhalimma talvella. Kuva otettu 1920-luvun alussa. (Kuvan omistaa Janne Joki, kuvaaja Janné)

KUVA 9. Rauhalimma talvella. Kuva otettu 1920-luvulla. (Kuvan omistaa Janne Joki, kuvaaja Janné)

4.6 Rauhalinnan puutarha

Kohde on tässä tutkimuksessa jaoteltu kahteen osaan sen hahmottamisen helpottamiseksi. Alueesta on muodostettu kartta, josta ala- ja yläpuutarha ilmenevät (kartta 5). Ylä- ja alapuutarhoista on muodostettu omat kartat (kartat 6 ja 7 sekä 8). Näissä kartoissa näkyvät puutarhojen kasvit ja rakenteet. Rakenteisiin tekstissä on viitattu numeroilla, kasveihin kirjaimilla.

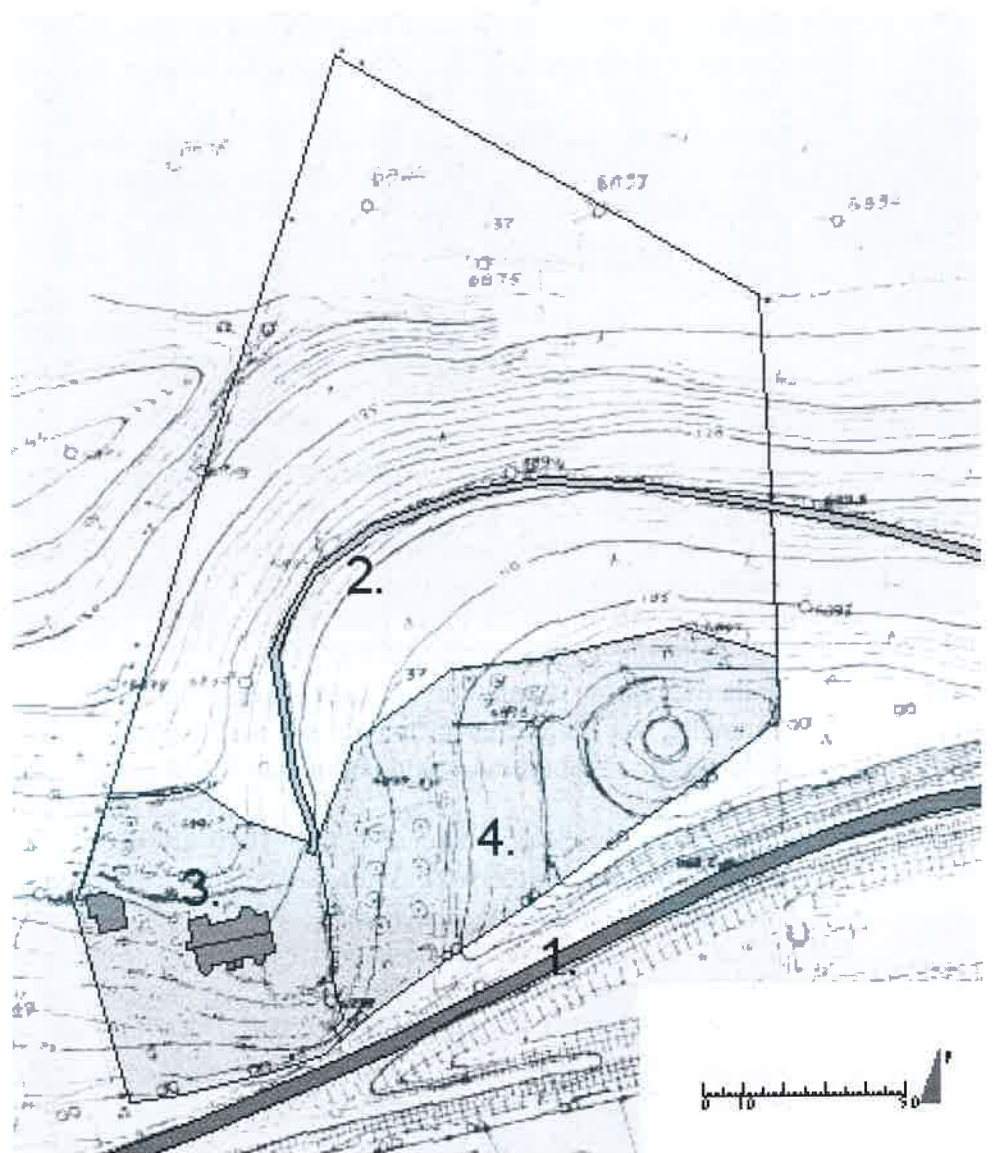
Sixtus Syrjäsen koko asuinympäristö oli kauneusihanteita tavoittelevaa ja merkittävässä asemassa oli suuren talon lisäksi myös puutarha. Aluksi kuitenkin kaikki toiminta keskittyi taloon. Vähitellen talon valmistuessa ryhdyttiin muodostamaan puutarhaa ja ensin valmistui välittömästi Rauhalinnan ympärille sijoittuva piha. Tästä alueesta tutkimuksessa käytetään nimitystä Rauhalinnan puutarha tai yläpuutarha. Myöhemmin rakennettiin suppapainantteen puutarha, josta tutkimuksessa käytetään nimiä alapuutarha tai terrassipuutarha.

Osa-aluekartassa 5 on nähtävissä miten tontti rajautui ennen Rauhalinnan purkamista etelässä Porin rataa (1), lännessä naapuritonttiin ja pohjoisessa Lielahden asemalta tontille tulevaan tiehen (2). Nämä kolme rajaavaa tekijää muodostivat kolmiomaisen alueen, jonka länsiosaan sijoittui Rauhalinna ja sen ympärillä oleva puutarha. Syrjänen omisti maata vielä pitkälle harjuun, mutta tutkimuksessa on katsottu parhaaksi keskittyä vain edellä mainittuun osaan tontista. Talo ja puutarha sijoituivat topografisesti ylimmälle tasolle tontilla ja maasto oli melko tasaista tällä alueella (3). Myöhemmin rakentui maastonmuodoiltaan hyvin jyrkkä alapuutarha (4).

Porin radan lisäraiteen rakennustöissä 1920-luvulla Rauhalinnan tontin lounaiskulmassa ollut kaivo kuivui. Samalla viereisen tontin montun pohjalle muodostui lampi. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004) Lammikosta Sixtus sai yhdessä Selma – vaimonsa kanssa ajatuksen roomalaisesta kylpylästä (Joki, J. 1999). Kylpylää ja puutarhaa olivat rakentamassa kymmenisen miestä (Kaarninen, M. 2004). Rotkoon vedettiin kiskovaunurata, jota pitkin rakennustarvikkeita kuljetettiin alas (Joki, J. 1999). Lampea ruopattiin ja samaa kiskovaunurataa pitkin ruoppausjäte kuljetettiin ylös. Työntekijät siirtyivät takaisin tehtaalle noin vuodesta 1934 kun Sahanterän vaurastumisen vuodet alkoivat. (Joki, J. 2002).

Terassoinneilla maastonmuotoja on käytetty hyväksi ja puutarha on jaoteltu selkeästi vielä useampaan osaan. Terassoinnin toteuttamiseen saattoivat inspiroida myös olemassa olevat maastonmuodot. Ne on toteutettu kuitenkin tasaisin välimatkoin maastomuotoja mukaillen ja ne luovat puutarhaan jatkuvuutta ja yhtenäisyyttä. Polusto syntyi puutarhaan todennäköisesti sinne, missä maasto oli helppokulkuisinta. Rauhalinnan takapiha osoitti Porin rataa päin eikä suppaan päin, joten näiden kahden seikan takia puutarhataiteessa ja Suomen pappiloissa yleisen aksiaalisuuden korostaminen ei olisi ollut mahdollista. Polku ei kuitenkaan kiemurtele vaan noudattaa suorita linjoja. Alapuutarhassa polun päätepisteenä on lampi, muita selkeitä päätepisteitä poluilla ja teillä ei ole.

Avoimelle terassipuutarhalle vastapainon antoi pohjoisrinteen havumetsä. Kasvillisuus oli puutarhassa luonnonkasvien ohella lähinnä hyötykasvillisuutta. Paitsi omenapuut myös pensaat olivat kuitenkin selkeinä omina ryhminään, eivät ripoteltuina sinne tänne.

KARTTA 5. Osa-aluekartta. 1. Porin rata. 2. Lielahden asemalta tuleva tie. 3. Yläpuutarha. 4. Alapuutarha

4.6.1 Yläpuutarhan rakenteet

KARTTA 6. Yläpuutarha

Yläpuutarha rakennettiin 1920-luvulla Sahanterän työmiesten avulla. Myös tonttia kiertävät aidat rakennettiin tuolloin. Taloon tultiin luoteesta kapeata kujaa (1) pitkin, jonka muodosti toisella puolella kohoava Rauhalinna (2) ja toisella puolella nouseva betonimuuri (3) (kuva 28). Muuri alkoi ensin matalana, nousi keskeltä miehenkorkuiseksi ja laski taas loppua myöten maan tasalle. Erkki Syrjänen muisteli, että betonimuuriin oli kiinnitetty isoja metallisia hyönteisveistoksia. Iiro Tainiokin muisti kiipeilleensä sarvijaakossa ja leppäkertussa pienenä. Muurista harjuun päin oli kenttä (4), jossa pelattiin jalkapalloa ja luultavasti siihen suunniteltiin myös tenniskenttää. Juhliin väki kulki usein Lielahden aseman puolelta harjulla menevää tietä (6), kapea sekim. (Syrjänen, E. Henkilökohtainen tiedonanto 16.6.2004)

Luoteesta tuleva hiekkatie (7) kulki talon pohjoispuolta ja jäi tästä kohtaa niin kapeaksi, että kuorma-auto, jolla tuotiin saunalle (5) vettä, mahtui juuri ja juuri läpi siitä. Tie aukeni talon itäpuolella suureksi n. 450m² kokoiseksi hiekkakentäksi (8) (kuva 16). Kentällä pidettiin joskus autoja, yleensä autot olivat kuitenkin säilytyksessä Sahanterän tehtaan pihassa. Hiekkakenttä oli rajattu kivimuurilla (9) (kuva 16) puolipyöreästi etelän ja idän puolelta. Itäpuolen muurin päälle asennettiin Hämeensillan vanhat koristeelliset rautaiset lampunpylväät (10), jotka Sixtus osti romukaupasta. Lamppuja oli neljä ja ostettaessa niissä ei ollut lainkaan kupuja. Sixtus teetti niihin lasikuvut ja lampunpidike sorvattiin puusta. Puuosa turposi ajan myötä ja lasikupu rikkoutui. Selman täyttäessä 80 vuotta Rauni teki uudet kuvut metallista ja lasista. Nykyään lamppujen tolpat ovat Aimo Syrjäsen omistuksessa. Lamput tulivat 30-luvun alussa ja olivat pitkään ilman kupuja. Vuonna 1939 ne sähköistettiin. Kentän koilliskulmassa oli yksi betoninen iso kukkaruukku (11) (kuva 15). Toinen ruukku (12) oli keskellä kenttää olevalla tahkokivipöydällä (14) (kuva 16). Kolmas ruukku (13) sijaitsi lähellä betoniaitaa, hiekkakentän ulkopuolella. Puutarhassa oli myös patsaita, joista yksi karhua kuvaava (kuva 18) on säilynyt. Karhupatsas ja yksi kukkaruukku (kuva 17) ovat nykyään Aimo Syrjäsen omistuksessa. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Tontti rajattiin reilun puoli metriä korkealla betoniaidalla, jossa oli 10cm raot 15cm:n välein (kuva 19). Aita (22) alkoi saunalta (5) ja jatkui tontin länsireunaa ja eteläreunaa pitkin. Kun Syrjäset ostivat huvilan, oli jonkinlainen kivikasa jo valmiina Rauhalinnan ylätontin kaakkoiskulmassa. Sixtus jätti jo olemassa olevan kivikasan ja melkein kaksi metriä korkean hiekkakenttää rajaavan kivimuurin (9) väliin tilaa ja suunnitteli siihen kaariportin ja sillan (16) (kuva 13). Vanhasta kivikasasta syntyi ”Heiluttajakasi” tai myös ”Junanheiluttajakasi” (17) kutsuttu paikka, joka oli kivillä reunustettu puoliympyrän muotoiseksi tasanteeksi ja johon asetettiin Sixtusen suunnitteleman automaattitahkon kivi (18) (kuvat 20 ja 21). Tältä paikalta vilkutettiin höyryjunalle, joka hitaasti otti vauhtia Lielahden asemalta. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Tontin luoteiskulmassa, sisääntulotien oikealla puolella sijaitsi sauna (5). Saunarakennus oli iso, siinä oli saunan lisäksi myös varastotilaa ja joskus siellä oli myös lehmä ja sika. Vielä 1950-luvulla siellä pidettiin myös kanoja. Saunalta kulki puutarhan läpi etelään hiekkapolku (19) kaivolle (20), joka kuitenkin kuivui kun Porin radan lisäraide rakennettiin. Tämän jälkeen vesi tuotiin autolla saunaan ja taloon. Kaivoja yritettiin kyllä tehdä myöhemminkin eri paikkoihin alas monttuun, mutta niihin ei oikein menestyksellisesti koskaan saatu vettä ja kaivot täytettiin. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004) Saunalta lähti myös toinen polku (21), joka kulki talon itäpuolta ja jatkoi puutarhan läpi kaakkoon päin. Tämä polku haarautui ja toinen haara käväisi etelässä aidan luona, toinen jatkoi suoraan hiekkakentän muurin reunaa pitkin. Polut kohtasivat taas uudestaan kiviportin kohdalla. Alapuutarhaan pääsi siis kentältä siltaa pitkin rappusia alas ja portin läpi tai suoraan polkua pitkin portin läpi.

KUVA 10. Rauhalinna syksyllä 1988 ennen talon purkamista. (Kuvan omistaa Erkki Syrjänen, kuvaaja Taru Syrjänen)

KUVA 11. Pääsisäänkäynnin portailla Turja, Pipsa ja Rauni 1920-luvun alussa. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja Sixtus Syrjänen)

KUVA 12. Sirkka Syrjänen ystävänsä kanssa samoilla portailla 1920-luvun puolivälissä. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja Sixtus Syrjänen)

KUVA 13. Aimo ja Rauni kaariportilla. Kuva otettu vuonna 1925. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja Sixtus Syrjänen)

KUVA 14. Muurilla Puotilan Lempeällä 1930-luvun lopulla. Oikealla Porin vasemmalta oletettavasti taikinamäen pensas. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja Sixtus Syrjänen)

KUVA 15. Ylioppilas Rauni vuonna 1939. Takana hiekkakentän ruukku. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja Sixtus Syrjänen)

KUVA 16. Tauno, Rauni, Aimo ja Sixtus. Takana hiekkakentän tahkokivipöytä ja kivimuuri, kuva otettu 1920-luvun puolivälissä. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja tuntematon)

KUVA 17. Yksi betoniruukuista on vielä ehjänä Aimo Syrjäsen hallussa. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 18. Myös karhupatsas on säilynyt hyvin. (Kuva Pauliina Siltanen)

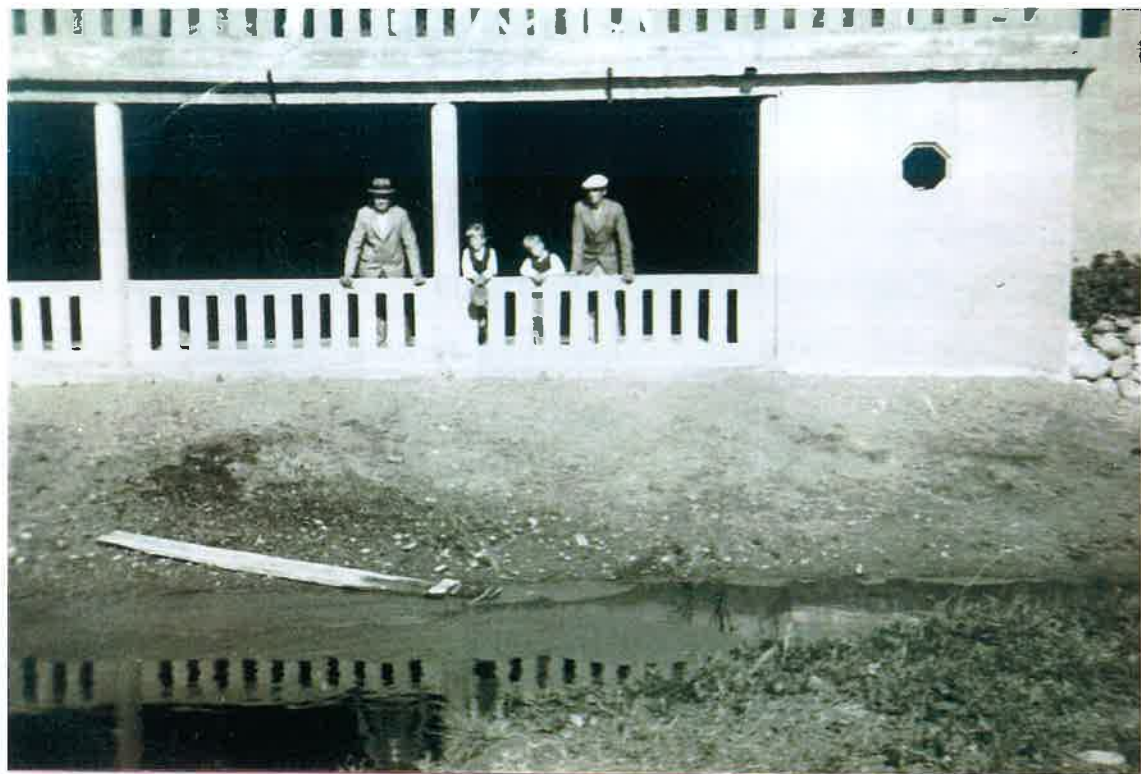
KUVA 19. Yläpuutarhaa kiertävä betoniaita. (Kuvan omistaa Janne Joki, kuvaaja Janne Joki)

KUVAT 20. ja 21. ”Junanheiluttaja” tai ”Heiluttaja”. Nykyään junalle on vaikea vilkuttaa kun kasvillisuus on peittänyt näkymän radalle. (Kuvan omistaa Janne Joki, kuvaaja Taru Syrjänen)

KUVA 22. Näkymä alapuutarhaan. Kuvassa erottuu alempi terassi, pohjoisen terassi, kylpylärakennus, lampea rajaava muuri sekä takorautasilta. Kuva otettu kylpylän valmistuttua 1939. (Kuvan omistaa Janne Joki, kuvaaja tuntematon)

KUVA 23. Kylpylä. Sixtus, Rauni, Aimo ja Tauno. Lammessa lojuva lauta vielä rakentamisen jäljiltä. Oikealla sauna. (Kuvan omistaa Janne Joki, kuvaaja tuntematon)

KUVA 24. Elsa Syrjänen, Raunin vaimo sekä lapset Kimmo ja Teppo raunioilla 1960-luvulla. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja Rauni Syrjänen)

KUVA 25. Pirkon tytär Marjukka keväisenä päivänä 1950-luvulla. Kylpylän etuosa on romahtanut, mutta sisäänkäynti pystyssä. Kuva lähetettiin Saksaan kehitettäväksi, koska tuohon aikaan värikuvien kehitystä ei Suomessa ollut. (Kuvan omistaa Iiro Tainio, kuvaaja Sixtus Syrjänen)

KUVA 26. Kerttu ja Sirkka-Liisa etupihalla. Taustalla näkyviä syreenejä oli pihassa runsaasti. Kuva otettu ehkä 1930-luvun alussa tai 1920-luvun lopussa. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja Sixtus Syrjänen)

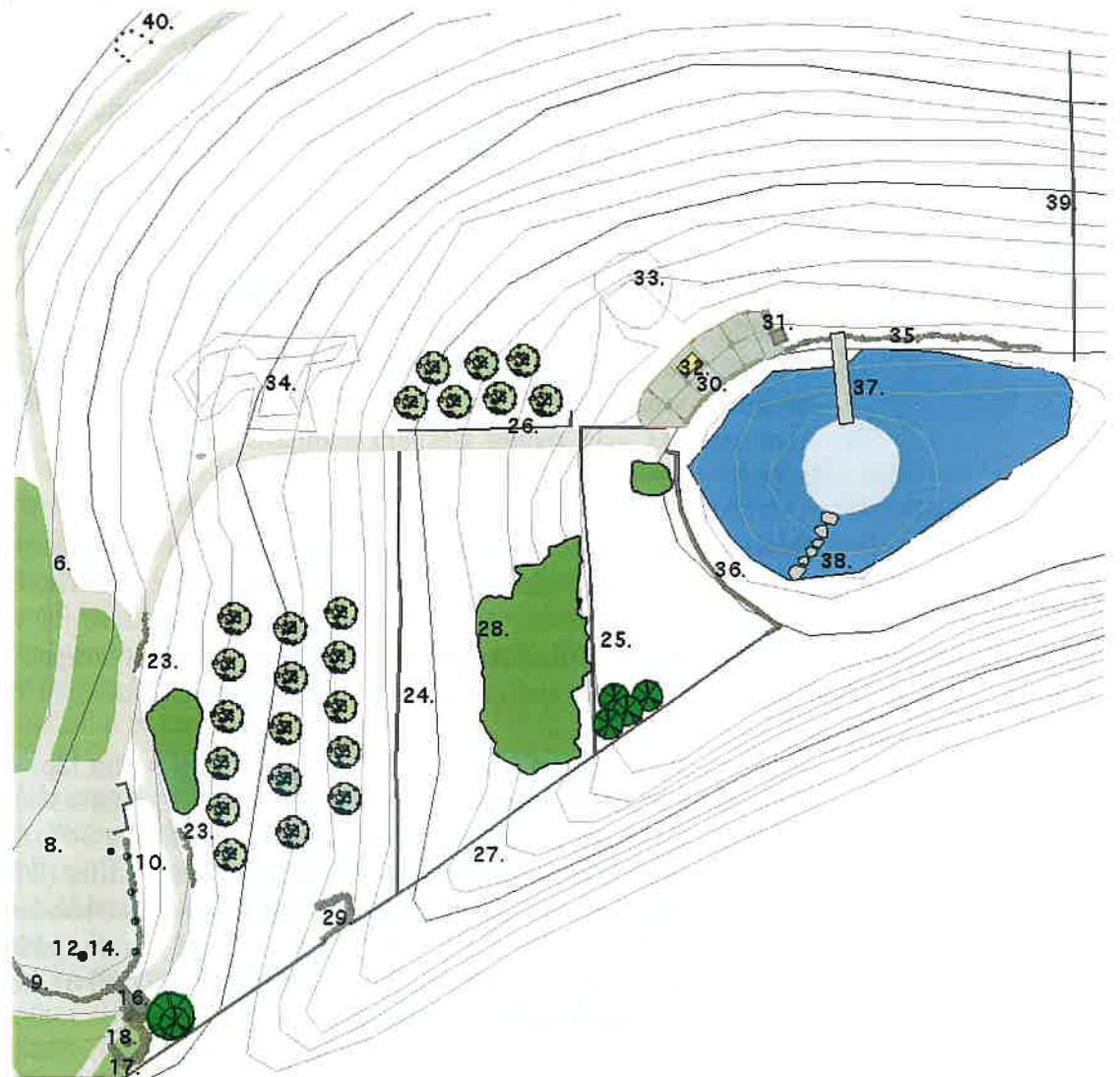

KUVA 27. Sixtus katselee Lielahden asemalle p... suurikokoisimman koiransa kanssa kaariportin päällä. Kuva otettu 1930-luvun lopulla. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja Aimo Syrjänen)

KUVA 28. Koiran pesua puutarhassa. Taustalla betonimuuri, jonka päällä punaherukat kasvoivat. Herukoiden taakse suunniteltiin tenniskenttää. (Kuvan omistaa Rauni Syrjänen, kuvaaja Aimo Syrjänen)

4.6.2 Alapuutarhan rakenteet

KARTTA 7. Alapuutarha

Kun pulavuodet 1930-luvun alussa alkoivat, päätti Sixtus ottaa tehtaalta tontilleen kymmenkunta miestä toteuttamaan kylpyläideansa. Itse varsinainen kylpylärakennus muodostui pylväistä ja kaiteista kaarevamuotoiseksi rakennelmaksi (kuvat 22 ja 23, detaljikuva liite 10). Kylpylärakennuksen päähän rakennettiin sauna ja käymälä (31) (kuva 22), joita ei tosin koskaan käytetty. (Joki, J. Henkilökohtainen tiedonanto 19.5.2004). Kylpylä tehtiin pylväitään myöten raudoitettusta betonista. Ylätasanteelle muodostui tukirakenteiden väliin allasmaisia syvennyksiä, jotka täytettiin hiekalla. Hiekan päälle asetettiin vastakkain istuttava keinu (32) (kuva 22). Keinuja oli toinenkin ylhäällä hiekkakentällä. Kylpylän keinu siirrettiin myöhemmin ylös talon pohjoispuolelle. Betoniin tarvittava maa-aines otettiin harjusta, josta on muistuttamassa yhä suuri kuoppa (33) (kuva 50). (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Sixtus ruoppasi lammesta pohjasaveen saakka mudan ja turpeen pois. Ruoppausjäte kuljetettiin kiskovaunuradalla supan luoteisrinteeseen (34)

(kuva 51) ja myös supan koillisosiin vietiin mutaa kottikärryillä. Paikallinen viljelijä Hugo Simola vei pelloilleen turvetta. Keskelle lampea jätettiin saari. Lampi kivettiin kylpylästä itään pulterikivillä lammen päähän asti (35) (kuva 44). Katoksen länsipäästä lampi rajattiin kohti etelää betonaidalla (36), joka päättyi etelässä kulkevaan betonimuriin (27) (kuvat 42 ja 43). Kylpylän itäpuolelta lammen keskellä olevalle saarekkeelle johti takorautainen kaarisilta (37) (kuvat 22, 25, 40 ja 41), jonka ristikkokaiteet olivat puuta. Puuosat olivat valkoiseksi maalattuja, rautaosat punaisia. Rauni Syrjänen ei muista, että saarella olisi ollut jatkuvasti pöytä ja penkit, mutta juhlien aikana siellä sellaisia pidettiin. Toiselta puolelta saarta rannalle kulkivat askelkivet (38). Lampi ei kuitenkaan koskaan ulottunut kivi- ja betonimuriin asti, vaan kylpylän ja lammen väliin jäi muutaman metrin levyinen hiekkakaista, jossa pikkupojat ottivat aurinkoa kesäisin. Ajan saatossa saari painui alaspäin huomattavasti. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Sixtus olisi halunnut lampeen enemmän vettä ja etsi vesisuonia joita löytyikin, mutta veden pinta ei noussut lampeen ilman painetta. Sixtus aikoi vetää Tohloppijärvestä vesijohdonkin lampeen, mutta se jäi vain ajatuksiksi. Toisaalla Valtion Rautatieyhtiö ei olisi halunnut lampea niin lähelle rataa, koska pelkäsi sen aiheuttavan sortumia rataa (Joki, J. 1999).

Alapuutarhaan johtava polku kulki yläpuutarhasta portin läpi ensin etelä-pohjoissuunnassa puutarhan läpi ja kääntyi sitten 90 astetta itään alas lampea päin. Polun reuna tuettiin kivimuurilla (23) (kuva 34). Supan rinne porrastettiin etelä-pohjoissuuntaan kahdella betonimuurilla (24 ja 25). Lisäksi rakennettiin vielä yksi muuri itä-länsisuunnassa kahden aiemman pohjoispäähän (26) (kuva 22). Eteläpäässä kaksi muuria päättyivät suoraan tonttia rajaavaan porrastettuun betoniaitaan (27). (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004).

Alimmalla terassilla (28) sijainneesta perunapellosta nousi paljon pyöreitä kiviä, joista rakennettiin puoliympyrän muotoinen potero (29) ylemmäs rinteeseen (kuva 49). (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004) Tällä paikalla ei varsinaisesti ollut mitään käyttötarkoitusta, joidenkin huhujen mukaan siinä olisi ollut puhujan- tai laulajanpaikka (Joki, J. 1999), mutta Rauni Syrjänen ei muista paikkaa käytettäneen juhlissa minään esiintymispaikkana (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004). Erkki Syrjänen taisteli pienenä siinä intiaaneja vastaan (Syrjänen, E. Henkilökohtainen tiedonanto 15.6.2004).

Kylpylää rakennettiin siis pulavuosina 1930-luvun alussa, mutta valmiiksi se saatiin lopullisesti vuonna 1939, jolloin Sixtuksen ja Selman hopeahääpäivää vietettiin. Sixtus halusi saada koko puutarhan kukoistamaan tätä päivää varten. Hääpäivänä kylpylä valaistiin värikkäin kynttilälyhdyin. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Vuoden 1939 jälkeen rakennettiin pohjoiseen ylärinteeseen puuaitaa ja höyrykattilan putket toimittivatkin jo maassa tolppien virkaa, mutta ne varastettiin eikä uutta aita enää ryhdytty rakentamaan. Kun talon alasokkeli

valettiin, sen nurkkakivet (8 kpl) kuljetettiin tontin koilliskulmaan, Lielahden asemalta päin tulevan tien viereen. Tolpat muodostivat siellä puolimpyrjän ja niistä oli tarkoitus tehdä joskus lehtimaja (40). (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

- Sekä ylä- että alapuutarhan rakenteiden sijoittaminen karttaan oikeille paikoilleen oli suhteellisen helppoa. Alapuutarhan rakenteethan ovat vieläkin paikoillaan ja yläpuutarhan rakenteet näkyivät osin kartassa. Rakennelmi-en paikat ja koot ovat myös helpommin mieleen painuvia kuin yksittäiset kasvit tai kasviryhmät.

4.6.3 Puutarhan kasvillisuus

Haastatteluissa törmättiin usein epätarkkoihin kuvauksiin kasvien paikoista sekä määristä. Koska rakenteet ovat pysyviä, ne on helppo muistaa juuri sellaisina kuin ne olivat vuodesta toiseen. Puutarha kuitenkin muuttaa muotoaan jatkuvasti ja sen kasvit kasvavat ja kuolevat. On siis melkein mahdotonta luoda aivan tarkkaa kuvaa Syrjästen puutarhan kasvillisuudesta, sen sijainnista, laadusta ja koosta. Tarkkoja istutusaikoja ei ole saatu selvitettyä ja on siis mahdollista, että kaikkia kartassa näkyviä kasveja ei ole ollut puutarhassa samaan aikaan.

Yleisesti voidaan kuitenkin sanoa, että 1920-luvulla yläpuutarha kukoisti jo omenatarhoineen. Tosin siellä oli vain muutamia isoja puita, suurin osa oli vielä taimia. Alapuutarhaan taimia istutettiin vasta 1930-luvulta lähtien. Alapuutarhan terassit olivat pitkään avoimia herukoiden ja ruokakasvien viljelyyn tarkoitettuja alueita. Niin kauan kuin viljelyä kesti, ne myös säilyivät avoimena, mutta jo 1950-luvulta lähtien puutarhan umpeenkasvu alkoi. Edellä alue on jaettu ala- ja yläpuutarhaan, mutta kasvien osalta päädyttiin tekemään yksi koko aluetta kuvaava kartta (kartta 8). Tekstissä karttaan on viitattu kirjaimin.

KARTTA8. Puutarhan kasvit

Kun Syrjäset ostivat talon, oli muutama omenapuu jo pihassa valmiina. Rauni Syrjänen muisteli, että myöhemmin ”Kertunpuuksi” nimetty suuri omenapuu olisi jo ollut pihassa ja siis mahdollisesti ratavartija Ritalan istuttama. Valokuvassa, joka on otettu talosta ennen laajennusta (kuva 6) ei näy omenapuita, mutta marjapensaan taimia on istutettu etualalle. Nämä lienevät kuitenkin jo Syrjästen istuttamia. Valmiina olleet omenapuut olivat ehkä Antonovka-lajiketta ja ne säilyivät puutarhassa loppuun asti. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Puutarhuri Kalle Ulanen oli 20-luvun lopussa perustamassa puutarhaa Rauhalinnan pihaan. Hänestä puhuttiin koristepuutarhurina, sillä hän oli asetellut hienoja kaakelitorneja ja niiden päälle kukkia poikansa pihaan sekä haravoinut hiekan ruudulliseksi. (Kanerva, S. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004) Rauhalinnan puutarhaan istutettiin perinteisiä puutarhakasveja. Tonttia rajasi pihaantulotieltä pohjoiseen lähtevä kuusiaita (A). Kaivolle menevän tien länsipuolella kasvoi marjapensaita (B), itäpuolella juhannusruusua (C). Puutarhan puolelle istutettiin syreenejä (D) (kuva 26) ja portaiden molemmin puolin kasvoi hopealehtisiä pensaita, oletettavasti lännenkilsepensaita (E) (*Elaeagnus communata*) (kuvat 11 ja 12). Sisään-tulotien muurin päällä kasvoi punaviinimarjoja (F), puutarhan puolella idässä kilsepensaita (G). (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Erkki Syrjäsellä on isoisästään mielikuva, jonka mukaan Sixtus varttoi itse omenan taimia. Hän pohti myös olisiko isoisä voinut tuoda omenapuiden siemeniä Keski-Euroopan matkoiltaan. (Syrjänen, E. Henkilökohtainen tiedonanto 15.6.2004) Rauni Syrjänen taas muistaa, että hänen äitinsä, Sixtuksen vaimo Selma hankki kaikki taimet puutarhaan. Sixtuksen sis-konmies oli Hankkijalla töissä, joten suurin osa taimista hankittiin Raunin mukaan sieltä. Omenapuita istutettiin joka puolelle pihaa. Suurin omenatarha (H) oli talon eteläpuolella, mutta puita kasvoi myös tulotien pohjoispuolella, ”tenniskentän” länsipuolella (I). Alapuutarhan ylemmälle terassille (J) istutettiin myös paljon omenapuita, mutta ne eivät menesty-neet siellä yhtä hyvin kuin yläpihalla. Lajikkeita Rauni ei muista muuta kuin ’Tomolan Antin’ ja suurihedelmäiset ’Punakanelit’. Talviomenoita oli paljon, kesäomenoita vähän, syysomenoita kohtalaisesti. Oli myös pie-niä päärynäomenoita. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Erkki Syrjänen on vienyt omalle tontilleen joitakin puutarhan kasveja ja muistellee; ”supassa oli aina kuukautta pidempi kesä ja parhaimmat omenapuut löytyivät aivan Rauhalinnan vierestä. Yläpihalla kasvoi mm. ”Linnanmaman omenapuu”, joka oli ’Astrakan’-lajikkeen tapainen kuu-las, mutta ei jauhoinen, suuri ja vaaleanpunainen omena. Keltaiset luumut vesakoivat paljon ja tekivät oikein makeita ja herkullisia luumuja. Kirsik-kapuuhun tuli joka vuosi paljon satoa ja puu oli suuri. Iso päärynäpuu kuo-li talvella 1987. Siinä oli pieniä, mutta makeita päärynöitä. Tontilla oli pal-jon punaherukoita, mustaherukoita en muista. Perunamaalla (L) oli kaikil-la halukkailla perheenjäsenillä oma palsta, jossa viljeltiin kaikenlaista kaa-lista porkkanaan.” (Syrjänen, E. Henkilökohtainen tiedonanto 15.6.2004) Mikko Siljamäen mukaan (Henkilökohtainen tiedonanto 25.6.2004) kas-vimaa oli punertavaa, melko köyhää hiekkaista maata, jossa viljelykset menestyivät kehnosti. Hän muisti myös kehäkukan sekä ukontulikukan villiintyneen alas lammen lähistölle.

Päärynäpuita kasvoi tontilla kolme. Eteläpuolen, Erkinkin mainitsema päärynä oli hieno ja iso puu (M). Siihen tuli oikean päärynän muotoiset, n. 10cm pitkät makeat hedelmät. Kaksi muuta päärynäpuuta olivat jotain toista lajiketta, joihin tuli vain pienet peukalonpäänkokoiset hedelmät. Niistä toinen kasvoi talon pohjoispuolella (N), toinen etelässä kaivon luo-na (O). Puut olivat Hankkijalta ja ne istutettiin 1920-luvulla. Luumupuita oli monta ja niitä oli keltaisia ja sinisiä. Vain yhdestä niistä saatiin satoa. Tuottavin puu kasvoi lähellä betoniaitaa lännessä (P). Myös kriikunoita oli, mutta niistä ei saatu satoa. Kirsikoita kasvoi saunasta etelään päin (Q). (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Omenapuita oli lopulta valtavat määrät. Koko ajan istutettiin lisää taimia. Talvisodan aikana jänikset söivät satakunta puuta, yhden yön aikana oli mennyt viisikymmentä puuta. Omenapuita oli lopulta lähelle sata kappa-letta ja niitä kasvoi lähes joka puolella puutarhassa. (Syrjänen, R. Henki-lökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Hedelmäpuita ei kovinkaan paljon hoidettu, mutta ne tuottivat silti paljon satoa. Tehtaalta oli työntekijöitä puutarhaa hoitamassa silloin tällöin. Maatalouskoulun käynyt Tyne Åkerman oli useimmiten hoitamassa sikaa ja lehmää ja saattoi leikata omenapuitakin samalla. Aivan Rauhalinnan vieressä sijainneen Sixtuksen pojan, Taunon, talon pihassa omenapuita kävi leikkaamassa Kaarilan kartanon puutarhuri Mäkinen, mutta Rauhalinnassa hän ei tiettävästi koskaan käynyt. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Marjapensaita oli myös paljon, lähinnä ne olivat punaisia viinimarjoja, mustaherukoita oli vain muutamia. Alapuutarhan alemman betonimuurin päällä kasvoi mustaherukoita vähän, punaherukoita (R) enemmän. Raunin poika, Kimmo istutti mustia viinimarjoja myöhemmin, ilmeisesti 1980-luvulla perunamaalle alimmalle terassille. Puutarhavadelmia kasvoi maakellarin tunnelin pään kohdalla (S), omenatarhan yläpuolella. Rannassa kasvoi myös yksi lännenkilsepensas (T). Selma hankki useita kuusentaimia sekä ilmeisesti muutaman pihdan (U) ja istutti niitä ”Junanheiluttajan” taakse, sekä teki kuusiaidan tontin länsipuolelle. Loput kuusentaimet istutettiin valeistutukseen alemman betonimuurin alle eteläkulmaan (V). Niitä ei koskaan siirretty valeistutuksesta pois, mutta nykyään paikalla kasvaa enää yksi kuusi. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Mikko Siljamäen (Henkilökohtainen tiedonanto 25.6.2004) mukaan Rauhalinnan pääsisäänkäynnin portaiden molemmilla puolilla oli ruukuissa isot agaavet tai vastaavanlaiset kasvit. Rauni Syrjänen (Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004) muisteli, että pihan kolmessa kukkauurnassa oli kesäkukkia tilanteen mukaan. Joinakin vuosina niihin hankittiin kukat, joi-nakin vuosina ei.

Mäntymetsikössä (X) kasvoi paljon sinivuokkoja ja mustikoita. Pitkään sinne ilmestyivät kevään ensimmäiset vuokot. Iiro Tainion perhe siirsi sieltä omaan puutarhaansa harvinaisen kerrotun sinivuokon (Tainio, I 2004). Myöhemmin puiden varttuessa ja puutarhan kasvaessa umpeen, sinivuokot eivät kukkineet enää niin aikaisin. Aimo ja Rauni antoivat puiden kasvaa, sillä jo aikoja sitten rapistumaan päässyt kylpylärakennelma oli heidän mielestään niin ruma, ettei näkymää lammelle kehdannut pitää avoinna. Betonirakenteita tehdessä syntyneen kuopan itäreunalla kasvoi aina paljon kieloja. Lammen ruoppauksessa syntyneestä turpeesta löytyi pellavan varsia sekä paljon pähkinäpensaun pähkinöitä. Ruoppausläjän päälle kasvoi ensimmäisenä komea haapa, mutta pähkinäpensaita ei nousut. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

4.6.4 Elämää puutarhassa

Haastatteluiden pohjalta saatiin muodostettua paitsi Rauhalinnan puutarhan valmistumisen jälkeistä aikaa kuvaavat kartat, myös yleiskuva talossa vietetystä arjesta ja juhlasta. Koska kyseessä on yksityispuutarha, tutki-

muksessa koettiin myös tämän kaltaisen kuvailun olevan tarpeellista. Myös alueen arvottamisen kannalta tällaiset seikat ovat merkittäviä.

Pihassa vietettiin paljon erilaisia juhlia. Kuten edellä on mainittu, patruuna Syrjänen vietti hopeahääpäiväänsä puutarhassaan vuonna 1939. Perustamisen jälkeen kylpylässä pidettiin musiikillisia iltamia, joissa laulettiin, pidettiin puheita ja soitettiin. Selma-vaimo ja tyttäret pukeutuivat keijuiksi ja tarjoilivat puutarhan antimia vieraille. Lapset leikkivät Sahanterällä käyttökeltomiksi käyneillä tahkonkivillä ja löysivät rahaa tiettyinä kuukauden päivinä suuren kuusen, rahapuun juurelta. Löytämättä jäi salaisen tunnelin pää, jonka väitettiin johtavan Rauhalinnan maakellarista alas lammelle. Todellisuudessa tämä maanalainen käytävähänke jäi toteuttamatta, mutta kellarin ovi ja osa maakellaria on yhä paikallaan ylärinteessä. (Joki, J. 1999)

Lapsille puutarha oli oikea satumaailma. Sixtus viljeli heidän mielikuvitustaan kertoen tarinoita menninkäisistä ja keijuista, jotka asuivat heinän ja lehtipuiden seassa (Lawson, P. 1989). Topeliuksen Lukemisia Lapsille-kirjaa luettiin iltasaduiksi, ehkä nuo kansallisromanttiset sadut olivat innoittajina Linnanpapan ideoille ja haaveille. Aikaa kulutettiin kolmen kultapullon etsimiseen Rauhalinnan alueelta. Kultaa ei löytynyt, mutta Kansalaissodan ajan kätkeytyjä kivääripatruunoita kylläkin (Tainio, Iiro. 2004). Kellarin monissa käytävissä aikuiset säikäyttelivät lapsia ja pihan keinussa matkustettiin mielikuvituksissa aina Afrikkaan asti. Junalle heilutettiin joka kerta kun se meni ohi. Kaarisillalla vaelsivat monet leikkikuninkaalliset (Lawson, P. 1989) ja sen alla oli ovi, jonka taakse oli muurattu prinsessa kultakoruineen (Tainio, Iiro. 2004). Pojat kiersivät tonttia pitkien betoni-muurien päällä kävellen ja joka tippui, joutui aloittamaan alusta. Ns. laulajanpaikkaa pidettiin muurina intiaanien nuolia vastaan ja lammen rannalla otettiin aurinkoa (Syrjänen. E. Henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2004). Lammesta lapset keräsivät osmankäämien pamppuja (Paunu, P. Henkilökohtainen tiedonanto 16.5.2004). Mikko Siljamäki (Henkilökohtainen tiedonanto 25.6.2004) muisti nähneensä paljon vaskikäärmeitä puutarhassa. Hänelle oli jäänyt ikävät muistot lammesta kun sen vedestä oli noussut rakkuloita ja ihottumaa ihon pintaan.

Epilässä olisi voinut olla mahdollisuus muillakin asukkailla viljellä omenapuita tai herukoita. Silti syksyn satoa aina haettiin Syrjästen huvilalta. Oli hyvin tavatonta, että jossakin pihassa saattoi kasvaa niin valtavasti omenapuita ja vielä lisäksi päärynöitä ja kirsikoita. Ehkä osittain syynä olivat tehtaiden omistamat talot, joissa saattoi työväkeä asua montakin perhettä. Yhteisen pihan kunnostamiseen ei liennyt kiinnostusta saati sitten aikaa tai rahaa. Tietotaidon puute saattoi myös olla esteenä laajemmalle puutarhavihjelylle.

Syrjänsillä oli aina jokin koira, ellei useampia. Koirat saivat olla vapaina puutarhassa kun isäntäväkikin oli ulkona. Koiria oli tanskandogeista aeredalenterriereihin ja paimenkoiriin. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Kylän lapsia kiellettiin menemästä lähelle puutarhaa, mutta sinivuokkoja ja mustikoita lapset uskaltuivat metsikköön keräämään. Joskus saattoi nähdä vilauksen berberitakkisesta Sahanterän omistajasta, joka lierihattu päässä ja keppi kädessä kulki puutarhassaan. (Kanerva, S. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Kylpylärakenteen saunan nurkka halkesi Talvisodan aikana 1939 ja saman sodan aikana kylpylärakenteen etummaisiet pylvääet kaatuivat ja katto romahti. Maaperä supan pohjalla oli ilmeisesti niin hienoa hiekkaa, että rousta siirsi raskaita rakenteita. Vaikka sodalta oltiin sirpalesuojassa kylpylän alla, se ei vaurioitunut sodan takia. 1950-luvulla puutarha alkoi muutenkin rapistua. Siellä kuitenkin vietettiin vielä juhlia ja illanistujaisia ja varsinainen talon ympärillä oleva puutarha oli vielä kunnossa 1960-luvulla. Sahanterältä käytettiin työntekijöitä puutarhaa hoitamassa, Sahanterän työläisiä käytettiin myös juhlissa apulaisina. Häitä talossa ja puutarhassa ehdittiin viettämään ainakin seitsemän kertaa. Vuonna 1946 Sixtuksen 70-vuotispäiviä vietettiin Rauhalinnassa. Vieraita jäi paljon yöksi ja heitä majoitettiin aina vinttiä myöten taloon. Ylioppilaslaulajat juhlivat kerran talossa ja jäivät yöksi. Varsinaisesti laulujuhlia talossa vietettiin jo paljon aiemmin, ennen alapuutarhan rakentamista 1920-luvulla. (Syrjänen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 18.6.2004)

Sixtuksen nuorimman pojan Aimon kaksostytöt Satu ja Taru Syrjänen palkattiin 60–70-lukujen vaihteessa kesätöihin hoitamaan puutarhaa ja he kitkivät vesaikkoa pois. He eivät kuitenkaan enää uskaltaneet käyttää kaarisiltaa, josta puuosat olivat pahasti rapistuneet ja saari jäi kokonaan hoitamatta. Kylpylärakenteeseen ei enää tullut lisää vaurioita, mutta 1980–1990-luvuilla rakenteita on rikottu tahallisesti. (Joki, J. Henkilökohtainen tiedonanto 19.5.2004)

Vuonna 1985 Tampereen kaupunki osti alapuutarhan itselleen. Jouluna 1988 Rauhalinna purettiin ja siinä yhä asunut Sixtuksen poika Rauni Syrjänen muutti pois. Talon tilalle rakennettiin rivitaloja. Lielahden voimala rakennettiin viereiselle tontille vuosina 1985–1987. (Joki, J. Henkilökohtainen tiedonanto 19.5.2004)

KUVA 29. Yleiskuva alapuutarhasta nykytilassa. Kuva otettu lännestä itään päin, taustalla punatiilinen Lielahden voimala. (Kuva Pauliina Siltanen)

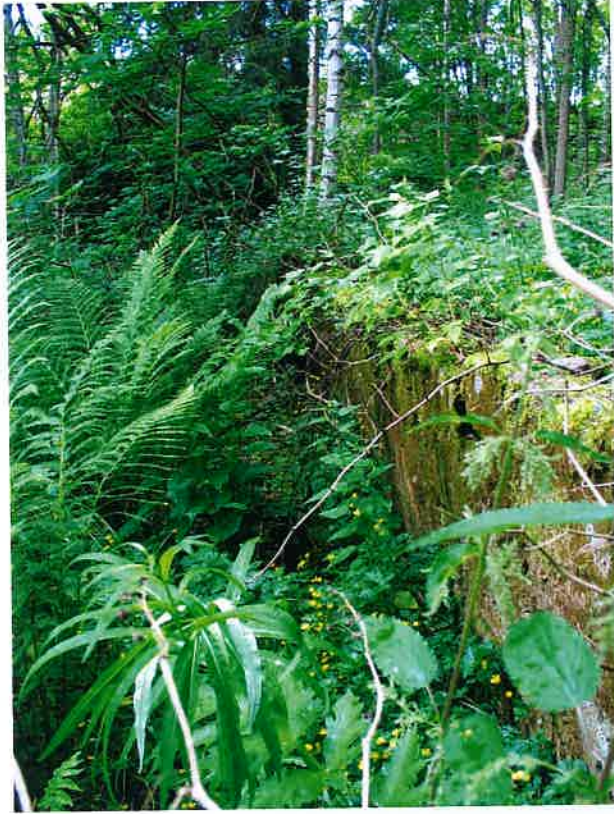

KUVA 30. Ylempi betonimuuri. Kuva otettu etelästä pohjoiseen. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 31. Idän betonimuuri sortuneesta kohdasta. Kuva otettu pohjoisesta etelään. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 32. Alempi betonimuuri. Kuva otettu pohjoisesta etelään. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 33. Ylärinteessä kulkevan polun varrella sijaitsee n. 15 metriä pitkän maanalaisen tunnelin ovi. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 34. Ylärinteen polku on tuettu kivimuurilla, josta enää osa on jäljellä. Osa on hautautunut puutarhajätteen alle. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 35. Pohjoisen ylärinteessä kulkeva Lielahden asemalta rivitalojen pihaan johtava polku. Tätä tietä pitkin aikoinaan väki saapui Rauhalinnan juhliin. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 36. Tien pohjoispuolella olevan kuopan reunoille aseteltiin talonaluspilarit ja tästä oli tarkoitus syntyä lehtimaja. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 37. Tien pohjoispuolella kasvavassa kuusimetsässä on erikoisuus. Kiven päälle kasvanut kuusi on Rahapuu, jonka koloista suvun lapset vielä tänäkin päivänä löytävät kolikoita. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 38. Lampi lännestä itään päin kuvattuna. Pikkulimaska on vallannut melkein koko pintaveden kasvustollaan. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 39. Lampi pohjoisesta etelään päin kuvattuna. Lammessa on paljon sinne kuulumatonta jätettä. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 41. Siltaa on yritetty hajottaa ja sen rakenteet ovat vääntyneet. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 40. Kaarisillasta ovat kaikki puuosat hävinneet ja jäljellä on vain punaiseksi maalattu rautarunko. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 42. Lammen paksu betonimuuri kulkee kaarevasti etelä-pohjoissuunnassa. Lammen vesi ei ole koskaan yltänyt muuriin asti. (Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 43. Lammen muuri ja idän tonttia rajaava betonimuuri kohtaavat. Kulmassa on iso kolmion mallinen pylväs. Molemmat muurit päättyvät tähän. (Kuva Pauliina Siltanen)

*KUVA 44. Lammen pohjoispuolella olevasta matalahkosta kivi-muurista ei ole enää paljoa näkyvissä. Kasvillisuus ja karike on peittänyt sen osittain ja osittain se on luultavasti hajotettu ja levi-
tetty maastoon. (Kuva Pauliina Siltanen)*

KUVA 45. Kylpylän sortunut etuosa. Jäljellä on kivi-
jalka, maahan on kaatunut aita ja etualalla pylväs.
(Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 46. Kaatunutta kylpylän etuosan aitaa. (Kuva
Pauliina Siltanen)

KUVA 47. Saunan kahdeksankulmainen ikkuna.
(Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 48. Kulku polulta kylpylän päälle. Länsi-
itäsuunnassa kulkeva betonimuuri loppuu ja kylpylän päällä-oleva aita alkaa.
(Kuva Pauliina Siltanen)

KUVA 49. *Laulajan tai puheiden pitäjän paikka. (Kuva Pauliina Siltanen) Kaariportti idästä (Ulla L.?)*

KUVA 50. *Heiluttaja (Kuva Ulla Lähdesmäki)*

KUVA 51. *Laulajan tai puheiden pitäjän paikka. (Kuva Ulla Lähdesmäki)*

5 NYKYTILAN INVENTOINTI

5.1 Rakenteet

Alueen säilyneet rakenteet inventoitiin. Niiden sijainti merkittiin karttaan (liite 6) ja rakennetiedot inventointilomakkeelle (liite 5). Inventointilomakkeessa käy ilmi rakenteen materiaali, kunto sekä toimenpideehdotukset. Ennen lopullisia toimenpiteitä olisi tärkeää käydä rakenteet yksityiskohtaisemmin läpi alan asiantuntijan toimesta. Nyt kerättyä tutkimustietoa voidaan käyttää pohjana. Kylpylärakennelmasta laadittiin detaljitason piirustukset (liite 10). Seuraavassa tekstissä on selostettu tarkemmin rakenteiden kuntoa. Numeroinnit viittaavat rakenteita kuvaavaan inventointikarttaan 11 (liite 6).

KARTTA 9. Inventoidut rakenteet. Tarkemmat tiedot liitteissä 5 ja 6.

Puutarhaan johtava porttirakennelma (1) (kuva 13) on säilynyt ja erittäin hyväkuntoinen, samoin "Junanheiluttaja" (2) (kuvat 20 ja 21) on säilynyt muuttumattomana. Maakellaritunnelin pää (3) (kuva 33) on ennallaan, rivitalojen asukkaat käyttävät sitä varastonaan. Laulajanpaikan (4) (kuva 49) kivimuurin radan puoleisen päädyn päällimmäiset kivet ovat hieman sortuneet. Ylin tukimuuri (5) (kuva 34), joka on tehty myös pulterikivistä, on osittain näkyvissä kahdessa eri paikassa yhteensä n. 8m matkan. Suurimmaksi osaksi se on peittynyt rivitaloilta tuodun puutarhajätteen alle. Ylempi betonimuuri (6) (kuva 30) on kokonaan sortunut viiden metrin matkalta eteläpäästä. Alempi betonimuuri (7) (kuva 32) on haljennut puolesta välistä ja hieman kallistunut eteenpäin maan painosta. Ylemmän

betonimuurin alle on kasattu kuolleiden omenapuiden oksia ja runkoja sekä muuta kaadettua vesaikkoa. Ilmeisesti rivitalojen asukkaat ovat itse siistineet ylärinnettä.

Lammen rannalla sijaitseva muuri (9) (kuva 42) on ehjä ja hyvässä kunnossa. Kylpyläkatoksen (15) (kuvat 45 ja 46) (liite 10) lammen puoleinen osa on kokonaan romahtanut ja aita sekä muutama pylväs on löydettävissä maahan kaatuneina. Kivijalka kulkee kaarevasti aina saunalle (14) asti. Taaempi osa katosta on romahtanut osittain, mutta katoksen alla pääsee kuitenkin kulkemaan. Sauna ja käymälä (kuva 47) ovat melko hyvässä kunnossa. Saunan lounaisnurkan halkeama on syntynyt jo melko pian rakentamisen jälkeen, etuosa kylpylästä lahosi jo 1940-luvulla. Muut vauriot on todennäköisesti aiheutettu tahallisesti. Lampea rajaava kivimuri (9) (kuva 44) idän puolella on hautautunut kasvillisuuden ja maamassojen alle tai muuten vain murtunut. Pieni osa (n. 3m) siitä on vielä havaittavissa. Takorautaisesta kaarisillasta (16) (kuvat 40 ja 41) ovat puiset osat hävinneet. Rautaosia on ilmeisesti tahallisesti rikottu ja silta on pahasti vaurioitunut.

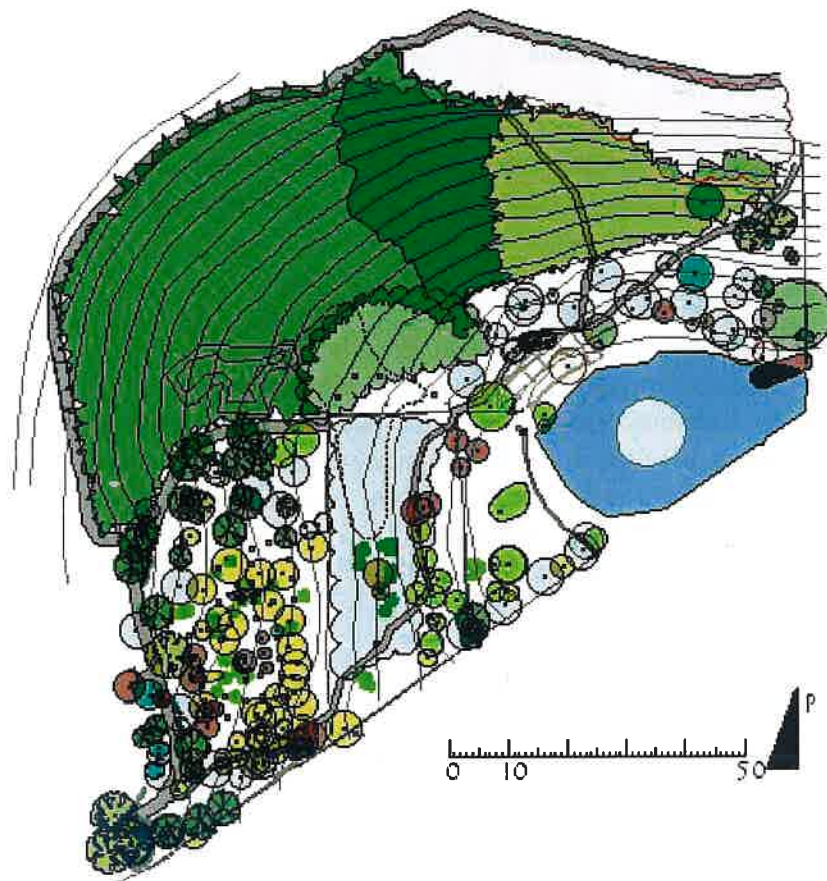
Porin radan viertä kulkeva betoniatia (11) (kuva 31) on moitteettomassa kunnossa. Idän rajaava betoniatia (10) on hyvässä kunnossa, alhaalta muutamasta kohdasta hieman sortunut. Itä-länsisuunnassa kulkeva lyhyt betoniatia (15) on säilynyt hyvin.

Lehtimajaksi tarkoitettun kuopan ympärillä olevista sokkelikivistä on osa kadonnut. Neljä niistä on oikeilla paikoillaan, yksi kaatunut ja yksi toisella puolella tietä. Kahden paikalla on vain kuoppa.

5.2 Kasvit

5.2.1 Yksittäispuut ja – pensaat

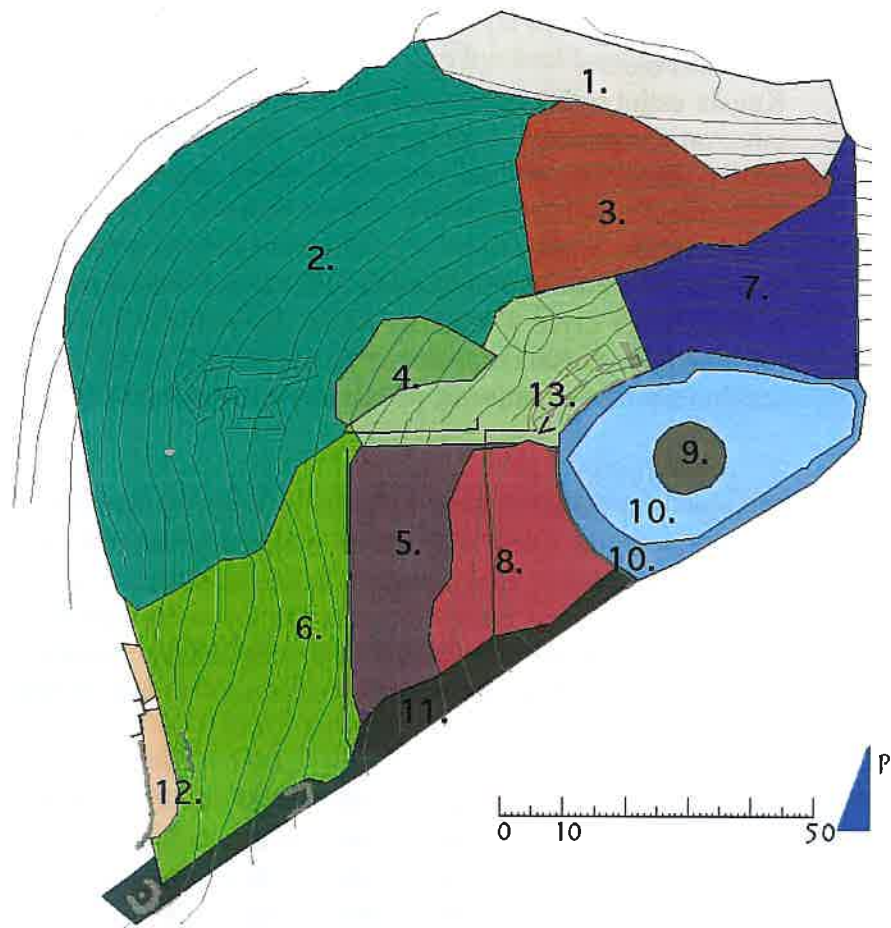
Alueelta inventoitiin yhteensä 276 puuta ja pensasta. Pohjoisrinteen männikkö ja kuusikko rajattiin tästä inventoinnista pois, sillä selvästikään valokuvien perusteella tilanne ei ole muuttunut niiden osalta tähän päivään mennessä. Myös kasveista tehtiin erillinen inventointilomake (liite 7), josta kasvien koko, rungonympäryys, kunto ja jatkotoimenpiteet tai erityispiirteet selviävät. Inventoidut kasvit merkittiin karttaan (kartta 10), (liite 8), jossa kasvit ovat numeroituna ja vastaavat inventointilomakkeen numerointia. Omenapuiden kantoja ja marjapensaita ei numeroitu. Löydetyistä alueen ruohovartisista ja puuvartisista kasveista on lisäksi liitteenä lista (liite 9), niiden kasvupaikat selviävät parhaiten kasvillisuusvyöhykkeiden kuvauksista.

KARTTA 10. Inventoidut kasvit, eri puulajit on merkitty erivärisin symbolein. Tarkemmat tiedot liitteissä 7 ja 8.

5.2.2 Kasvillisuusvyöhykkeet

Kohdealue on jaottunut melko selkeästi eri kasvillisuusvyöhykkeisiin. Jokaista aluetta leimaavat sille tyypilliset kasvit niin puuston kuin kenttäkerroksenkin osalta. Kasvillisuusvyöhykkeistä muodostettiin kartta ja seuraavassa on esitelty kunkin alueen ominaispiirteet sekä ehdotettu hoitotoimenpiteitä jatkossa. Numeroinnit viittaavat kasvillisuusvyöhykkeitä kuvaavaan karttaan (Kartta 11).

KARTTA 11. Kasvillisuusvyöhykkeet

Yleisilmeeltään alue on hyvin rehevä ja kasvipeitteinen. Pohjoisen havumetsäalue (2 ja 3) on säilynyt yleisilmeeltään siistinä. Muualla aluetta ovat vallanneet lehtipuulajit. Suurimmat ja vanhimmat puut ovat kaksikymmenmetrisiä, rungonympärykseltään 0,5-0,7m. Lisäksi alueella on runsaasti alikasvaneita ja heikosti haaroittuneita lehtipuita. Supan kellari-ilmastossa, veden äärellä kaikki eivät ole menestyneet ja alueella on paljon pystyyn kuolleita tai kaatuneita puita (10 ja 9). Lammen ympärillä yleisilme on sekava ja epäsiisti. Ympäristön asukkaat ovat siivonneet lännen ylärinteestä (6) kuolleita omenapuita pois. Niiden seassa kasvaneet vaahterat ovat isoja ja yleisilme on siisti. Kaadetut omenapuiden rungot ja oksat on kuitenkin kuljetettu vain alemmas puutarhaan joiden lisäksi asukkaat ovat tuoneet omia puutarhajätteitä alueelle.

1. Pohjoinen sekametsä

Alueen pohjoisosa koostuu etupäässä lepästä. Lepät ovat kymmenen metriä korkeita, keskimääräinen rungonympäryys on 0,30 m. Alueen eteläosassa kasvaa koivuja, jotka ovat hieman leppiä isompia. Aluetta vallitsevat kaikkialla pihlajan alikasvaneet viisimetriset rangat. Tien vierustalta on kaadettu ohutta pihlajanvesaa. Seassa on pieniä kuusentaimia ja muutama

haapa. Kenttäkerros koostuu karikkeesta ja vähäisestä sammalesta. Ahomansikka ja kastikka ovat kenttäkerroksen päälajit.

2. Kuusimetsä

Kuusia esiintyy kahdessa eri kehitysasteessa. Alkuperäiset isot kuuset sijaitsevat alueen länsi- ja pohjoisosissa. Ne muodostavat hämärän ja salaperäisen tunnelman. Kuusi on levittäytynyt muihin alueen osiin taimena. Pääpuulaji muulla alueella on mänty. Kuusen levittyneet taimet ovat osin menestyneet, osin kuolleet. Vanhassa kuusikossa on runsaasti pihlajan viisimetristä heikosti haaroittunutta rankaa. Kenttäkerroksessa on paljon kariketta, mutta myös sammalia. Päälajeina vallitsevat käenkaali, puolukka, mustikka, ahomansikka, vanamo ja sinivuokko. Näitä kaikkia esiintyy kuitenkin vain harvalukuisena, pääasiassa on vain kariketta ja sammalta.

3. Mäntymetsä

Männyt ovat isoja, yli 20m korkeita ja rungonympärykseltään 0,5m ylöspäin. Puuväli on 2-3m. Alueella on paljon alikasvanutta pihlajaa. Aluskasvillisuus on tuoreen kangasmetsän kaltaista, kuitenkin hyvin karikevaltaista. Kenttäkerroksen päälajeina alueella kasvavat kastikka, puolukka, kevätpiippo, ahomansikka, mustikka ja sinivuokko. Paikka paikoin esiintyy pieniä kuusen taimia. Alueen eteläosissa on runsaasti kieloa.

4. Koivumetsä

Alueella kasvaa pääpuulajina koivu. Kuitenkin se on sijoittunut alueen reunamille. Koivut ovat noin 18m korkeita ja keskimääräinen rungonympärysmitta on 0,3-0,5m. Keskellä aluetta kasvaa punaherukoita ja vadelmia. Melko runsaana esiintyy myös suurehkoja kivikkoalvejuuria. Kenttäkerros on tyypillistä lehtometsän aluskasvillisuutta eli putkia, vuokkoja, nokkosia, leinikkejä, orvokkeja ja niittyhumalia. Lisäksi alueella on paljon alikasvaneita koivuja ja pihlajia. Jo nuorina kuolleiden koivujen lahoja runkoja makaa maassa. Alueen eteläosassa kasvaa huomattavan suuria ja hyväkuntoisia raitoja. Ne ovat 20m korkeita ja niiden rungonympäryys on keskimäärin 0,4m.

5. Vaahterametsä

Alueella on pääpuulajina vaahtera. Vaahterat ovat n. 18m korkeita ja niiden keskimääräinen rungonympäryys on n. 0,4m. Vaahterat ovat hyväkuntoisia ja kasvavat väljästi. Alueella on muutama yksittäinen, melko huonokuntoinen koivu. Asukkaat ovat siistineet aluetta viemällä kuolleita omenapuita alemmas rinteeseen. Alueelle on jäänyt monta omenapuun kantoa. Aluskasvillisuus muodostuu harvakseltaan kasvavista taikinamarjoista ja punaviinimarjoista. Kenttäkerros on lehtomaista, rehevää kasvillisuutta kuten vuohenputkia, koiranputkia, mustakonnanmarjoja ja lillukoita. Vaahteran siementaimia kasvaa runsaasti.

6. Pohjoisranta

Lammen reunama-alue on hyvin monimuotoista kasvillisuudeltaan. Alueella kasvaa tuomia, koivuja, raitoja, leppiä ja vaahteroita. Runsaana on myös pensasvyöhyke, jossa päälajina kasvaa taikinamarja. Aluskasvillisuus on hyvin rehevää ja monilajista. Kosteikossa viihtyvät mesiangervot,

nokkoset, pihatähtimöt, kortteet, leinikit ja voikukat. Ilmastollisista syistä ja maaperän kosteuden takia puita on kuollut paljon pystyyn ja kaatuillut. Alueella on myös runsaasti alikasvanutta puustoa. Alueen itäreunassa kasvaa melko iso ja vanha haapa. Se on hyvässä kunnossa.

7. Länsiranta

Alimman terassin ja lammen väliin jäävän rantaosuuden puusto koostuu muutamista isoista koivuista ja tuomista. Keskellä aluetta on iso kuollut raita ja lammelta on kaatunut puita alueelle. Etelässä sijaitsee muutama terve, iso raita. Kenttäkerroksessa kasvaa reheviä kosteikko- ja lehtokasveja. Alue on kaatuneiden puiden ja pienien vaahterantaimien takia hyvin ryteikköistä ja hankalakulkuista. Pienellä alueella kasvavat viheralueen ai-noat mustaherukat.

8. Saari

Saaren puut ovat lähes yksinomaan koivuja ja ne ovat kaikki kuolleet pystyyn. Lisäksi saarella on matalaa vesaikkoa.

9. Lampi

Lampi on selvästi kasvamassa pikku hiljaa umpeen. Sen on jo vallannut pikkulimaska kasvustollaan ja myös keskellä lampea on heiniä, osman-käämejä ja muuta kasvillisuutta. Veteen on kaatunut paljon puunrunkoja ja sinne on heitelty roskia ja jätettä. Lammen reunamilla ja osin lammessa on paljon pystyyn kuolleita puita.

10. Itäraja

Itärajan kasvillisuus vastaa pohjoisrannan (6) kasvillisuutta, mutta alueella ei ole niin paljoa pystyyn kuolleita puita eikä pensaskasvillisuutta.

11. Länsirajan rinne

Jyrkkä rinne on kasvanut täyteen pieniä kuusia. Alueella kasvaa myös muutama koivu, pihlaja ja isompi kuusi.

12. Kylpylärakennelma ja sen ympäristö

Kylpylärakennelman päällä ja rakenteissa kasvaa myös paljon erilaisia kasveja. Aivan rakennelman ja lammen välissä on iso leppä, joka toimii pesänä monelle pikkulinnulle. Rakennelmassa kasvaa punaherukoita, koivun taimia, kuusen taimia, vadelmia, ahomansikoita, pihatähtimöitä ja nokkosia. Rakenteiden päällä on runsaslajinen sammalmatto.

5.3 Arvottaminen

Puiston arvottamisessa voidaan pohtia sen arvoa taideteoksena, historiallisenä muistomerkkinä, puutarhakulttuurin, viljelykulttuurin tai puulajikoelmakulttuurin kannalta, rakennuksen arkkitehtuurin kannalta sekä maisemallisen arvon kannalta. Puutarhan historiallisen arvon määrittely tulisi tehdä sekä puutarhasta kokonaisuutena että sen yksittäisistä kohteista. (Hemgård, G. 1992)

Stakesin *Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi* – käsikirjassa on taulukko, jossa on lueteltu kulttuuriympäristöjen arvottamiseen käytettyjä kriteereitä. Taulukossa on huomioitu arvottamisen kriteereinä niin ympäristöpsykologiset kuin arkkitehtoniset sekä luonnontekijät. Taulukkoa voidaan käyttää apuna arvopohdinnassa. Suomessa on ollut käytössä myös muita vastaavanlaisia kriteeristöjä ja taulukoita arvottamisen tarkasteluun. Tässä tutkimuksessa päädyttiin norjalaiseen taulukkoon sen monipuolisuuden ja tutkimuskohteeseen sopivien kriteerien takia. Havainnoinnissa on käytetty omaa tulkintaa alueesta sekä käytetty historiatutkimuksesta ja inventoinnista saatuja tietoja.

Painoarvojen antamisessa erilaisille ympäristön ominaisuuksille ja piirteille voi käyttää apuna alla olevaa kriteeristöä ja herkkyystarkastelua. Havainnot Epilän kylpylän alueesta on lisätty valmiiseen taulukkoon.

TAULUKKO 1 *Arvottamisen kriteerejä*

Kulttuuriympäristöjen arvottamiseen käytettyjä kriteerejä <small>(Lähde: "Kulttuurihistoria suunnittelussa. Merkittävien kulttuuriympäristöjen huomioiminen seutukaavoituksessa." KIP, Norja.)</small>		Havainnot Epilän kylpylän alueesta
Ainutlaatuisuus - harvinaisuus	Kohde on ainutlaatuinen tai se on yksi harvoista tyyppinsä edustajista	Vastaavanlaisia yksityispihoja ei ole säilynyt valtakunnallisesti.
Alueellinen harvinaisuus	Kohde on harvinainen alueellaan. Se tulee säilyttää kulttuurihistoriallisen monimuotoisuuden ja edustavuuden vuoksi	Kohteella on harvinaisuusarvo omalla alueellaan.

Paikallinen/alueellinen tyypillisuus	Maantieteellisesti tai luonnonoloista mää- räytynyt taikka alu- eelle kulttuurisesti ominainen	Harjulla oli ennen pitkä huvilajono, josta tämä ainoa säilynyt puutarha. Tehdaskaupunginosalle ominainen ilmiö.
Edustavuus	<i>Tyyppinä:</i> maaseutu ympäristö, maatila, teollisuus- ympäristö <i>Ajanjaksona:</i> kyläasutus, asemaky- lät, rakennustapa, tyyli	<i>Tyyppinä:</i> julkinen viheralue, jään- ne yksityisestä puutar- hasta <i>Ajanjaksona:</i> Rakennustapa varhainen rautabetonirakentaminen, tyyli 1920-luvun klas- sismi, puutarha saksalaista tai englantilaista muotopuutarhaa sovelta- va kokonaisuus
Toiminnallinen edustavuus	Käytön jatkuvuus tai edellytykset säilyttää se osana elävää ym- päristöä.	Alue ja sen rakenteet ovat rapistumassa eivät- kä suosi alkuperäisen käyttötarkoituksen jat- kumista. Sillä on kuiten- kin edellytykset toimia virkistysalueena.
Aitous, alkuperäisyys	Alkuperäisen tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin, tyylin tms. ilmeneminen ja jatkuvuus kohteessa.	Arkkitehtuuri ja tyyli ovat yhä havaittavissa. Alkuperäinen puutarha- rakenne on havaittavissa rakenteiden avulla, kas- villisuus ei tue alkupe- räistä puutarhan asua.
Historiallinen todistusvoimaisuus (lähdearvo)	Kohteen arvo histo- riallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esi- merkkinä.	1920-1940-lukujen ark- kitehtuurin, tehdasyhteis- sön, kauneusarvojen ja pula-ajan hätäaputyön kertojana ja ilmentäjänä arvokas.
Identiteetti	Valtakunnallinen, alueellinen tai pai- kallinen.	Paikallinen

Elämyksellisyys	Kohteen kyky herättää	Puutarhakohteena erikoinen. Paikkana elämyksellinen, oma maailmansa, voimakas luontokokemus.
Kertovuus	tiedollisia, tunnepohjaisia tai muita elämyksiä ja oivalluksia; kohde on ehjä kokonaisuus, jonka laatu on selkeästi havaittavissa ja koettavissa.	Kohteen historia on havaittavissa tietopohjan avulla. Ilman tietopohjaa voi herättää jopa negatiivisia reaktioita osin rapistuneiden rakenteiden ja villiintyneen kasvilisuuden takia. Kohde herättää ainutlaatuisuudellaan voimakkaita tunnetiloja maastonmuotojen, kasvillisuuden sekä rakenteiden ansiosta. Kohde ei avaudu heti tiheään kasvillisuuden takia.
Monimuotoisuus, monipuolisuus	Tämä kriteeri on läheinen sekä historialliselle todistusvoimaisuudelle että elämyksellisyydelle; sen vaikuttavuus voi perustua sekä ennalta omaksuttuun tietoon että voimakkaaseen ensivaikutelmaan Ajallinen, toiminnallinen, arkkitehtoninen tai muu monipuolisuus.	Paikassa näkyy ajan kerroksellisuus ja patina. Kasvillisuudessa korostuu sen monimuotoisuus supan kasvuolosuhteille tyypillisellä tavalla. Paikan arvoa lisää tietosen historiasta.
Integriteetti, harmonisuus	Yhtenäinen, samaan toimintaan tai ajankohtaan, tyyliin tms. liittyvä kokonaisuus.	Paikalla on tyyllillisesti yhtenäinen henki, rakenteissa ei esiinny ajasta johtuvia tyylieroja.
Yhteys luonnonoloihin	Kohteen rakentuminen paikallisten luonnonolojen yhteyteen tai muunlainen liittyminen niihin.	Kohde liittyy erinomaisesti paikallisiin luonnonoloihin ja on arvokas pelkästään sijoituessaan suppaan. Ongelmana onkin luonnonolojen sijoittuminen ympäröivään arkkitehtuuriin ja kaavoitukseen.

Taulukon 1 kriteerien mukaan voidaan siis todeta, että Epilän kylpylä on omaperäisyydessään ainutlaatuinen kokonaisuus. Tietävästi vastaavanlaisia puutarhoja ei Suomesta tai paikkakunnalta löydy. Vastaavantuylisiä rakennelmia on ollut, mutta tällaisessa luonnonympäristössä ei. Puutarhan kulttuurihistoriallista arvoa onkin jo hankalampi määrittää. Epilän tehdaskaupunginosalle tyypillisellä tavalla siellä asui rikkaita tehtaanomistajia sekä vähävaraisempia työläisiä. Epilässä toimi myös puutarhoja ja Kaarilan kartanon alue oli merkityksellinen puutarhakulttuurin kannalta. Tämä suppuutarha ei siis ollut uranuurtaja tai varsinainen harvinaisuus, harjun huvilajonosta tämä puutarha on kuitenkin ainoa säilynyt.

Koska rakennelmat edustavat melko puhtaasti 1920-luvun klassismia, voidaan kohdetta pitää arvokkaana myös tämän takia. Arkkitehtuuri ja tyyli ovat edelleen havaittavissa, rakenteet ovat osin pahasti vahingoittuneet, osin erinomaisessa kunnossa. Puutarhataiteen näkökulmasta alue on mahdollisesti englantilaisesta ja saksalaisesta muotopuutarhasta mutta myös maisemapuutarhasta esikuvia saanut ja korostettavasti omistajan itsensä luoma sekoitus eri tyyleistä. Se ei siis varsinaisesti ole merkityksellinen tietyn tyylin edustaja. On kuitenkin otettava huomioon, ettei Suomessa ole kovinkaan monta tyylipuhdasta puutarhakokonaisuutta, joten tämänkin puutarhan arkkitehtuuria voidaan pitää erikoisena ja omanlaisenaan. Puutarhaviljelyn kannalta kohde voisi olla hyvinkin merkittävä, mikäli omenapuut olisivat säilyneet. Niissä olisi voinut olla joitakin merkittäviä lajikkeita. Puutarhassa ei kuitenkaan kasvatettu mitään erikoisia tai harvinaisia kasviyksilöitä. Myöskään puulajikokoelmaltaan puutarha ei ole merkittävä.

Kylpylän arvoa lisää sen merkitys historiankertojana. Se kertoo paitsi arkkitehtuurista myös tehdasyhteisön elämästä sekä aikansa kauneusarvoista. Se toimii myös eräänlaisena muistomerkkinä rakentajastaan, vaikka varsinaista muistomerkkiarvoa kohteella ei olekaan.

Tällä hetkellä Epilän kylpylä sijoittuu ympäristöönsä erikoisella tavalla. Se jää rautatien, voimalan ja asutuksen keskelle keidasmaisena saarekkeena, jonka ainoana jatkumona on Epilän harjun luonto. Paikalla on edellytykset toimia virkistysalueena ja myös osana harjun kävelyreittejä. Yksittäisenä, itsenäisenä viheralueena toimiminen edellyttää kuitenkin selkeän tuloreitin perustamista. Reitin luominen on hankalaa ympäröivien tonttien omistussuhteiden sekä maastonmuotojen vuoksi. Vaikeakulkuisena alue ei myöskään voi palvella kaikkea väestöä. Kohde kuitenkin herättää voimakkaita tuntemuksia salaperäisyydellään ja on elämyksellinen kokemus kulkea alueen halki. Tuntemuksia voimistaa tietoisuus alueen historiasta. Supalle ominainen monimuotoinen lajisto luo erilaisen ja voimakkaan luontokokemuksen.

5.4 Ajatuksia puutarhasta

Puisto tai puutarha on jatkuvasti muuttuva ja kehittyvä elementti, johon jokainen kehitysvaihe on jättänyt omat jälkensä. Useimmiten puiston restauroinnissa, rekonstruktiossa, ennallistamisessa tai kunnossapidossa onkin huomioitava kunkin aikakauden parhaat piirteet. Historiallinen puutarha on jatkuvan muutoksen tilassa ja elävä kokonaisuus. Jokaisella kasvilla on rajallinen elinikänsä. Tässä puistossa kuitenkin kasvillisuus ei ole alun perin ollut niin merkittävässä asemassa kuin yleensä monissa puistoissa ja puutarhoissa. Alueella luonnostaan kasvavia puita on hyödynnetty ja siten esimerkiksi mäntymetsikkö on saanut kasvaa paikoillaan. Isoja mäntyjä ja kuusia on säilytetty ja tilaa on raivattu hyötykasvillisuudelle. Merkittävät koristekasvit ovat kasvaneet yläpuutarhassa, jossa ne eivät ole säilyneet uudisrakentamisen takia. Vaikka alapuutarhankin koriste- ja hyötykasvit ovat tuhoutuneet osin, ne eivät ole koskaan olleet puutarha-arkkitehtuurin kannalta olennaisimmassa osassa vaan linjoja ja muotoja ovat luoneet rakennelmat. Kasvien muutosten takia aitous- ja alkuperäisyyskysymykset ovat puutarhan suojelussa toisenlaiset kuin rakennussuojelussa. Kuitenkaan tämän puutarhan ollessa kyseessä ei selvästikään voida antaa painoarvoa kasvillisuuden suojelulle, sillä alkuperäisyydestä ei ole enää paljoa jäljellä.

Epäselväksi tutkimuksessa jäi Sixtus Syrjäsen alkuperäisen innostuksen syy puutarhan rakentamiseen. Sukulaisten haastatteluiden perusteella syntyneestä henkilökuvasta voisi kuitenkin päätellä, että patruuna oli kauneutta ihannoiva, niin puutarha-, musiikki-, kuin taidekulttuuriakin arvostava mies, joka antoi omalle mielikuvitukselleen siivet. Kovassa liikemaailmassa Sixtus ehkä tahtoi luoda kauniin paratiisin, jonne saattoi perheensä ja koiriensa kanssa vetäytyä silloin tällöin rauhoittumaan. Ilmeisesti hän oli täynnä uusia ajatuksia, joista osa toteutui ja osa unohtui. Uskoisin Sixtuksen saaneen idean puutarhaansa joltakin ulkomaan matkaltaan tai sitten hän on ideoinut kaarisillat ja terassit vain mielikuvituksensa turvin.

On selvää, että puutarhalla on ollut suuri merkitys Sixtuksen perheelle ja se tosiseikka, että lapset yhä löytävät kolikoita rahapuun juurelta kertoo, että perhe vaalii vieläkin muistojaan tuosta satupaikasta. Sixtus Syrjänen oli ja on muiden Epiläläisten tehtaanjohtajien tavoin arvostettu ja tunnettu henkilö Epilässä, koko Tampereen näkökulmasta kuitenkin vähemmän. Nykytamperealaiset ovat ehkä joskus kuulleet puhuttavan Sahanterästä, Sixtus Syrjäsestä tuskin koskaan.

6 ALUEEN TULEVAISUUS

Tässä tutkimuksessa pääarvo on ollut historian sekä kasvillisuuden tutkimuksessa. Tässä puutarhassa hyvin olennaisten elementtien, erilaisten rakenteiden inventointi ja tutkimus on jäänyt vähemmälle ja sitä tulisikin täydentää rakenteiden tutkimukseen perehtyneen henkilön toimesta. Kohteen kunnostus- ja hoitotoimenpiteitä pohdittaessa on ensisijaisen tärkeää ottaa huomioon eri alojen asiantuntijoiden mielipiteet ja näkemykset asias-

ta. Kohteen jatkosuunnittelu tulisikin toteuttaa historioitsijoiden, konservojien, suunnittelijoiden ja hoidosta vastaavien ammattilaisten yhteistyönä.

6.1 Ajatuksia jatkosuunnittelusta

Tutkimuskohteen tulevaisuutta pohdittaessa törmätään väistämättä ristiriitaan, jonka muodostaa kohteen alkuperäinen avoimuus ja hyötykäyttö sekä supan luonnonoloihin tyypillinen rehevyys. Onko siis tärkeämpää säilyttää tai tässä tapauksessa entistää avoin tilavaikutelma vai suojella supan monimuotoista ja monelle harvinaisemmallekin eliölajille tärkeää elinympäristöä? On myös otettava huomioon mahdollisen avoimuuden muodostamisen vaikutukset tulevaisuudessa. Mitkä olisivat pioneerikasvit tällaisessa ympäristössä, entä kuinka suuri hoitotarve siitä syntyisi? Niin hoidon kuin kunnostamisenkin kustannuksissa on huomioitava alueen vaikeakulkisuus ja säilytettävä puusto.

Entä mikä olisi toivottu käyttömuoto alueelle? Houkuttelevatko rakenteet ei-toivottuja käyttäjiä, kun kohde sijaitsee melko syrjässä ja katseilta piilossa? Vai voisiko alue tarjota mahdollisuuksia historianopetukseen, luontokokemuksiin ja virkistymiseen? Entä mikä on rakenteiden tulevaisuus? On selvää, että nykytilassaan ne eivät ole turvallisia, eivätkä alkuperäiset rakenneratkaisut olleet kestäviä. Suunnittelussa on myös huomioitava vie-reiset rivitalotontit. Osa rakenteista on rivitalojen alueella, mitkä ovat mahdollisuudet saada näistä olennaisesti puutarhaan kuuluvista rakenteista osa puiston kokonaisuutta? Entä näkymät rivitaloihin puistosta ja toisin päin?

Suunnittelussa tulee toimia yhteistyössä Museoviraston eri asiantuntijoiden kanssa. Tämä selvitys on yksi osa alueen suojelun tarpeen arvioimisessa. Vaikka tässä tutkimuksessa esitetään jatkotoimenpiteitä alueelle, on huomioitava, että vasta betonirakenteiden tarkan inventoinnin sekä eri alojen asiantuntijoiden lausuntojen jälkeen voidaan pohtia alueelle hyvä ja toimiva ratkaisu sen säilyttämiseksi.

Suojelun tulisi olla menneisyyden vaalimista, jonka tavoitteena on turvata jatkuvuus elinympäristössämme. Alueella tulee suosia käyttöä ja kävijöiden tietoisuutta kohteen historiasta tulee lisätä. Tällaiset tavoitteet lisäävät kohteen kiinnostusta ja arvostusta. Kohteen suunnittelun tavoitteena tulee olla uuden sopeuttaminen vanhaan. Alueella on mahdollisuus palvella virkistysalueena, viheralueena, historian kertojana, elämyksellisenä kohteena sekä elinympäristönä lukuisille eliö- ja kasvikunnan lajeille. Tällaisena yhdistelmänä sen tulevaisuus on toimivin ja sen historiallinen arvo voidaan säilyttää. Kohteen sijainti jo omalta osaltaan turvaa sen säilymisen. Kuten edellä on mainittu, on kohteen kaavoituksessa tällä hetkellä huomioitu harjun luontoarvo sekä pohjaveden suojelu. Nämä seikat tukevat päätelmää, että kohde jatkossakin tulee säilymään viheralueena, osana harjua. Suurta muutospainetta kaavoituksen osalta ei siis näkyisi alueella olevan. Kaavoituksessa suojelun edellytyksenä on, että kohteen historiallinen arvo

voidaan osoittaa. Lisäksi tarvitaan konkreettisia suojelu- ja hoitotoimenpiteitä jotta kohde myös käytännössä säilyisi tuleville sukupolville.

Mikäli tavoitteena on luoda ympäristö, joka toimii edellä mainituilla tavoilla virkistysalueena, viheralueena, historian kertojana, elämyksellisenä kohteena sekä elinympäristönä lukuisille eliö- ja kasvikunnan lajeille, tarvitaan erinäisiä kunnostustoimenpiteitä. Tavoitteena on puisto, joka on yhteydessä harjun luontoreitteihin, mutta myös selkeä oma viheraluekokonaisuutensa. Kohde tulisikin ottaa huomioon myös Epilän harjun käyttö-, hoito-, täyttö- ja ennallistamissuunnitelmassa.

Tällä hetkellä alueelle ei ole selkeää kulkuyhteyttä. Mahdollinen reititys voidaan järjestää voimalan vieressä sijaitsevan sorakentän kautta Rahtimiehenkadulta. Selvänä häiriötekijänä oleva voimala voidaan peittää kasvillisuusvyöhykkeen taakse, tälle kasvillisuusvyöhykkeelle on hyvä paikka sorakentän länsilaidalla. Myös rata on hallitsevana tekijänä puistossa, mutta koska se on olennainen osa puiston historiaa, ei mielestäni sen näkymistä pidä estää. Puiston reitistö on tällä hetkellä osittain melko jyrkkää ja hankalakulkuista. Portaiden lisääminen maastoon kuitenkin rikkoo kokonaisuuden. Siksi polut ohjataan maastonmuotoja mukaileviksi. Rivitalojen läheisyydessä kulkeva polku säilytetään, mutta näkymä rivitaloille suljetaan.

Suurimpana ongelmana on se, että osa rakenteista sijaitsee rivitalotontin puolella. Tulisikin pohtia onko mahdollista saada rakenteet selkeästi puiston puolelle vai estetäänkö kulku opastauluin. On kuitenkin puiston kokonaisuuden hahmottamisen kannalta suotavaa, että yleisö voi esteettä nähdä myös yksityistontilla sijaitsevat rakenteet. Rakenteet tulee saattaa museoviraston asiantuntijoiden toimesta siihen kuntoon, että ne eivät ole vaaraksi alueella vieraileville. Niiden lisävaurioituminen tulee estää mm. ehkäisemällä kasvillisuuden levittäytymistä rakenteiden välittömään läheisyyteen. Alueelle tulee pystyttää sen historiasta kertova opastaulu tai -tauluja, jotta kävijät ymmärtäisivät alueen merkityksen ja arvon. Alueen yleisilmettä siistitään poistamalla vaurioituneita, kaatuneita ja alikasvaneita puita sekä roskia. Kuitenkin alueen metsittyneet ja rehevät yleisilme voidaan säilyttää. Toisena vaihtoehtona on perata terassit avoimiksi ja ehkä jopa istuttaa omenapuita paikoille, joilla niitä on kasvanut. Näin saataisiin aikaan alkuperäinen tunnelma. Mielestäni tällaisiin toimenpiteisiin ei kuitenkaan ole perusteltua ryhtyä, sillä ei ole tarkoituksenmukaista toistaa virheitä uudelleen. Omenapuut eivät menestyneet hyvin supan ilmastossa ja maaperässä. On myös huomioitava, että ihmisen muokkaaman supan historiajaksoa ajatellen se on ollut avoimena vain hyvin vähän aikaa.

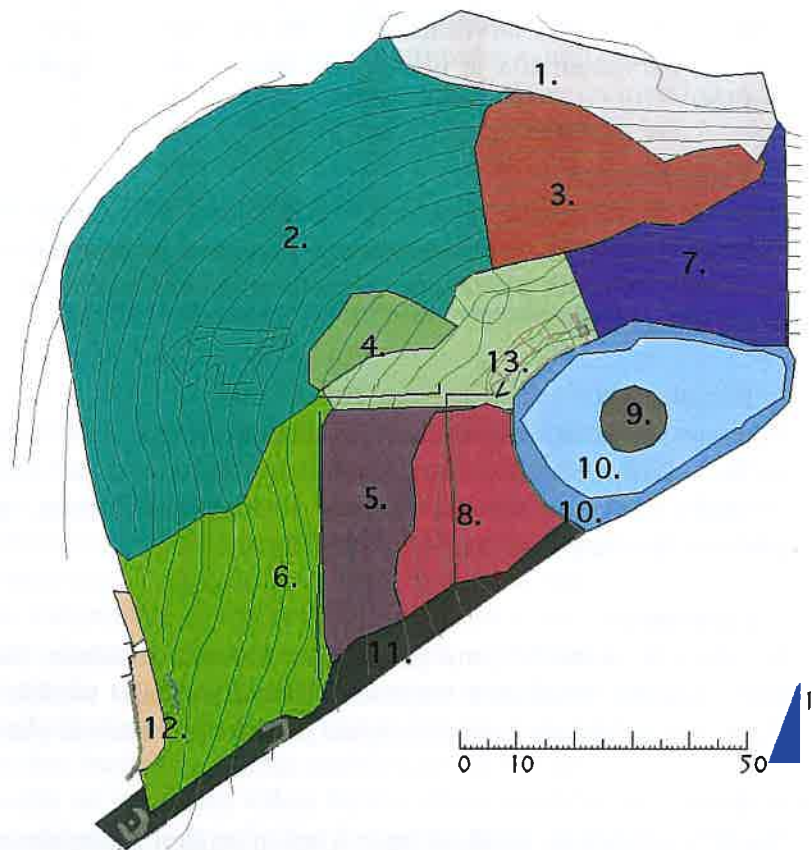
6.2 Ensisijaiset hoitotoimenpiteet

Seuraavassa on annettu kasvillisuuden hoitosuosituksia eri osa-alueille, mikäli aluetta tullaan suunnittelemaan jatkossa edellä mainittujen tavoitteiden mukaisesti. On kuitenkin huomioitava, että tässä ehdotuksessa on ajateltu nykytilaa ja kunnostamisessa tarvittavia ensisijaisia toimenpiteitä.

Jatkossa olisi syytä muodostaa pitkän aikavälin hoitosuunnitelma, joka ottaa huomioon puiden ikääntymisen ja uusiutumisen.

Näissä ensisijaisissa hoitosuosituksissa on tavoitteena saada puiston ilme siistimmäksi ja pysäyttää kasvien levittäytyminen rakenteita vahingoittavalla tavalla. Tavoitteena on estää puiston rappeutumisen jatkuminen sillä välin kun jatkosuunnittelu ja hoitosuunnitelmat on saatu valmiiksi. Alueen siistimisellä välitetään käyttäjille ja lähistön asukkaille myös viesti siitä, että puisto on arvokas ja sitä ei tulisi vahingoittaa. Numeroinnit viittaavat kartan 12 kasvillisuusvyöhykkeisiin ja niiden kuvauksiin alkaen sivulta 53.

Hoitotoimenpiteistä aiheutuvat häiriövaikutukset tulisi saada mahdollisimman pieniksi. Rivitaloasukkaita tulisi tiedottaa toimenpiteistä. Hakkuutähteet kerätään pois. Kaato ja raivaus tehdään mahdollisimman matalaan kantoon. Kantokäsittely tehdään jos vesakoitumista halutaan välttää. Puunkorjuu tehdään tuoreilla mailla maan ollessa roudassa ja lumen peitossa. Ajourat suunnitellaan huolellisesti siten, että maastoon syntyy mahdollisimman vähän vaurioita. Alue on niin vaikeakulkuista maastonmuodoiltaan, että myös hevosemetsurin käyttöä tulisi harkita. Metsien uudistamisessa suositaan luontaista uudistumista aina kun siihen on biologiset edellytykset.

KARTTA 12. Kasvillisuusvyöhykkeet

1. Pohjoinen sekametsä

Alueelta poistetaan pihlajien rankoja yleisilmeen siistimiseksi. Tarvittaessa myös leppiä harvennetaan. Kuusentaimet poistetaan ja alueesta muodostetaan leppävaltainen.

2. Kuusimetsä

Yleisilme alueella on melko siisti. Kuolleet kuusentaimet poistetaan ja pihlajia harvennetaan. Tavoitteena on väljä kuusivaltainen metsä, taimikossa suositaan enemmän mäntyä. Puut ovat vielä terveitä, mutta iäkkäitä. Alueen muutamat koivut ovat aika huonokuntoisia, ne voidaan poistaa. Asukkaiden toivomuksena kuusia tulisi poistaa varjostamasta. Aluetta voidaankin harventaa pikkuhiljaa, kuitenkin säilyttämällä terveet ja vanhat kuusiyksilöt.

3. Mäntymetsä

Varsinaisia akuutteja hoitotoimenpiteitä alueella ei ole tarpeen tehdä. Pihlajia voidaan karsia erittäin tiheistä kohdista. Muuten metsä on tasaista ja siistiä yleisilmeeltään.

4. Koivumetsä

Alueelta siistitään kuolleiden ja kaatuneiden puiden rungot. Koivuista karsitaan heikosti haaroittuneet, lahovioittuneet ja huonokuntoiset yksilöt pois. Alueella suositaan lehtokasvillisuutta ja viinimarjoja. Vadelman leviämistä rajoitetaan tarvittaessa. Raidat pyritään saamaan paremmin esiin koivuja harventamalla ja niiden joukosta poistetaan heikot ja vioittuneet yksilöt.

5. Vaahterametsä

Alueelle ei varsinaisesti tarvitse tehdä suuria hoitotoimenpiteitä. Alueen siisteys säilytetään, vaahteran vesoja karsitaan ja ilme pidetään avonaisena. Kaatuneet puut poistetaan. Alueella suositaan vaahteraa, taikinamarjaa ja punaherukkaa.

6. Pohjoisranta

Puustoa siistitään, alikasvaneet vaahterat, tuomet ja pihlajat poistetaan. Kelot ja kaatuneet poistetaan. Huonokuntoiset koivut ja tuomet poistetaan. Alueella suositaan runsasta kenttä- ja aluskasvillisuutta, tervaleppää ja pihlajaa. Iso haapa otetaan esiin ryteiköstä.

7. Länsiranta

Kuolleet ja kaatuneet puut poistetaan. Alueella suositaan runsasta kenttäkasvillisuutta, vesaikkaa torjutaan. Mustaherukoille tehdään tilaa kasvaa. Tuomista poistetaan huonokuntoiset ja vinoon kasvaneet yksilöt.

8. Saari

Saarelta poistetaan kuolleet puut. Uusien puiden kasvaminen estetään niiden heikkojen menestymismahdollisuuksien takia. Hoitotyö on tehtävä talvella kun lampi on jäätynyt.

9. Lampi

Kuolleet puut ja kaatuneet rungot poistetaan ja suurimmat roskat kerätään pois. Lampi on matala, joten umpeenkasvu voi olla väistämättä edessä. Se kuuluu myös osana suppaluonnon kiertokulkuun.

10. Itäraja

Puustoa siistitään, alikasvaneet vaahterat, tuomet ja pihlajat poistetaan. Kelot ja kaatuneet poistetaan. Huonokuntoiset koivut ja tuomet poistetaan. Alueella suositaan runsasta kenttä- ja aluskasvillisuutta, tervaleppää ja pihlajaa.

11. Länsirajan rinne

Alue toimii näkösuojana rivitalon asukkaille. He eivät haluaisi näkösuojan poistuvan, mutta eivät pidä kuusten varjostuksesta. Alueella voitaisiin suosia esimerkiksi pihlajia ja poistaa kuusentaimet.

12. Kylpylärakennelma ja sen ympäristö

Hoito riippuu rakennelman tulevaisuudesta. Kasvit rapauttavat ja vaurioittavat rakenteita juurillaan ja kasvustoillaan. Rakennelma ei kestä sen päälle kertyvää painoa. Kasveja tulisikin hienovaraisesti poistaa ja tuoda esiin rakenteet.

Aluetta tulee tutkia enemmän ainakin rakenteiden osalta ennen kuin mihinkään jatkosuunnittelutoimenpiteisiin ryhdytään. Edellä mainitut ehdotukset tulisi arvioida eri asiantuntijoiden taholta ja muodostaa käsitys, jonka pohjalta suunnitelma voidaan tehdä. Alue on merkittävä ainutlaatuisuudessaan ja toimiva kokonaisuus vielä tänäkin päivänä. Mielestäni se tulisiikin säilyttää ja suojella ainakin jossakin määrin viheralueena ja julkisena kohteena tuleville sukupolville.

7 YHTEENVETO

Tutkimustyönä aihe oli äärimmäisen mielenkiintoinen. Tietojen kerääminen ilman painettuja lähteitä toi mukanaan aina uusia näkökantoja ja tutkimusaiheita. Olisi ihanteellista, jos yksityispuutarhojen historia ja merkitys selvitettäisiin jo heti niiden siirtyessä kaupungin omistukseen. Tällöin perimätieto saataisiin parhaiten esille ja jo alueen muutoskaavoittamisessa voitaisiin puuttua alueen tulevaisuuteen ja suojeluun. Nopealla menettelyllä vältyttäisiin myös mahdolliselta tutkimustyötä haittaavalta ilkivallalta, jota alueen hoitamattomuus saattaa aiheuttaa. Mielestäni tällaisille tutkimuksille on tarve yleisön yhä enemmän kiinnostuessa vanhoista, omasta paikallishistoriasta kertovista kohteista, mukaan lukien historiallisten kohteiden itseisarvo, oikeus säilyä tuleville sukupolville. Suomessa ja Tampereella on verrattain vähän historiallisia viheralueita ja niiden tutkimukseen ja säilyttämiseen tulisikin kiinnittää jatkossa erityistä huomiota niin kaavoituksessa kuin hoidon suunnittelussa. Kartanoiden ja pappiloiden puistoja on inventoitu paljon ja osittain suojelu on jo hyvin toteutunut. Osin on varmasti vielä tekemistä, varsinkin yksityisomistuksessa olevissa, kartanoiden puutarhoja pienemmissä kohteissa.

Useiden ihmisten muistitietoon perustuva tutkimus on aina haastavaa ja vaatii tutkijalta systemaattista lähdekritiikkiä. Nyt monet lähistön asukkaat ovat jo poissa keskuudestamme ja heidän lausunnoillaan olisi ollut tärkeä merkitys kokonaiskuvan luomisessa. Tutkimuksessa saadut tiedot pohjautuivat suurimmaksi osaksi lapsuuden muistikuviin. Rakentamisajankohdat ja puutarhan historialliset vaiheet onnistuttiin selvittämään, mutta selvitys olisi voinut olla helpompaa aiemmin. Historiatutkimuksen tuloksena kasvillisuuden osalta puutarha on edustanut hyvin perinteistä aikansa hoidettua ja viljeltyä puutarhaa. Sen sijaan sen rakennelmat ovat olleet jo aikanaan erikoisia ja ovat sitä vielä tänäkin päivänä.

Toisena tavoitteena oli luoda alueesta nykytilaa vastaava kuva sekä hahmotella puutarhassa tapahtuneita muutoksia. Inventoinnin jälkeen havaittiin, että vain muutama puutarhassa ollut kasvi oli säilynyt. Omenapuut ovat kuolleet ja niistä on enää kannot muistona. Pensaista jäljelle oli jäänyt muutama punaherukka sekä kaksi mustaviinimarjapensasta. Suuret kuuset ja männyt ovat säilyneet sekä douglaskuusi ja kaksi pihtaa ovat vielä hyvässä kunnossa. Alue on metsittynyt ja rehevä, osin huonokuntoinen ja epäsiisti. Todettiin siis, että puutarha oli kasvillisuuden osalta muuttunut rajusti, eikä alkuperäisestä ilmeestä ollut enää paljoakaan jäljellä. Rakennelmien kunto todettiin osin hyväksi, osin heikoksi.

Tutkimuksessa pyrittiin myös arvioimaan kohteen suojelutarvetta ja arvoa. Rakenteet havaittiin ainutlaatuisiksi, mutta samalla todettiin niihin kohdistuvan lisätutkimuksen tarve. Rakenteiden osalta tulisi suorittaa vielä tarkempi inventointi niiden mahdollisten korjausten ja suojelemisen saavuttamiseksi. Alueelta ei löytynyt harvinaisia kasveja tai erikoisia kulttuurikasveja. Alue todettiin hyvin monimuotoiseksi ja runsaslajiseksi. Kokonaisuutena puisto on ainutlaatuinen ja paikallisesti hyvinkin merkittävä ainoana huvilajonon säilyneenä puutarhana. Ainutlaatuisuus on myös suppu-luonnon ansiota, sillä tällaisissa ympäristöissä sijaitsee harvoin puutarhoja.

Tulevaisuudessa aluetta tulisi käyttää viheralueena, mutta myös historiallisena muistomerkkinä, ainutlaatuisena kotiseutuhistorian kertojana ja elinpaikkana monimuotoiselle luonnolle. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan vielä jatkosuunnittelua, eri asiantuntijoiden lausuntoja sekä pitkän aikavälin hoitosuunnitelmaa.

8 LÄHTEET

Painetut lähteet:

Epilä-seura ry:n julkaisuja 2. 1991. Eläköön Epilä. Tampere: Paino-S Ky.

Epilä-Seura Ry:n valokuva-albumi. 1989. Epilä eilen. Valkeakosken Kirja-paino.

Hirvas, H. ja Nenonen, K. 1990. Jääkautta etsimässä. Helsinki.

Häyrynen, M. Uino, P. 1989. Puutarha- ja puistotaide. Teoksessa Ars Suomen taide osa 4. Keuruu: Otava.

Joki, J. 2004. Sixtus, Sahanterä Oy ja roomalainen kylpylä. Länsi Sanomat. 14.1.2004.

Kemmo, O. 1988. Epilän ihme katoamassa. A-Tampere – Aamulehden torstailiite.

Kääntönen, M. 1992. Onko Tampereella harjuluontoa Pyynikin ulkopuolella. Tammerkoski –lehti. Tampere.

Lawson, P. 1989. Satu ja todellisuus: Rauhalinna. Tammerkoski –lehti. Tampere.

Miettinen, A. 1961. Epilän ensimmäinen tehtailija. Tammerkoski- lehti.

Ruoff, E. 2001. Vanhoja Suomalaisia puutarhoja. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Sallinen, E. 1979. Maata vuokrataan herroille pysäkin luota. Tammerkoski –lehti. Tampere.

Uino, P. 2001. Kultarannan puutarha. Teoksessa Hortus Fennicus. Forssa: Forssan kirjapaino.

Nikula, R. 1993. Rakennettu maisema: Suomen arkkitehtuurin vuosisadat. Helsinki: Otava.

Painamattomat lähteet:

Joki, J. 1999. Epilän historiaa. Pirkanmaan maakuntamuseo. Moniste.

Joki, J. 1999. Sixtus Syrjänen ja roomalainen kylpylä. Pirkanmaan maakuntamuseo. Moniste.

Joki, J. 2002. Valokuva-albumi, vanhoja valokuvia Epilästä. Ei painettu.

Joki, J. 2003. Epilän rakennusinventointi 2002-2003. Pirkanmaan maakuntamuseo. Ei painettu.

Tainio, I. 2004. Muistelmia Rauhalinnan elämästä. Ei painettu.

Internet:

Hokka, J. 2004. Koskesta voimaa. Klassismia ja puutarhakaupunkiaatetta. www.uta.fi/koskivoimaa. Luettu 28.6.2004.

Huovila, P. 2004. Antiikin Rooma. Rooman taide ja arkkitehtuuri. <http://personal.inet.fi/tiede/rooma/index.html>. Luettu 14.7.2004.

Häyrynen, M. Lähetetty 7.7.2004. Klassismi. [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Pauliina Siltanen.

Kaarninen, M. 2004. Koskesta voimaa. Kaksinapainen tehdasyhteisö, Oy Sahanterä, Radan vetovoima. www.uta.fi/koskivoimaa. Luettu 24.5.2004.

Lähdesmäki, U. Lähetetty 7.12.2004. Epilä. [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Pauliina Siltanen.

Natura-harjualueiden arvokkaat elinympäristöt – hanke. Loppuraportti 2000-2003. Pohjois-Karjalan Metsäkeskus. www.metsakeskus.fi. Luettu 10.6.2004.

Wirkkala, E. 2004. Uusklassismi / kustavilaisuus. <http://www.restaurointi.net>. Luettu 14.7.2004.

Koivisto, P. 2004. Koulurakentamisen 1920-luku. <http://194.251.244.92/opettaja/ope0121/juttu8.htm>. Luettu 14.7.2004.

Stakes 2004. Kulttuuriympäristö ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa. <http://www.stakes.fi/>. Luettu 17.11.2004.

Suulliset tiedonannot:

Erkki Syrjänen, Sixtus Syrjäsen lapsenlapsi, haastattelu 15.6.2004

Iiro Tainio, Sixtus Syrjäsen lapsenlapsi, puhelinkeskustelu 6.7.2004

Janne Joki (s. 1968), keskustelut ajalla 17.5.2004 – 16.7.2004

Pekka Paunu (s. 1945), Erkki Syrjäsen lapsuudenystävä, puhelinkeskustelu 16.6.2004

Rauni Syrjänen (s. 1917), Sixtus Syrjäsen poika, haastattelu 18.6.2004

Sirkka Kanerva os. Salmi (s. 1918), lähistön asukas, puhelinkeskustelu
18.6.2004

Taru Syrjänen (s. 1950), Sixtus Syrjäsen lapsenlapsi, puhelinkeskustelu
2.6.2004

Mikko Siljamäki (s. 1932), Sixtus Syrjäsen lapsenlapsi, puhelinkeskustelu
25.6.2004

Liite 1 Ylöjärven seutukartta vuodelta 1928. Lähde: Pirkanmaan maanmittauslaitos

Liite 2 Yleiskartta vuodelta 1960. Lähde: Pirkanmaan maanmittauslaitos

Liite 3 Virastokartta vuodelta 1960. Lähde: Pirkanmaan maanmittauslaitos

Liite 4 Asemakaavamuutos vuodelta 1987. Lähde: Tampereen kaupunginarkisto

Liite 5 Rakenneinventointilomake

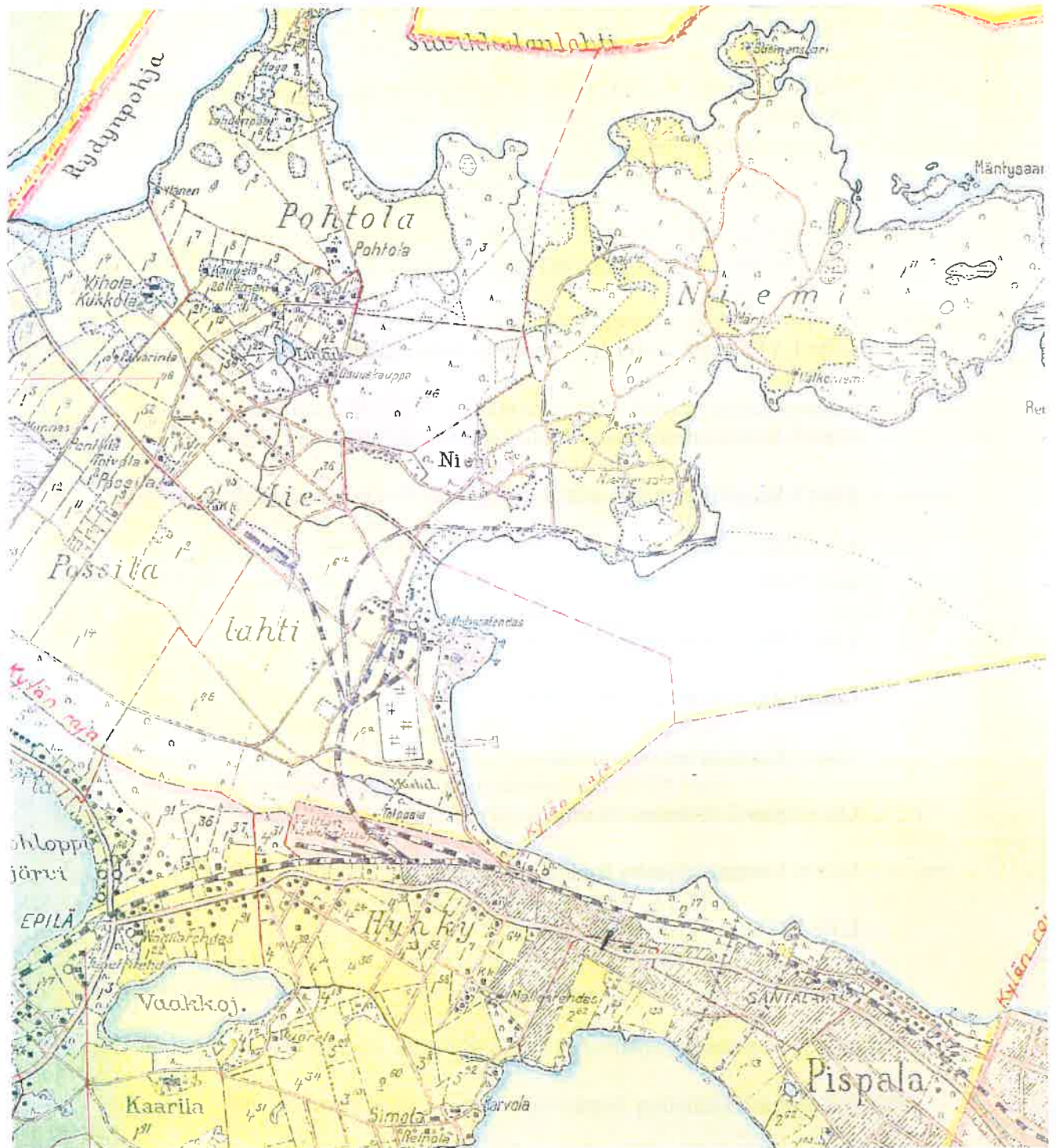
Liite 6 Rakenneinventointikartta

Liite 7 Kasvi-inventointilomake

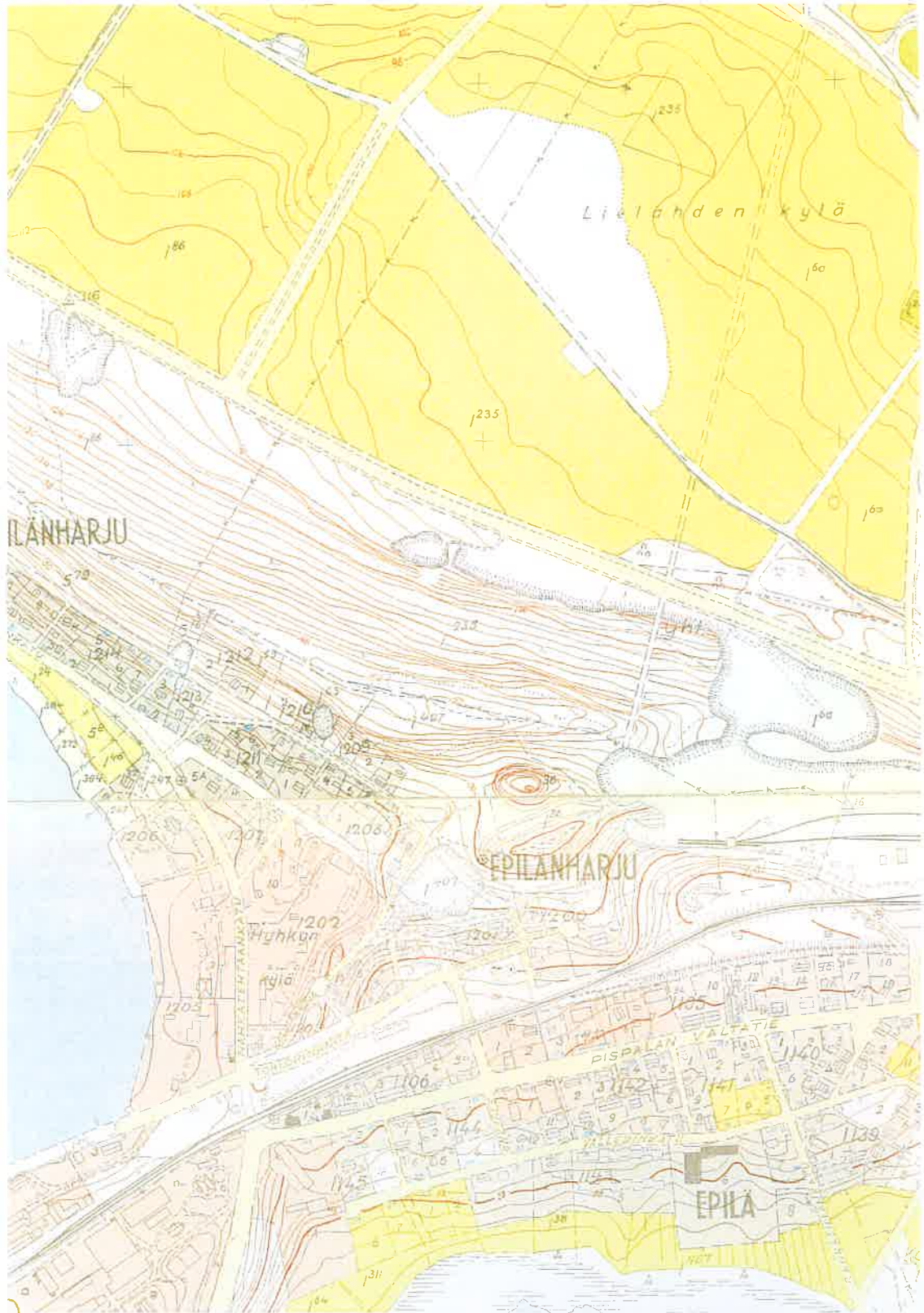
Liite 8 Kasvi-inventointikartta

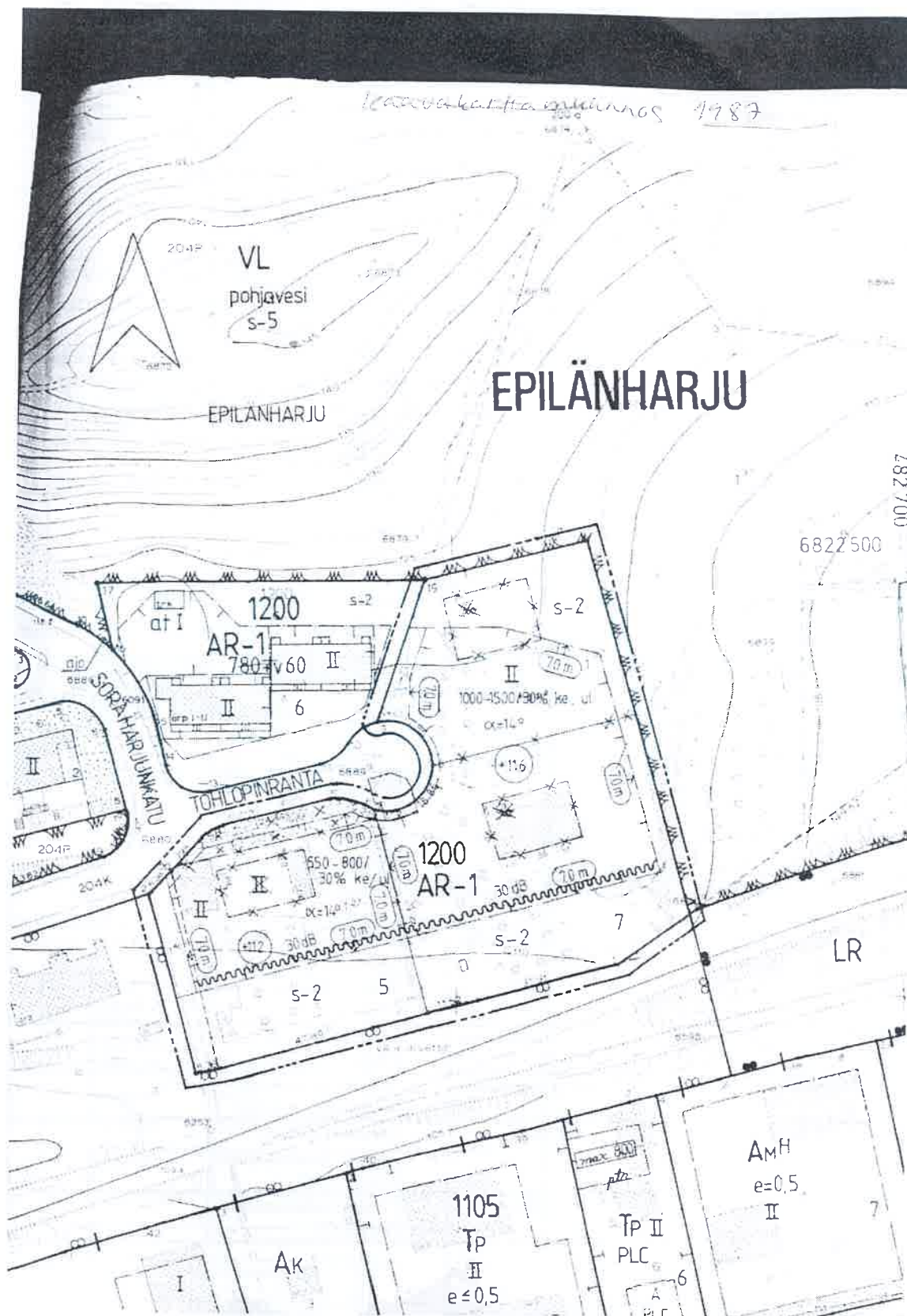
Liite 9 Luettelo alueelta havaituista kasveista

Liite 10 Detalji kylpylärakenteesta

RAKENNEINVENTOINTI, Epilän kylpylä 17.11.2004					
nu- mero	rakenne	materiaali	kunto	kuvailu	mahdolliset toimenpiteet
1	Kaariportti	kaarisilta, aidat ja portaat betonia, alaosa pyöreitä kiviä	erinomainen	ei sortumia, sijaitsee rivitalon tontilla	
2	Heiluttaja	pyöreät kivet	hyvä	tahkokivi keskellä, sijaitsee rivitalon tontilla	
3	Maakellari	betoni	hyvä	ovessa lukko, asukkaat käyttävät varastonaan	tulisiko varastona käyttöä sallia
4	Laulajanpaikka	pyöreät kivet	hyvä	pieni sortuma	
5	Polun tukimuuri	pyöreät kivet	hyvä	muuri jäänyt paikoin puutarhajätteen alle	voidaan kaivaa vähän esiin, estetään enemmän puutarhajätteen paikalle tuonti
6	Ylempi terassimuuri	betoni	kohtalainen	sortunut 5 metrin matkalta	
7	Alempi terassimuuri	betoni	kohtalainen	haljennut puolesta välistä, kallistunut maan painon vaikutuksesta	
8	Lammen betonimuuri	betoni	hyvä	haljennut kylpylän puoleisesta kulmastaan	
9	Lammen kivimuuri	pyöreät kivet	huono	sortunut ja hajonnut / hajotettu maastoon, peittynyt kasvillisuuden alle	Kasvillisuutta raivataan ja muurin jäänteet tuodaan esiin
10	Itärajan muuri	betoni	kohtalainen	alempaan terassimuurin ja lammen välinen osuus kokonaan romahtanut, muuten hyvässä kunnossa	
11	Etelärajan muuri	betoni	kohtalainen	sortunut 5 metrin matkalta	
12	Lehtimajan sokkelikivet	graniitti	kohtalainen	kaksi kivistä kadoksissa, yksi toisella puolella tietä, yksi kaatunut	
13	Pohjoisen terassimuuri	betoni	kohtalainen	kylpylän puoleinen aitaosuus sortunut	
14	Sauna ja wc	betoni	kohtalainen	rakenteissa murtumia, portaat osin sortuneet	
15	Kylpyläkatos	betoni	huono	rakenteet sortuneet pahasti. Vain muutamia osia pystyssä	
16	Kaarisilta	rauta	huono	rakenteet vääntyneet ja katkeilleet	

KASVI-INVENTOINTI, Epilän kylpylä 17.11.2004						
nu- mero	kasvin suom. nimi	kasvin lat. nimi	korkeus (m)	rungon ympäryys (m)	kunto	toimenpiteet/ huomioitavaa
1	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>	20	1,5	hyvä	
2	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>	18	1,23	hyvä	
3	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	18	0,77	huono	poistetaan
4	kotipihlaja	<i>Sorbus aucuparia</i>	15	0,7	hyvä	monirunkoinen
5	kotipihlaja	<i>Sorbus aucuparia</i>	6	0,45	hyvä	poistetaan
6	tuomi	<i>Prunus padus</i>	7	0,45	hyvä	
7	tuomi	<i>Prunus padus</i>	7	0,55	hyvä	
8	haapa	<i>Populus tremula</i>	20	2	hyvä	
9	tuomi	<i>Prunus pādus</i>		0,85	huono	kaatunut veden päälle, poistetaan
10	kotipihlaja	<i>Sorbus aucuparia</i>	5	0,5	huono	poistetaan
11	leppä	<i>Alnus</i>	14	1,05	hyvä	
12	leppä	<i>Alnus</i>	15	1,3	hyvä	kaksihaarainen
13	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	18	1		tuolta revitty, poistetaan
14	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	15	0,9	hyvä	
15	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	15	0,85	runko vioittunut	poistetaan
16	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	15	0,8	hyvä	
17	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	15	0,85	runko vioittunut	poistetaan
18	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	13	0,5		poistetaan
19	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,45		poistetaan
20	kuusi	<i>Picea abies</i>	17	1	hyvä	
21	kotipihlaja	<i>Sorbus aucuparia</i>	15	0,5	hyvä	monirunkoinen
22	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	0,9	lahovikaa	poistetaan
23	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	10	0,45	hyvä	
24	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	10	0,45	hyvä	
25	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,5	huono	kaksirunkoinen, poistetaan
26	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	1,1	lahovikaa	poistetaan
27	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	19	0,93	hyvä	
28	leppä	<i>Alnus</i>	20	1,15	hyvä	latvuksessa kuolleita osia
29	haapa	<i>Populus tremula</i>	16	1	hyvä	
30	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	1,2	lahovikaa	poistetaan
31	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		1,1	huono	poistetaan
32	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	21	1	hyvä	kolmirunkoinen iso katseenvangitsija
33	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	21	1	hyvä	
34	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	21	1	hyvä	
35	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>	15	0,55	hyvä	kolmen männyn ryhmä, tämä paras yksilö
36	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>	15	0,55	kohtalainen	
37	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>	15	0,5	kohtalainen	
38	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	18	0,55	hyvä	

KASVI-INVENTOINTI, Epilän kylpylä 17.11.2004						
nu- mero	kasvin suom. nimi	kasvin lat. nimi	korkeus (m)	rungon ympäryys (m)	kunto	toimenpiteet/ huomioitavaa
39	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	1,1	kohtalainen	rungon tuohta revitty
40	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	0,7	kohtalainen	latvus korkealla
41	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	18	0,7	hyvä	koivuryhmä, jossa kaksi isoa ja kaksi pientä, pienet poistetaan
42	raita	<i>Salix caprea</i>	20	1,3, 0,7, 1,05, 1,75,	kohtalainen	monirunkoinen
43	raita	<i>Salix caprea</i>	8	0,7	huono	haaroittunut, poistetaan
44	raita	<i>Salix caprea</i>	8	0,5	huono	haaroittunut, poistetaan
46	tuomi	<i>Prunus padus</i>	10	0,5	hyvä	
47	tuomi	<i>Prunus padus</i>	10	0,6	huono	poistetaan
48	tuomi	<i>Prunus padus</i>	7	0,35	huono	poistetaan
49	raita	<i>Salix caprea</i>	18	1,4	huono	poistetaan
50	raita	<i>Salix caprea</i>	20	1,25	hyvä	
51	raita	<i>Salix caprea</i>	18	0,8	huono	poistetaan
52	raita	<i>Salix caprea</i>	10	0,3	huono	poistetaan
53	raita	<i>Salix caprea</i>	13	0,4	huono	monta runkoa, poistetaan
54	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	1,95	kohtalainen	kolmehaarainen
55	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	1,8	kohtalainen	
56	leppä	<i>Alnus</i>	20	1,2	hyvä	
57	raita	<i>Salix caprea</i>	16	0,9	kohtalainen	poistetaan
58	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	10	0,45	hyvä	vieressä pieniä kuusia, jotka poistetaan
59	raita	<i>Salix caprea</i>	20	1,25	hyvä	
60	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	2,15	kohtalainen	haaroittunut metrin korkeudelta
61	kuusi	<i>Picea abies</i>	20	1,5	hyvä	
62	kuusi	<i>Picea abies</i>	15	0,9	hyvä	
63	kuusi	<i>Picea abies</i>	15	0,7	hyvä	harvennetaan pois
64	kuusi	<i>Picea abies</i>	15	0,65	hyvä	harvennetaan pois
65	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	2	huono, lahovikaa	poistetaan
66	raita	<i>Salix caprea</i>	16	0,7	kohtalainen	poistetaan
67	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	15	0,4	hyvä	poistetaan
68	raita	<i>Salix caprea</i>	18	0,6	hyvä	
69	raita	<i>Salix caprea</i>		0,3	huono	poistetaan
70	raita	<i>Salix caprea</i>	15	0,5	hyvä	
71	raita	<i>Salix caprea</i>	18	0,8	hyvä	
72	raita	<i>Salix caprea</i>	18	0,7	hyvä	vieressä pieni raita, joka poistetaan
73	raita	<i>Salix caprea</i>	18	0,7	hyvä	
74	raita	<i>Salix caprea</i>	15	0,45	huono	poistetaan

KASVI-INVENTOINTI, Epilän kylpylä 17.11.2004						
nu- mero	kasvin suom. nimi	kasvin lat. nimi	korkeus (m)	rungon ympäryys (m)	kunto	toimenpiteet/ huomioitavaa
75	raita	<i>Salix caprea</i>	18	0,75	hyvä	
76	raita	<i>Salix caprea</i>		0,5	kohtalainen	monihaarainen, poistetaan
77	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,6	hyvä	
79	tuomi	<i>Prunus padus</i>				monirunkoinen, poistetaan
80	tuomi	<i>Prunus padus</i>				poistetaan
81	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,45	hyvä	
110	omenapuu	<i>Malus domestica</i>	4	0,2	kohtalainen	siementänyt omenapuu
157	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	18	0,35	hyvä	latvus ylhäällä
158	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	18	0,55	hyvä	
159	kuusi	<i>Picea abies</i>	10	0,55	hyvä	
160	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	1,3	kohtalainen	vähän lahovikaa, karsitaan tai poistetaan
161	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>	17	0,95	hyvä	poistetaan
162	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	1,2	huono	oksat karsiutuneet, poistetaan
163	raita	<i>Salix caprea</i>	18	1,15	huonohko	poistetaan
164	raita	<i>Salix caprea</i>	16	0,6	huonohko	poistetaan
165	kuusi	<i>Picea abies</i>	20	1,2	hyvä	
166	kuusi	<i>Picea abies</i>	22	1,3	hyvä	
167	kuusi	<i>Picea abies</i>		1,7	hyvä	
168	kuusi	<i>Picea abies</i>		1,7	hyvä	
169	kuusi	<i>Picea abies</i>		1,25	hyvä	
170	kuusi	<i>Picea abies</i>		0,85	hyvä	
171	koivu	<i>Betula pubescens</i>		1,05	huono	poistetaan
172	kuusi	<i>Picea abies</i>	22	1,8	hyvä	
173	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,45	huono	runkovaurioita, poistetaan
174	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,5	huono	poistetaan
175	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,7	huono	poistetaan
176	kuusi	<i>Picea abies</i>	18	1,2	hyvä	
177	kuusi	<i>Picea abies</i>		1,65	hyvä	oksia vain ylhäällä, poistetaan
178	kuusi	<i>Picea abies</i>		1,15	hyvä	
179	kuusi	<i>Picea abies</i>		0,6	hyvä	
180	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>		1,55	hyvä	
181	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	17	0,8	hyvä	
182	kuusi	<i>Picea abies</i>	13	0,45	hyvä	
183	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,35	hyvä	poistetaan
184	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,35	hyvä	
186	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	18	0,9	huono	tuulenpesiä, poistetaan
187	kuusi	<i>Picea abies</i>		1,05	huonohko	kaksihaarainen, poistetaan

KASVI-INVENTOINTI, Epilän kylpylä 17.11.2004						
nu- mero	kasvin suom. nimi	kasvin lat. nimi	korkeus (m)	rungon ympäryys (m)	kunto	toimenpiteet/ huomioitavaa
188	kuusi	<i>Picea abies</i>		1,05	hyvä	
189	kuusi	<i>Picea abies</i>		2	hyvä	
190	kuusi	<i>Picea abies</i>		2,55	hyvä	kaksihaarainen
191	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	1,5	hyvä	
192	mänty	<i>Picea abies</i>		2,3	hyvä	todella hieno katseenvangitsija
193	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,6	hyvä	
194	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	17	0,45	hyvä	
195	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	17	0,7	hyvä	
196	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	17	0,65	hyvä	
197	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	17	0,75	hyvä	
198	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	17	0,7	hyvä	
199	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	17	0,75	hyvä	
200	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	17	1	hyvä	
201	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,55	huono	vino, poistetaan
202	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,26	hyvä	vino, poistetaan
203	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,45	huono	kaatunut, poistetaan
204	kotipihlaja	<i>Sorbus aucuparia</i>		0,19	hyvä	
205	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,85	hyvä	
206	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,85	hyvä	
207	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	17	1	hyvä	
208	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,65	hyvä	
209	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,7	hyvä	
210	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,55	hyvä	
211	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,65	hyvä	
212	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,75	hyvä	
213	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>	16	0,4	hyvä	
214	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,27	hyvä	poistetaan
215	tuomi	<i>Prunus padus</i>	13	0,7	huono	nelihaarainen, poistetaan
216	tuomi	<i>Prunus padus</i>	12	0,4	huono	kaksihaarainen, poistetaan
217	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,9	hyvä	
218	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,36	huono	runkovaurio, kaksihaarainen, poistetaan
219	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,3	hyvä	
220	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,3	huono	runkovaurio, poistetaan
221	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,4	hyvä	
222	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,6	hyvä	
223	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,8	hyvä	
224	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,8	hyvä	

KASVI-INVENTOINTI, Epilän kylpylä 17.11.2004						
nu- mero	kasvin suom. nimi	kasvin lat. nimi	korkeus (m)	rungon ympäryys (m)	kunto	toimenpiteet/ huomioitavaa
225	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,76	hyvä	
226	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,6	huono	runkovaurio, poistetaan
227	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,4	hyvä	
228	tuomi	<i>Prunus padus</i>	5	0,16	hyvä	vieressä alikasvaneita, jotka poistetaan
229	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,17	hyvä	
230	tuomi	<i>Prunus padus</i>	6	0,32	hyvä	
231	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,1	hyvä	
232	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,5	hyvä	
233	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,7	hyvä	
234	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,19	hyvä	poistetaan
235	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,22	hyvä	poistetaan
236	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,22	huono	katkennut, poistetaan
237	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,26	hyvä	
238	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,4	huono	kaatunut, poistetaan
239	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,53	hyvä	
240	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,26	hyvä	poistetaan
241	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	0,9	hyvä	
242	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,4	hyvä	kolmihaarainen
243	kuusi	<i>Pinus sylvestris</i>	25	1,75	hyvä	
244	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,45	hyvä	
245	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,37	hyvä	poistetaan
246	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,3	hyvä	poistetaan
247	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,37	hyvä	poistetaan
248	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,5	hyvä	
249	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,45	hyvä	kaksihaarainen
250	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,3	hyvä	kaksihaarainen
251	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,3	hyvä	
252	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,35	hyvä	
253	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>	20	1,15	kohtalainen	lahovikaa
254	kuusi	<i>Picea abies</i>		0,9	hyvä	poistetaan
255	kuusi	<i>Picea abies</i>		0,4	huono	poistetaan
256	kuusi	<i>Picea abies</i>		1,4	hyvä	
257	kuusi	<i>Picea</i>	22	1,65	hyvä	
258	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,5	hyvä	poistetaan
259	metsävaahtera	<i>Acer platanoides</i>		0,5	hyvä	
260	pihta	<i>Abies</i>		1	hyvä	
261	pihta	<i>Abies</i>		0,35	kohtalainen	jää toisen pihdan varjoon

KASVI-INVENTOINTI, Epilän kylpylä 17.11.2004						
nu- mero	kasvin suom. nimi	kasvin lat. nimi	korkeus (m)	rungon ympäryys (m)	kunto	toimenpiteet/ huomioitavaa
262	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>		1,9	hyvä	
263	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>		1,35	hyvä	
264	mänty	<i>Pinus sylvestris</i>		1,45	kohtalainen	latvus huonokuntoinen
265	raita	<i>Salix caprea</i>		0,37	huono	poistetaan
266	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,4	hyvä	
267	kotipihlaja	<i>Sorbus aucuparia</i>		0,4	hyvä	kaksihaarainen
268	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,4	hyvä	poistetaan
269	kotipihlaja	<i>Sorbus aucuparia</i>	10	0,25	hyvä	
270	kotipihlaja	<i>Sorbus aucuparia</i>	10	0,3	hyvä	
271	kuusi	<i>Picea abies</i>	8	0,35	hyvä	
272	kuusi	<i>Picea abies</i>	10	0,35	hyvä	
273	kotipihlaja	<i>Sorbus aucuparia</i>	15	2	kohtalainen	vanha ja iso, nelikaarainen
274	tuomi	<i>Prunus padus</i>		0,75	hyvä	
275	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,35	hyvä	
276	hieskoivu	<i>Betula pubescens</i>		0,9	hyvä	kasvaa vähän vinoon

Löydettyjä kasveja:

Puuvartiset:

1. hieskoivu, *Betula bupescens*
2. koiranheisi, *Viburnum opulus*
3. kotipihlaja, *Sorbus aucuparia*
4. metsähaapa, *Populus tremula*
5. metsäkuusi, *Picea abies*
6. metsämänty, *Pinus sylvestris*
7. raita, *Salix caprea*
8. siperianpihta, *Abiessibirica*
9. punaherukka, *Ribes rubrum*
10. taikinamarja, *Ribes alpinum*
11. terttušelja, *Sambucus racemosa*
12. tuomi, *Prunus padus*
13. vadelma, *Rubus*
14. douglaskuusi, *Pseudotsuga menziesii*

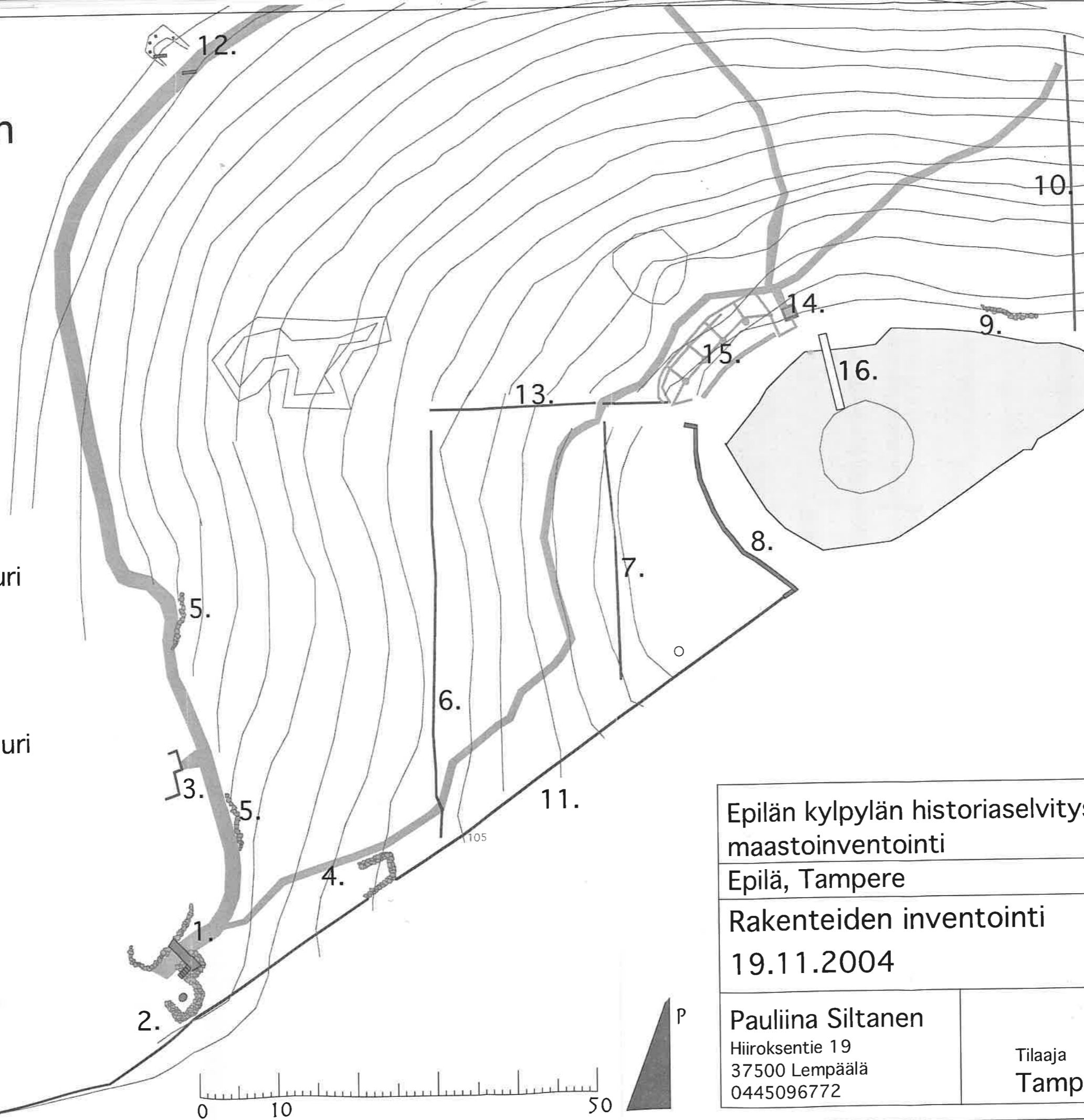
Ruohovartiset:

1. ahomansikka, *Fragaria vesca*
2. keltano, *Heracium*
3. kielo, *Convallaria majalis*
4. koiranputki, *Anthriscus sylvestris*
5. kivikkoalvejuuri, *Dryopteris filis-mas*
6. käenkaali, *Oxalis acetosella*
7. leskenlehti, *Tussilago farfara*
8. lillukka, *Rubus saxatilis*
9. maahumala, *Glechoma hederaceum*
10. maitohorsma, *Epilobium angustifolium*
11. mesiangervo, *Filipendula ulmaria*
12. metsäkorte, *Equisetum sylvaticum*
13. mustikka, *Vaccinium myrtillus*
14. niittyleinikki, *Ranunculus acris*
15. nokkonen, *Urtica dioica*
16. nuokkuhelmikkä, *Melica nutans*
17. pihatähtimö, *Stellaria media*
18. puolukka, *Vaccinium vitis-idaea*
19. rönsyleinikki, *Ranunculus repens*
20. sananjalka, *Pteridium aquilinum*
21. sinivuokko, *Hepatica nobilis*
22. valkovuokko, *Anemone nemorosa*
23. voikukka, *Taraxacum ssp.*
24. vuohenputki, *Aegopodium podagraria*
25. keltakurjenmiekka, *Iris pseudacorus*
26. pikkulimaska, *Lemna minor*
27. ranta-alpi, *Lysimachia vulgaris*
28. rantakukka
29. leveäosmankäämi, *Typha latifolia*
30. pukinjuuri, *Pimpinella saxifraga*

31. hiirenvirna, *Vicia cracca*
32. kallioimarre, *Polypodium vulgare*
33. metsäimarre, *Lastrea dryopteris*
34. oravanmarja, *Maianthemum bifolium*
35. mustakonnanmarja, *Actaea spicata* *
36. kastikka, *Calamagrostis*
37. metsälauha, *Deschampsia flexuosa*
38. niittynurmikka, *Polygonum aviculare*
39. kevätpiippo, *Luzula pilosa*
40. kevätlinnunherne, *Lathyrus vernus*
41. kultapiisku, *Solidago virgaurea*

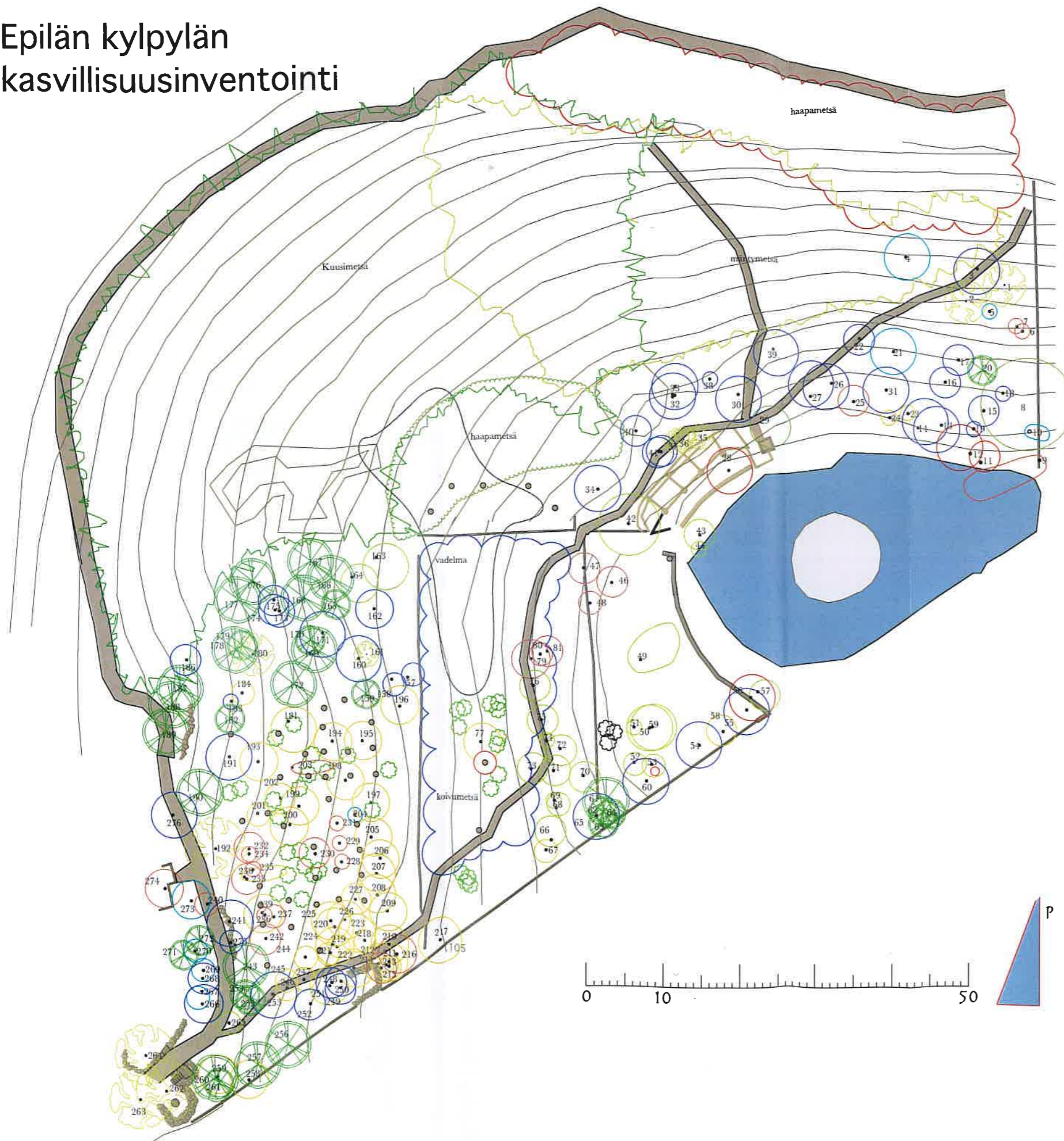
Epilän kylpylän rakenteiden inventointi

1. kaarisilta
2. Junanheiluttaja
3. maakellarin ovi
4. laulajanpaikka
5. polun tukimuuri
6. ylempi tukimuuri
7. alempi tukimuuri
8. lammen betonimuuri
9. lammen kivimuuri
10. idän muuri
11. etelän muuri
12. lehtimajan kivet
13. pohjoisen tukimuuri
14. sauna ja käymälä
15. kylpyläkatos
16. rautasilta

Epilän kylpylän historiaselvitys ja maastoinventointi	LIITE 6
Epilä, Tampere	
Rakenteiden inventointi	1:500
19.11.2004	
Pauliina Siltanen Hiiroksentie 19 37500 Lempäälä 0445096772	Tilaja Tampereen kaupunki

Epilän kylpylän kasvillisuusinventointi

Merkkien selitykset

- hieskoivu *Betula pubescens*
- metsämänty *Pinus sylvestris*
- kuusi *Picea abies*
- metsävaahtera *Acer platanoides*
- haapa *Populus tremula*
- kotipihlaja *Sorbus aucuparia*
- harmaaleppä *Alnus incana*
- raita *Salix caprea*
- vadelma *Rubus odoratus*
- punaherukka *Ribes rubrum*
- mustaherukka *Ribes nigrum*
- tuomi *Prunus padus*
- omenapuun kanto *Malus domestica*

Tampereen Epilän kylpylän historiaselvitys ja maastoinventointi Epilä, Tampere	LIITE 8
Puuvartisten kasvien inventointi 19.11.2004	1:200
Pauliina Siltanen Hiroksentie 19 37500 Lempäälä 0445096772	Tilaja Tampereen kaupunki

